

B 199933

N AUS

EGY TÚLÉLO TÖRTÉNETE
APÁM ÉRET VÁG
A TÖRTÉNELMEN

ÉS ITT
KEZDŐDTEK AZ ÉN
MEGPROBÁLTATÁSAIM

art spiegelman.

ULPIUS-HÁZ KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST, 2005

A fordítás az alábbi kiadás alapján készült:
The Complete Maus published in Great Britain in Penguin Books 2003

Fordította:
Feig András

Felelős szerkesztő:
Dezsényi Katalin

A kötet megjelenését támogatta:

HOLOKAUSZT EMLÉKKÖZPONT

antenna © hungária

Az Ulpius-ház Kiadó külön köszöni Vajda Éva, Darányi András, Hajdu Eszter, Lázár Eszter és Kemény Vagyim önzetlen közreműködését, mellyel e könyv kiadásához hozzájárultak.

www.ulpiushaz.hu

Maus, Volume I copyright © Art Spiegelman, 1973, 1980, 1981, 1982, 1983, 1984, 1985, 1986

Maus, Volume II copyright © Art Spiegelman, 1986, 1989, 1990, 1991

All rights reserved

Jacket illustration by Art Spiegelman

Jacket design by Art Spiegelman and Louise Fili

Hungarian translation © Feig András, 2005

© Ulpius-ház Könyvkiadó, 2005

ISBN 963 9602 75 2

A kiadó könyvei megvásárolhatók az Ulpius-ház könyvesboltban:

1137 Budapest, Pozsonyi út 23.

Telefon: 349-2753

Nyitva tartás:

hétköznap 10-18 óráig

szombaton 10-14 óráig

Kínálatunk megtekinthető az interneten is:

www.ulpiushaz.hu

Ulpius-ház Könyvkiadó, Budapest

Felelős kiadó: Kepes András

Nyomdai előkészítés: Tercia Press Design Bt. Typostudio Kft.

Tördelés, betűtípus: DuoTone Repro Kft.

Nyomás és kötés: Reálszisztéma Dabasi Nyomda Rt.

Felelős vezető: Mádi Lajos

B 199933

Rego Park, N.Y. kb. 1958

I. RÉSZ [9.] OLDAL
APÁM ERET VÁG A TÖRTÉNELMEN

II. RÉSZ [167.] OLDAL
ÉS ITT KEZDŐDTEK AZ ÉN MEGPRÓBÁLTATÁSAIM

MAUS

ANJÁNAK

APÁM ERET VÁG A TÖRTÉNELMEN

(AZ 1930-AS ÉVEK KÖZEPÉTŐL 1944 TELÉIG)

TARTALOM

- 11 egy / a sejk
27 kettő / nászút
43 három / hadifogoly
73 négy / szorul a hurok
97 öt / egérlyukak
131 hat / egérfogó

„A zsidó kétségtelenül egy faj,

de nem emberi.”

Adolf Hitler

E L S Ő F E J E Z E T

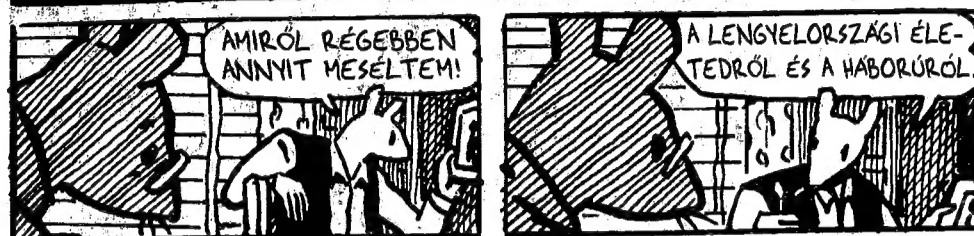
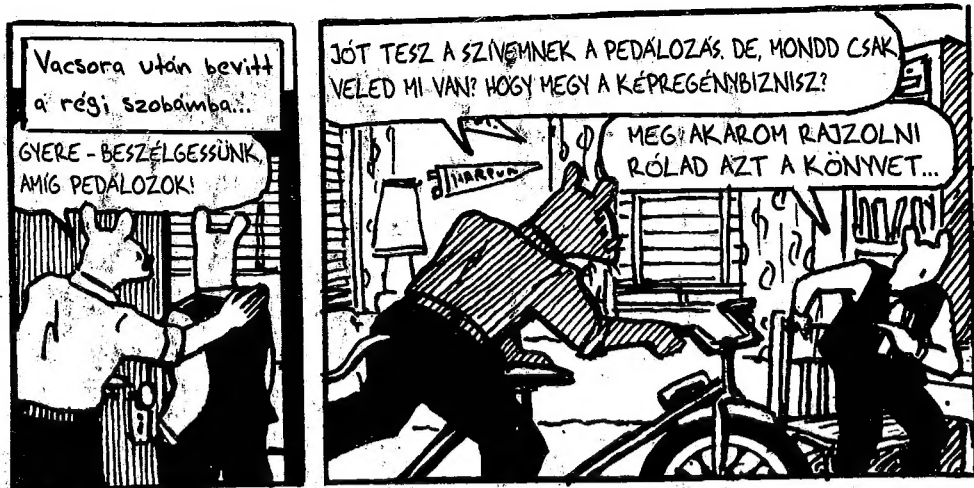
Meglátogattam apámat a Rego Park-ban. Regen találkoztunk - nem volt olyan szoros a kapcsolatunk.

Sokat öregedett, mióta utoljára láttam. Anyám öngyilkossága és az ő két infarktusa megtette a magát.

Folyton marakodtak.

BÁRHOVA MENTEM - CSAK KÖRÜLNÉZTEM - ÉS LUCIA GREENBERG EGÉSZEN BIZTOSAN OTT VOLT...

VLADEK! - HOVA-MERRE IGYEKSZEL?

CSAK IDE A PIACRA.

ÉN IS. - MENJÜNK EGYÜTT!

DE, PAPA... ANYÁT ANNA ZYLBERBERGNEK HÍVTAK!

EZ AZELŐTT VOLT, HOGY ANJÁT MEGIS-MERTEM - FIGYELJ, OKÉ?

MIÉRT NEM HÍVSZ MEG SOHA A LAKÁSODBA?... SZÉGYELLED TALÁN?

FOLYTON NNAGGATOTT, HOGY LÁTNÍ AKARJA A LAKÁSOMAT...

- ÜGYHOGY VÉGÜL IS MEGHÍVTAM...

MINDEN OLYAN TISZ-TA ÉS RENDES!

SZERETEM HA REND VAN NÁLAM.

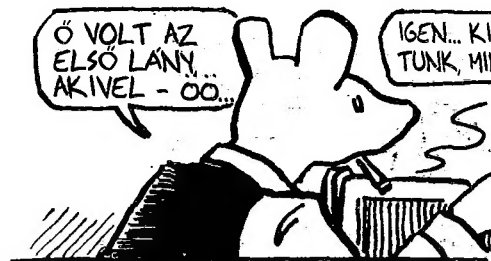
BIZTOSAN VAN EGY MÁSIK BARÁT-NÖD, AKI TAKARÍT NÁLAD - NEM?

NEM.

...NEM AKARTAM MEGHITTEBB VI-SZONYBA KERÜLNÍ VELE, DE EGY-SZERÜEN NEM HAGYOTT BÉKÉN.

Ő VOLT AZ ELSŐ LÁNY, AKIVEL - OO...

IGEN... KISSÉ EGYMÁSBA GABALYOD-TUNK, MINT ITT A MAI FIATALOK.

TALÁN HÁROM VAGY NÉGY ÉVIG JARTUNK.

JEGYEZZÜK EL EGYMÁST, VLADEK!

KÉSŐ VAN. HA-ZAVISZLEK.

MÉG NE, KERLEK!

GYERE - A SZÜLEID AG-GÓDNI FOGNAK.

KEDVES EMBEREK VOLTAK, DE PÉN-ZÜK MÉG HOZOMÁNYRA SEM VOLT.

1935 DECEMBER
NOS, MINDEN ÜNNE-PET ODAHAZA TÖL-TÖTTEM A SZÜLEIM-NÉL, MINTEGY 60 KM VOLT AZ ÚT.

VLADEK KUZINI!

DE JÓ, HOGY ÚJRA LÁTLAK! FIGYELJ...

VAN EGY LÁNY AZ OSZTÁLYOMBAN - SZERETNÉM BEMU-TATNI HOLNAP - ANJÁNAK HÍVJAK.

HIHETETLENÜL OKOS, ÉS GAZDAG CSALÁDBÓL VALÓ... NAGYON JÓ LÁNY...

MÁSNAP DÉLELŐTT HÁRMASBAN TALÁLKOZTUNK.
AZ UNOKAÜGÖM NÉHA ANGOLUL BESZÉLT ANJAVAL.

IDŐVEL GYÖNNÖRÜ LEVELEKET KEZDETT ÍROGATNI - SENKIT NEM ISMERTEM, AKI ÚGY ÍRT LENGYELÜL, AHOGYAN Ő.

NÉHÁNSZOR MEGLÁTOGATTAM, KÜLDÖTT NEKEM EGY FÉNYKÉPET...

TALÁN EGY HÉT TELT EL, AMIKOR LUCIA MEGINT ELJÖTT, ÉS MEGLÁTTA A KÉPET...

NEM VOLT KÖNNÖ SZABADULNI LUCIATÓL.

A SZÜLEI MÁR NAGYON SZERETTEK VOLNA FÉRJHEZ ADNI ANJÁT. Ő 24 VOLT; ÉN 30.

A ZYLBERBERG CSALÁD NAGYON JÓMÓDÚ VOLT - MILLIOMOSOK!

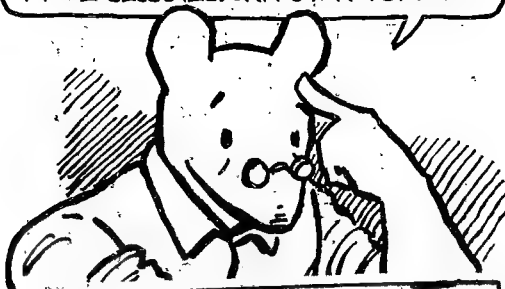
ZYLBERBERGÉKNEK KÖTÖTTÁRUSYÁRUK VOLT - AZ EGYIK LEGNAGYOBB EGÉSZ LENGYELORSZÁGBAN... DE AMIKOR MEGÉRKEZTEM HOZZÁJUK, ÚGY TETTEK, MINTHA EGY KIRÁLY ÉRKEZETT VOLNA...

HOGY LASSAM, MILYEN HAZI-ASSZONY BEKUKKANTOTTAM ANJA SZEKRENNÉBE.

AH! MAJD ELFELEJTETTEM VALAMIT, AMI A SOSNOWIECBE KÖLTÖZÉSEM ELŐTT, DE MÁR AZ ELJEGYZÉSÜNK UTÁN TÖRTÉNT.

EGY ESTE CSÖNGETEK...

LUCIA!

HOGY KERÜLSZ IDE? ÉPP INDULNI KÉSZÜLTÉM.

J-JÖVÖK VELED.

NEM NEM JÖHETSZ VE...

KÉRLEK, VLADEK!

A PADLÓRA ROGYOTT, ÉS ERŐSEN A LABAMBA KAPASZKODOTT.

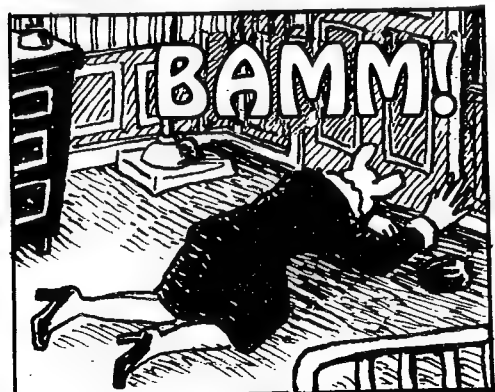

NE FUSS EL!

EKKOR BELÁTTAM, HOGY TÚL MESSZIRE MENTEM VELE.

BAMM!

ELROHANTAM A BARÁTOMHOZ, AKI BE-MUTATTA NEKEM. Ő ODAMENT, HOGY LECSILLAPítsA, MÁD HAZAK ISÉRTE.

LUCIA TÖBBÉ NEM KERESETT - DE ANJA SEM...

SE TELEFONHÍVÁSOK, SE LEVELEK, SEMMI! MI TÖRTÉNT?

KEZÉT CSÓKOLOM ZILBERBERGNÉ ASSZONY. BESZÉLHETNEK ANJÁVAL?

AZT MONDJA NEM BESZÉL MAGÁVAL!

DE MIÉRT?

KAPOTT EGY LEVELET CZESTOCHOWABÓL. ÚRISTEN! HOGY ABBAN A LEVÉL BEN MIK VANNAK MAGARÓL!

NOS, TELEFONON BIZTOSAN NEM TUDOM ŐT MEGGYÓZNI. PÉNTEKEN MUNKA UTÁN ODAUTAZOM.

NEM IS VOLT MUNKASZÜNETI NAP, ÉN MÉGIS EL-UTAZTAM SOSNOWIECBE.

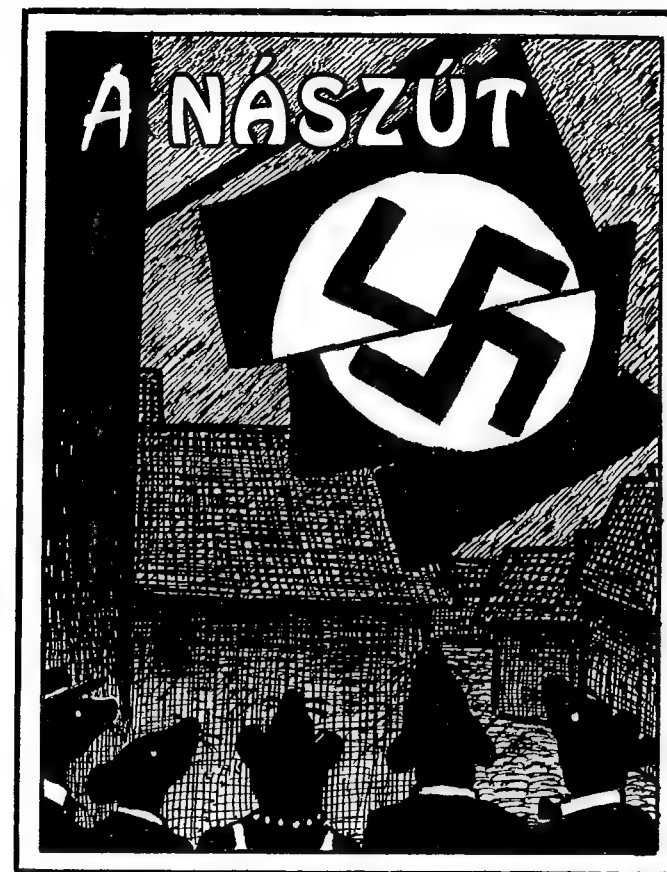
MONDJA CSAK, ANJA - MIT TETTEM AMI ANNIRA RETTENETES?

MINTHA NEM TUDNAI - OLVASSA EL EZT!

M Á S O D I K F E J E Z E T

A következő néhány hónapban elég rendszeresen látogattam apámat, hogy meghallgassam a történetét.

NEM SOKKAL AZUTÁN
HOGY ÖSSZEHÁZASOD-
TUNK, EGY ÜZLETI
ÜTRŐL TÉRTEM HAZA...

ANJA KEVEREDETT ÖSSZEESKÜNÉSBE!

NEM
SOKKAL A
RENDŐ-
ROK ÉR-
KEZÉSE
ELŐTT
BARÁTOK
HÍVTAK
TELE-
FONON...

1937 OKTÓBERÉBEN A
GYÁR MÁR ÜZEMELT, ÉS
EKKOR SZÜLETETT
MEG ELSŐ FIAM, RICHIEU.

SZÉP NAGY BABA,
TÖBB MINT 3 KILO.

ÚRISTEN -
ANJA CSAK 39!

TE PERSZE NEM ISMERTED ŐT.
NEM ÉLTE TUL
A HÁBORÚT.

IGEN, TUDOM...

DE VÁRJ CSAK - HA - TE FEBRUÁRBAN
NŐSÜLTÉL, ÉS RICHIEU OKTÓBERBEN
SZÜLETETT... KORASZÜLÖTT VOLT?

IGEN, EGY KICSIT...

DE TE - A HÁBORÚ UTÁN
AMIKOR TE SZÜLETÉL -
TE VOLTÁL AZ IGAZI
KORASZÜLÖTT!
AZ ORVOSOK NEM
HITTÉK, HOGY
MEGHARADSZ.

DE TALÁLTAM EGY SPE-
CIALISTÁT, AKI MEG-
MENTETT... ELTÖRTE AZ
EGYIK KARODAT, HOGY KI
TUDJON VENNİ
ANJA HASABÓL!

ÉS AMIKOR KICSI BABA
VOLTAL, A KAROD
MINDIG ÍGY FELUGROTT!

NEVETTÜNK EZEN,
ÚGY HÍVTUNK, HOGY
„HEIL HITLER!”

MINDIG LENYOMTUK
A KARODAT, DE TE -
UPSZ!

MOST NÉZD, MIT CSINAL-
TAM MIATTAD!

MIATTAM?
OKÉ, MÁJD KÉ-
SŐBB ÚJRA-
SZAMOLOM.

NEM! TE NEM ÉRTESZ A
PIRULASZAMOLÁSHOZ.
MÁJD ÉN...
ÉN EBBEN
SZAKÉR-
TŐ VAGYOK.

TEHÁT... ANJA A
CSALÁDVAL MARADT,
ÉN MEG BIELSKÓBA
MENTEM, HOGY
VEZESSEM A GYÁRAT,
ÉS HOGY LAKÁST
KERESSEK
MAGUNKNAK...

AMINT BELEPTEM,
SÍRVA FAKADT...

MI A BAJ,
DRAGÁM?

BRÜHÜHÜ
NEM SZÁ-
MIT... SEMMI
SE SZAMIT.

DE HAMAROSAN TELEFONHÍVÁS ÉRKEZETT SOSNOWIECBŐL...

VLADEK? GYERE HAZA
AZONNAL - ANJA BETEG!

DE HÁT
MIÉRT
SÍRSZ?

NEM TU-
DOM! JO
CSALÁDOM
VAN... NAGY-
SZERŐ FIAM...
BOLDOGNAK
KÉNE LENNEM...

DE NEM ÉRDEKEL!
EGYSZERŰEN NEM
AKAROK ÉLNI!

NESZE, KICSIM, IDD KI EZT, ÉS PIHENO LE.

ÉN EZT NEM ÉR-
TEM, MI A
BAJ?

NAGYON IGÉNYBE VETTE A SZÜLÉS,
VAGY HISZTÉRIKUS, VAGY DEPRESZ-
SZÍOS... IDEG-ÖSSZEROPPANKÁS!

KÉRLEK!

AZ ORVOS EGY SZANATÓRIUM-
RÓL BESZÉLT.

...DE VALAKINEK EL KELL
KÍSÉRNIE... VALAKINEK,
AKIBEN BÍZIK.

MINDEN EL VAN RENDEZVE - A GYER-
MEK ITT MARADHAT
EGY NEVELŐNŐVEL.

..ÉN PEDIG SZEMMEL
TARTOM A GYÁRADAT.

BRÜHÜHÜ

ÉS ANNIRA NEVETETT, ÉS OLYAN BOLDOG VOLT, OLYAN BOLDOG, HOGY ÖSSZE-VISSZA CSOKOLT... OLYAN BOLDOG VOLT.

ÓRIÁSI VOLT A ZÚRZAVAR... MINDENKI TUDTA, HOGY MOST MÁR HÁBORÚ LESZ...

NA, MÁRA ELÉG LESZ, NEM? FÁRADT VAGYOK, ÉS MÉG KI KELL
SZÁMOLNOM A PIRULÁKAT.

OKÉ, HELYES... EGÉSZEN
ELMÁCSKÁSODOTT A KE-
ZEM A SOK KÖRMÖLÉSTŐL.

HARMADIK FEJEZET

Gyakrabban keres-
tem fel apámat,
hogy minél több
információt tudjak
meg a múltjáról...

HARMON HÓNAPPAL AZ ORVOSI VIZSGÁLAT ELŐTT ELÖVETT...

VLADEK, ÉBRESZTŐ! TÚL SOKAT ALSZOL!

NAPI HÁROM ÓRA AZ SOK?

ÁCSI, VLADEK, NE EGYÉL OLYAN SOKAT!

DE ÉHES VAGYOK!

JÓ, MEGENETSZ MÉG EGY HERINGET.

HARMON HÓNAPON ÁT CSAK HERINGET ETTEM ÉS NEM ITTAM VIZET, HOGY LEFOGYJAK.

ÉS PÁR NAPPAL A SOROZÁS ELŐTT MÁR SE ALVÁS, SE EVÉS...

LÉGY JÓ FIÚ - IGYÁL MÉG EGY KIS KAVÉT!

...CSAK NAPI NÉGY LITER KAVÉT, A SZÍVEM MIATT.

ÉS AMIKOR VÉGÜL ELMENTEM AZ ORVOSI VIZSGÁLATRA...

NA, ITT EGY ACÉLOS FICKÓ.

HMI!

NEM... VALAMI NINCS EGÉSZEN RENDBEN NÁLA.

ERŐSÖDJEK EGY KICSIT, FIATALEMBER, AZTÁN MAJD EGY ÉV MŰLVA ÚJRA TALALKOZUNK.

...A KÖVETKEZŐ ÉVBEN APA ÚJRA VÉGIG AKARTÁ CSINALTATNI VELEM AZ EGÉSZET. DE ÉN, RIMANKODTAM, ÉS 1922-BEN BEVONULTAM...

DE TÉRJÜNK VISSZA 1939-HEZ!

IGEN, LÁTOD, HOGY MEGKEVERSZ?... 39-BEN A HATÁRON VOLTUNK, LÖVÉSZÁRKOKBA BEÁSA EGY FOLYÓ MENTÉN.

HAINALIG MINDEN CSENDES VOLT. AZTÁN LÖVÉSEK DÖR-DÜLTEK MINDKÉT OLDALRÓL.

EGY TISZT KÜSZÖTT ODA MELLÉM.

ÁSSA BE MAGÁT JOBBAN! MÉG ELKAPJÁK.

HIDEG A FEGYVEREI! MIERT NEM TŰZEL?

NEM LÁTTAM, MIRE TŰZELHETNEK...

...DE AZÉRT JOBBAN BEÁSTAM MAGAM, ÉS TŰZELTEM!

AZTÁN GÖLYÖK KEZDTEK ZAPOROZNI FELEM.

ÖSSZEHÚZÓDZKODTAM, ÉS NEM LÖTTEM TÖBBÉ.

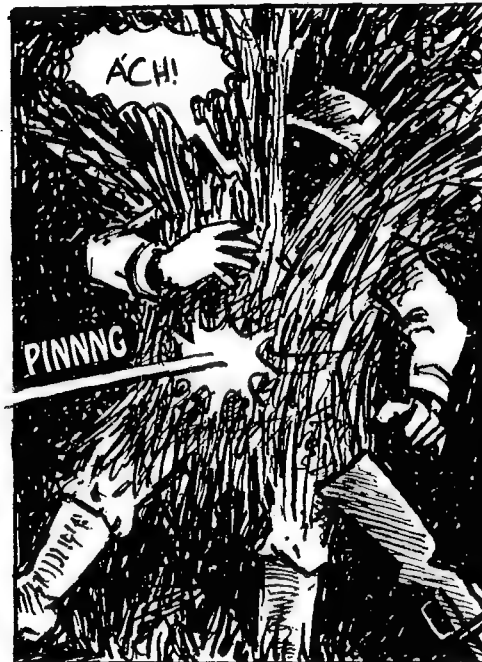
DE AMIKOR BELENÉZTEM A TAVCSÓBE, LÁTTAM... EGY FAT!

ÉS AZ A FA MOZGOTT!

DE HA MOZGOTT, NEKEM LÖNÖM KELLETT!

A FA FELELTE A KEZÉT, MERT MEGSÉRÜLT. MEGADTA MAGÁT.

DE ÉN CSAK LÖTTEM TÖVABB, MIG VÉGÜL A FA MÁR NEM MOZDULT. KI TUDJA MÁSKÜLÖNBEN TALÁN Ő LÖTT VOLNA LE ENGEM!

KÉTÓRÁNNI LÖVÖLDÖZÉS UTÁN A NACIK BEVETTEK A MI ÁLLÁSAINKAT.

ODA VEZÉNNELTEK, AHOL MÁR VOLTAK HOZZAM HASONLÓK. HADIFOGLYOK.

ELVITTEK MINKET NÜRNBERG KÖZELÉBE, Ahol már nagyon sok hadifoglyot össze-
gyűjtöttek. A zsidókat félreállították.

ITT HELYBEN FEL KÉNE LÓGATNUNK TITEKET!

PERSZE EGYIKÜNK SEM SZÓLT EGY SZÓT SEM.

ODAÖTÖT HOZZAM... TALÁN 300 ZŁOTY LEHETETT NÁLAM.

ARRA SZÁMITASZ, HOGY ITT MAJD ÜZLETELHETSZ? MUTASD A KEZEDET!

NA, ZSIDÓ, NE AGGODJ, TALÁLUNK MI NEKED MUNKÁT!

EGY NÉMET NÉGY-ÖTÖT KÖZÜLÜNK ELVITT EGY ISTALLÓBA.

EZT A MOCSKOT EGY ÓRA
ALATT ELTUNTETÉTEK!
MEGÉRTETTÉTEK?

LEHETETLEN VOLT EGY ÓRA ALATT MEGCSINÁLNI!

TÉNYLEG KEMÉNYEN DOLGOZ-
TUNK, AM EGY ÓRAVAL KÉSŐBB...

NOS!

MÉG NEM
VÉGEZTE-
TEK?

EZÉRT A LEVESETEKKEL
FIZETTEK, TI LUSTA DÖGÖK!

ÉS VALAHOGY ELVÉGEZTÜK A FELA-
DATOT MASFÉL ÓRA ALATT.
DE NÉZD MÁR, MIT
CSINÁLSZ, ARTIE!

MIT?

HAMUT SZÓRSZ A SZÖNYEGRE.
AZT AKAROD, HOGY OLYAN
LEGYEN ITT, MINT
EGY ISTALLÓBAN?

HOPPA!
BOCSI!

SÖPÖRD ÖSSZE, JÓ? KÜLÖNBEN
NEKEM KELL MEGCSI-
NÁLNI. MALA AKAR EGY
HÉTIG IS KÉPES LENNE
KERÜLGETNI.

PEDIG TUDJA HOGY EZZEL A SOK
NYAVALYÁVAL MÍLYEN NEHÉZ
ILYESMIT CSINÁLNI.

OKÉ, OKÉ,
MÁR TISZTA.

IGY HAT HETEKIG OTT ÉLTÜNK ÉS DOLGOZ-
TUNK AZ ISTALLÓBAN, MÍG VÉGÜL ELVIT-
TEK EGY MÉG NAGYOBB HADIFOGOLYABORBA.

BRRR! A LENGYEL
FOGLYOK FÜTÖTT
FAHÁZAKAT KAPTAK!

IGEN, MI MEG ITT FAGY-
HATUNK MEG EZEKBE
A SÁTRAKBAN!

SZÖRNYŰ HIDEG VOLT AZ ŐSZÖN EGÉSZ
EURÓPÁBAN. A MADARAK FAGYOTTAN
HULLOTTAK LE A FAKRÓL.

CSAK A NYÁRI EGYENRUHA ÉS EGY
VÉKONY POKRÓC TARTOTT MELEGEN.

HA LEGALÁBB ENNI ADNÁNAK
ELEGET!

A TÖBBIEK NAPI KÉTSZER KAPNAK
ENNI. MI, ZSIDÓK, CSAK KENYÉR-
HEJÁT MEG KEVÉS LEVEST KAPUNK.

JÓ REGGELT, VLADEK!

HOVÁ MÉSZ?

FÜRDÖNI A
FOLYÓBA.

TE MEGHIBBANTAL!

BRRR! DE TISZTA LE-
SZEK! ÉS MELEGEM LESZ
TŐLE EGÉSZ
NAP.

SOKAKNAK VOLTAK FAGYÁSOS SEBEI. A SE-
BEK GENNYESEK, A GENNY TETVES VOLT.

NAPONTA FÜRÖDTEM ÉS TOR-
NAZTAM, HOGY JO ERŐBEN
TARTSAM MAGAM,
ÉS NAPONTA IMADKOZTUNK.

מהיטבו אהליך
יעקב. משכונתך
ישראל

HÍVÓ VOLTAM ÉS AMIGY SEM
VOLT MÁST MIT CSINÁLUNK.

GYAKRAN SAKKOZTUNK, HOGY
ELFOGLALJUK MAGUNKAT ÉS
MŰLÁSSUK AZ IDŐT.

VOLT EGY KÉSZLETEM KAVICS-
BÓL ÉS KENÉRMORZSABÓL.

ÉS HETI EGYSZER A NEMZETKÖZI
VÖRÖSKERESZTNEK KÖSZÖNHETŐEN
LEVELET IS KÜLDHETTÜNK.

Drága Anyja!
Jól vagyok.
Hiányzol.

CSAK IS NÉMETÜL ÉS
NAGYON ÓVATOSAN.

ÉS EGY NAP CSO-
MAGOT KAPTAM...

CSOKOLÁDE!
CIGARETTA!

LEKVÁR!

IGAZI KINC'S VOLT SZÁ-
MOMRA EZ A CSOMAG.

EZ JEL VOLT, HOGY A CSA-
LADOM JÓL VAN, ÉS - MIVEL
SOSEM DOHÁNOZTAM -
VOLT MIT ÉTELRE
CSERÉLNEM.

ÉS IGY TELTEK A NAPOK VAGY
HAT HETEN ÁT, AMIKOR...

NÉZD! KIRAK-
TAK EGY
HIRDETMEŊYT!

MUNKÁSOK KERESTETREK
Hadifoglyok jelentkezését
várjuk a fronton szolgáló
német munkások
helyett végzendő munkára.
Szállás és bőséges koszt
biztosított.

EZ EGY
BEUG-
RATÁSI

NE MENJ ÖNKÉNT!

HA MEG KELL HALNUNK,
HALJUNK MEG ITT!

NEM!

EZT ELLENEZTEM.

NEM FOGOK MEGHALNI,
ÉS ITT A LEGKEVÉSBBÉ!
EMBERHEZ MÉLTÓ
BÁNÁSMÓDOT
KÖVETELEM!

AMIKOR A TÁRSAIM -
LÁTTAK, HOGY
MEGYEK,
VELEM TAR-
TOTTA.

AZONNAL EL IS KÜLDTEK MIN-
KET EGY NAGY NÉMET CÉGHEZ.

TAKAROS FAHÁZAKBA SZÁLLÁSOLTAK EL MIN-
KET. LEVEST ÉS KENÉRET KAPTUNK...

NÉZZÉTEK! KÁLYHA!

ÉS IGAZI ÁGYAK!

ÁGYNEMŰVEL
ÉS PÁRNAVAL!

ÉS EGY TELJES NAPIG CSAK PIHEN-
TÜNK ÉS ERŐT GYŰJTÖTTÜNK.

AH - MINTHA ÉVEK ÓTA NEM LET-
TEM VOLNA MELEGBEN ÉS IGAZI
ÁGYBAN!

IGEN - FURA, MI? ALIG
TOBB MINT 2 HÓNAPJA
HÍVTAK BE MINKET.

ÉN AZÉRT AGGÓDOM, VLADEK - KI TUDJA,
MIFÉLE MUNKÁT ADNAK
MÁJD NEKÜNK.

NEM SZAMÍT...

...BÁRMI JOBB, MINT AZOKBAN A
SÁTRAKBAN ROTHADNI.

MEGLEHET.

MÁSNAPOK LAPÁTOKAT ÉS CSAKANYOKAT OSZTOTTAK SZÉT...

...OLYASMIT, AMIT AZELŐTT SOSEM
FOGTUNK A KEZÜNKBEN.

ÉS A MUNKA TÉNYLEG KEMÉNY VOLT -
HEGYEKET KELLETT ELHORDANUNK.

AZOK PANASZKODTAK, AKIK TÚL
ÖREGEK VAGY GYENGEK VOLTAK:

DE HOGY MI TÖR-
TÉNT VELÜK, AZT
NEM TUDOM.

NYOLCVAN SZÁZALÉKUNK KITARTOTT. ELEGET EHETTÜNK
ÉS MELEG AGYBAN ALHATTUNK. JOBB VOLT MARADNI...

...MINDEN ESTE HOLTFARADTAN ZUHAN-
TAM AGYBA. EGYIK ÉJJEL ALMODTAM...

EGY HANG SZÓLT HOZZÁM. AZT HISZEM, A
HALOTT NAGYAPÁM HANGJA VOLT...

OLYAN VALÓSÁGOSNAK
TÜNT EZ A HANG...

RÖGTÖN FELEBREDTEM, ÉS AMIKOR ÚJRA
ELALUDTAM, MEGINT AZT HALLOTTAM:
„PÁRSÁSZ TRUMÓ, PÁRSÁSZ TRUMÓ!”

ÉS MI A PÁRSÁSZ
TRUMÓ?

MINDEN HÉTEN SZOM-
BATON FELOLVASUNK EGY
SZAKASZT A TÖRABÓL.

EZT HÉBERÜL PÁRSÁNAK HÍVJAK... ÉS
ÉVENTE EGYSZER EZ A PÁRSÁ A
PÁRSÁSZ TRUMÓ.

BOCSÁNAT, RABBI.
MIKOR OLVAŠSUK A
PÁRSÁSZ TRUMÓT?

...FEBRUÁR KÖZEPÉN
- MAJDNEM HÁROM
HÓNAP MÚLVA, MIERT?

ELMESÉLTÉM NÉKI AZ ÁLMOMAT...
REMÉNYKEDJÜNK, HOGY
IGAZ. SZERINTEM SÖSEM
JUTUNK KI INNÉT.

3 HÓNAP - HISZ MIN-
DEN NAP OLYAN VOLT,
AKAR EGY ÉV!

NAP KI, NAP BE,
DOLGOZTUNK. ÉS
ÉLTÜNK. HÉTRŐL
HÉTRE. UGYANAZ.

MIG EGY ALKALOMMAL...

NEZZÉTEK -
KATONÁK!

WERMACHTOSOK JÖTTEK, ÉS GESTAPÓS TISZTEK.

FIGYELEM! SORAKOZÓ AZ ÚTON
KETTŐS SOROKBAN! MOST RÖGTÖN!

NEM VOLTUNK NYUGODTAK. FOGALMUNK
SEM VOLT, MIT AKARNAK VELÜNK.

ÉN MINDIG A MÁSODIK SORBAN ÁLLTAM.

(PSZT - VLADEK!)

NEM AKARTAM TÚLSÁGOSAN ELŐTÉRBE Lenni.

VALAKI ODALOPAKODOTT
MELLEM...

RABBI! TUDOD, MILEN
NAP VAN MA?

DE TUDOD,
HOGY MEZ YIK
SZOMBAT?...

MA VAN PAR-
SÁSZ TRUMÓ!

A KÖZPONTI UDVAR-
RA VEZÉNYELTEK
ÉS NÉVSORBAN FEL-
SORAKOZTATTAK
BENNÜNKET...

NEVE ÉS RANGJA?

SPIEGELMAN,
VLADEK,
TIZEDES.

ÚTI CÉLJA A SZABADULÁS UTÁN?

SOSNOWIEC...

EZT A NÉMETEK NA-
GYON JÓL CSINÁLTAK...

...A FELESÉGEMHEZ
ÉS FIAMHOZ.

...MINDENBEN ROPPANT MÓD-
SZERESSÉGGEL JÁRTAK EL.

HELYES - ÍRJA ALÁ A
SZABADULÁSI PAPIRT.

...EGY NAP ALATT LE-
ZÁVOLT AZ EGÉSZ.

ÚGY ÉRTED, A „PÁRSÁSZ TRUMÓ”
ÁLMOD TÉNNLEG BETELJESÉDETT?

IGEN - SZÁMOMRA
EZ EGY NAGYON
FONTOS DATUM...

KÉSŐBB MEGNÉZTEM EGY NAPTÁRBAN:
EZ VOLT A PÁRSA
AKKOR IS, AMIKOR
ELVETTEM ANJÁT.

...ÉS A HÁBORÚ UTÁN, 1948-BAN EZ
VOLT A PÁRSA AK-
KOR IS, AMIKOR
TE SZÜLETTÉL!

AZTÁN A BÉR
MICVAD IS EN-
NEK A PÁRSA-
NAK A SZOM-
BATJARA
ESETT!

MÁSNAPO KAPTUNK EGY VÖRÖSKERESZTES CSOMAGOT, ÉS
FELPAKOLTAK EGY LENGYELORSZÁGBA TARTÓ VONATRA.

A VONATON A RABBI MELLETT ÜLTEM.

HÁT, FIAM, LÁTOM MÁR, HOGY „RO'E HANOLED” VAGY, AKI LATJA, MIT HOZ A JÖVŐ.

TUDOD, A NÁCIK 'FELOSZTOTTAK' LENGYELORSZÁGOT PROTEKTORÁTUSRA ÉS REICHRE. A KETTŐ KÖZÖTT, ŐRZÖTT HATÁRRAL.

REICH: Németországhoz csatolva.
PROTEKTORÁTUS: Német ellenőrzés alatt álló kormányzat.

HÉ! EZ A VONAT ÁTMEGY SOSNOWIECEN!

AMIKOR A VONAT NEM ÁLLT MEG, SZÖRNYŰ AGGODALOM TÖRT RÁM.

A VONAT NEM ÁLLT MEG LENGYELORSZÁG REICHHEZ CSATOLT RÉSZÉN, AHO LAKTAM, CSAK A PROTEKTORÁTUSBAN.

KRAKKÓBA SZÓLÓ PAPIROKKAL - KIFELE!

ÉS AMIKOR MEGÁLLTUNK VARSÓBAN, A RABBI KISZÁLLT.

MAJD ÍROK MAGANAK.

DE TÖBBÉ NEM HALLOTTAM FELŐLE SZÖRNYŰSÉGEK VÁRTAK A VARSÓIÁKRA, ALIG MÁRADTAK ÉLETBEN.

A VONAT RÉG ELHAGYTA SOSNOWIECET. VITTEK FÖL, ÉSZAK FELÉ - MAJD 500 KILOMÉTERT - VÉGÜL LUBLINBA ÉRTÜNK. OTT AZTÁN A REICHBŐL VALÓKAT MIND LESZÁLLÍTOTTAK.

LUBLINBAN NAGY SÁTRAKBA VEZETTEK BENNÜNKET... VÉGÜL MEGLÁTOGATOTT MINKET NÉHÁNY EMBER A HELSI ZSIDÓ HATÓSÁGOKTÓL...

ÉS OTT LEÜLTÜNK.

MIÉRT TARTANAK ITT MINKET?

NAGYON KELLEMETLEN... NEM SOKKAL MAGUK ELŐTT VOLT ITT EGY MÁSIK CSOPORT. SZABADULT HADIFOGOLY...

„KÉT NAPPA EZELEŐTT A NÁCIK BEVITTEK ŐKET EGY ERDŐBE...

...ÉS MINDNYÁJUKAT LEÖLTÉK - 600 EMBERT ÖLTÉK MEG!

MI KÖVETKEZTÜNK!

ÉN AZT HITTEM, TÉGED MINT HADIFOGLYOT ELENEDTEK!

PONTOSAN...

A LENGYEL HADIFOGLYOKAT VALAMELYEST VÉDTE A NEMZETKÖZI JOG. DE EGY ZSIDÓT A REICHBŐL A NYILT UTCÁN IS BÁRKI MEGÖLHETETT!

NAGYON
MEGRÉMÜLTÉM.

AZTÁN NÉMI KIS REMÉNYSEGET ÖNTÖTT BELÉNK VALAMI...

LEFIZETTÜK A NÉMETEKET, HOGY ENGEDJÉK
KI A FOGLYOKAT A HELYI ZSIDÓKHOZ, AKIK A
ROKONAINAK MÓNDJÁK MAGUKAT.

A NEVEM SPIEGELMAN. A CSALÁDOM-
NAK ÉL ITT EGY BARÁTJA, BIZONYOS
ORBACH. TALÁLKOZTAM VELE, AMIKOR
ITT VOLTAM KIKÉPZÉSEN.

HELYES! MEGPRÓBÁLJUK A RO-
KONAKÉNT REGISZTRÁLNI.

AZNAP ESTE KIMENTEM A SÁTORBÓL...

VIZELNEM KELLETT.

GYORSAN VISSZA-
ISZKOLTAM...

ÉS EGÉSZ ÉJJELE AZ ESÉLYEKET LA-
TOLGATTAM, HOGY MI VÁRHAT RANK.

ÉS EGY ÓR ZÖNI KEZDETT RAM.

AZTÁN, AMINT KIVILÁGOSODOTT...

SPIEGELMAN!...
SPIEGELMAN!...

VLADEK!

ORBACH! DE
ÖRÜLÖK, HOGY
LATLAK!

ÉS TIZ PERCEN BELÜL
SZABAD VOLTAM!

ORBACH A NAGYBÁTYÁM BARÁTJA - VOLT KÉT GYÖNNÖRÜ,
NAGYJÁBÓL VELEM EGYKORÚ LÁNYA.

SAJNALOM, HOGY NEM KINÁLHATUNK JOBB EBÉDDEL -
DE A LUBLINI ZSIDÓK KEVÉS ÉLELMISZERJEGYET
KAPNAK.

NEZZÉTEK, LÁNYOK - EGY KIS
AJANDÉK MINDKETTŐTÖKNEK...

Ó, ISTENEM!
CSOKOLADÉ!

EGY SEGÉLYCSOMAGBÓL
TETTEM FÉLRE. MINDIG
ELTETTEM VALAMIT...
MINDENESETRE!

KÉSŐBB, VISSZAÉRVÉN
SOSNOWIECBE, ÉLEL-
MISZERCsomagokat
KÜLDTÜNK NEKIK...

...NEKÜNK EGY IDEIG KICSIT
JOBBAN MENT...ŐK MEG BOL-
DOGAN ÍRTAK, MENNYIT SEGI-
TETTEK A CSOMAGOK A
TÜLÉLÉSBEN...

...AZTÁN MEGÍRTAK, HOGY
A NÉMETEK MEGTARTJÁK
A CSOMAGOKAT. AZTÁN
MÁR NEM IS
ÍRTAK.
VÉGE.

ORBACHÉKNAL PAR NAPOT TÖLTÖTTEM,
MIG ERŐRE KAPTAM. DE EGYRE TÜREL-
METLENEBB VOLTAM, HOGYAN JUTHATNÉK
ÁT A HATÁRON A CSALÁDOMHOZ?

JÁRTAK MÉG VONATOK A PROTEKTORATUS ÉS A REICH KÖZÖTT. DE CSAK LEGÁLIS PAPIRRAL UTAZHATOTT AZ EMBER. AMI NEKEM NEM VOLT...

...DE AZÉRT FELSZÁLLTAM AZ ÓHÁJ-
TOTT IRÁNYBA TARTÓ VONATRA.

ODAMENTEM EGY VASUTAS-
HOZ, EGY LENGYELHEZ...

VOLNA EGY PERCE
SZÁMOMRA?

HAT PERSZE, KATONA.

MAGA IS LENGYEL, MINT ÉN, ÚGYHOGY
BIZHATOK MAGABAN... A ROHADT NACIK
LECSUKTAK... DE ÉN MEGSZÖKTEM.

MÉG MINDIG EGYENRÚHABAN
VOLTAM, ÉS NEM ÁRULTAM
EL, HOGY ZSIDÓ VAGYOK.

A LENGYELEK NAGYON GYŰLÖLTÉK A NÉMETEKET,
ÚGYHOGY JÓ TAKTIKA VOLT SZIDNI ŐKET.

SZERETNÉK HAZAJUT-
NI SOSNOWIECBE A
CSALÁDOMHOZ.

NE AGGÓDJON...
AMIKOR ODAÉRÜNK
A HATÁRHOZ, BÚJJON
EL IDE.

IGY AZTÁN A VASUTAS SEGÍTETT
VISSZAJUTNOM A REICHBE.

ELŐSZÖR A SZÜLEIM
HÁZÁT KERESTEM FEL...

...AMIŐL AZT HITTEM, SOHA TÖBBÉ NEM LÁTOM VISZONT.

OJJ, GEVÁLT!
MEGJÖTT
VLADEK!

FIAM! HÁLA ISTENNEK,
HOGY MEGJÖTTÉL!

ÉS MINDENK ELLE-
NÉRE EGÉSZSÉ-
GESNEK LÁTSZOL!

ÉN ERŐS VAGYOK, DE
TE BETEGNEK LÁTSZOL!

CSAK MERT NA-
GYON AGGÓDTAM
MIATTAD.

DE NEM CSAK ERRŐL VOLT SZÓ.
ANYÁMNAK RAKJA VOLT.

...ÉS EGY-KÉT HÓNAPPAL
KÉSŐBB MEG IS HALT.
SOSEM TUDTA MEG, MI-
LYEN SZÖRNYŰ ÁLLAPO-
TOK KÖVETKEZTEK!

- ÉS, APA! A SZAKALLAD! MI TÖRTÉNT?
LEBOROTVÁLTAD?!

MÁR KEZD VISSZA-
NÖNI...

APA NAGYON VALLÁSOS VOLT - AKÁR EGY RABBI -
ÉS MINDIG NAGY SZAKALLAT VISELT.

SZEPTEMBERBEN A
NÉMET KATONÁK SOK
ZSIDÓT ELFOGTAK AZ
UTCÁN...

IMÁDKOZTATTAK, S KÖZ-
BEN RÖHÖGTEK ÉS
ÜTLEGELTEK MINKET.

...ÉS MIELŐTT ELENGETEK
VOLNA, LEVÁGTAK A SZAKAL-
LUNKAT.

ÉS MOST EZEK A DÉMONOK ELVET-
TÉK SZIKVÍZÜZEMEMET. EZEK...

ELEG!

HAZA KELL VINNEM VLADEKET MÉG
A KIJÁRÁSI TILALOM ELŐTT.

7-RE A ZSIDÓKNAK OTTHON KELLETT LEN-
NÜNK, ÉS LAMPA SEM ÉGHETETT A LAKÁSOKBAN.

AZ AJTÓNÁL ÁLLTAM, ÉS HALLGATÓZTAM...

NE VICCELJ! HA VLADEK, TÉNYLEG HAZAJÖNNÉ, NEKÜNK IS MEGJÖNNÁ!

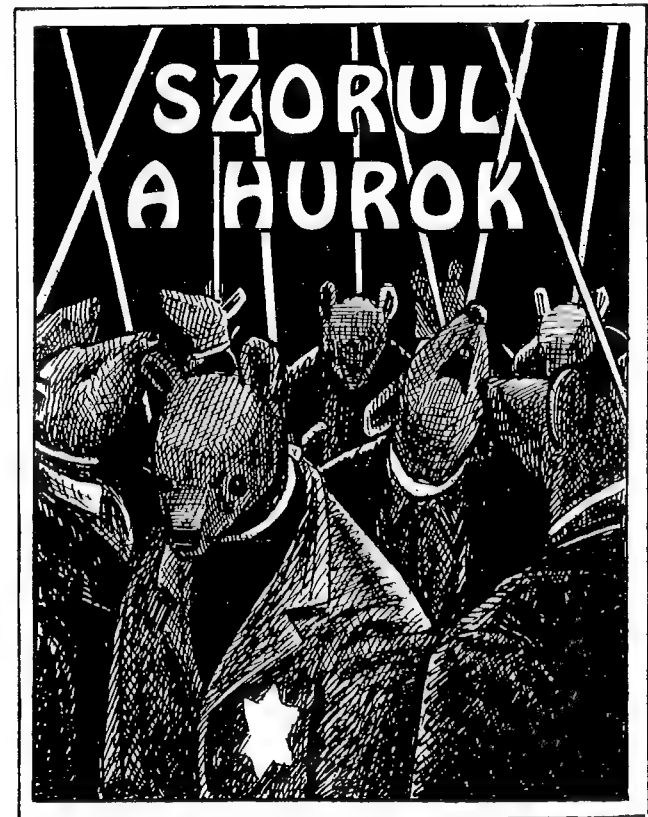

FELKAPTAM A FIAMAT, 2 1/2 ÉVES VOLT.

NEGYEDIK FEJEZET

KÉSTÉLI!

DEHOGY - AZT MONDTAM,
VACSORA UTÁN JÖVÖK.

DE MOST MÁR SÖTÉT
VANI! SZERETTEM VOLNA,
HA FELMÁSZOL A TETŐRE,
MERT LUKÁS AZ ERESZ.

MI?

DE HÁT ÉN NEM ÉRTEK AZ
EFFÉLE BÜTKÖLÉSHEZ!
MIÉRT NEM HÍVATSZ EL
VALAKIT?

ACH!

TE ÉS MALA AZT HISZITEK,
HOGY A PÉNZ A FÁN TEREM.
MAJD ÉN MEGJAVÍTOM!

ÖRÜLET! NEM MASZ-
HATSZ FEL EGY ILYEN
MAGAS LÉTRÁRA ILYEN
ÁLLAPOTBAN...

HA AKAROD, MAJD
ÉN KIFIZETEM
A MESTERT.

HAGYJUK - EGY SZÓT SE
SZÓLTAM!... GYERE,
ÜLJ LE IDE. EGY KICSIT
PEDÁLOZNI KELL...

KÜLÖNBEN ÉJJEL
BEGÖRCSÖL A
LÁBAM - MI VAN A
KEZEDBEN?

EGY ÚJ MAGNÓ...
A JEGYZETELÉS
TÚLSÁGOSAN
MEGERŐLTETŐ.

ÉS MENNYIT FIZETTÉL ÉRTE?

MINDÖSSZE 75 DOL-
CSIT! AKCIÓS VOLT.

UH, A KORVETTES-NÉL MEGKAPTAD VOLNA
MAXIMUM 35 DOLLARÉRT.

DE - HAGYJUK! MESÉLJ ARRÓL,
AMIKOR 1940-BEN
HAZAJÖTTÉL A HADI-
FOGSÁGBÓL...

AMIKOR HAZAJÖTTEM, MINDEN
UGYANÚGY FESTETT, MINT
MIELŐTT ELMENTEM...

UGYANOLYAN FÉNYZŐ VOLT MINDEN. A NÉMETEK
NEM TUDTAK MINDENT EGYSZERRE ELPUSZTITANI.

TIZENKETTEN ÉLTÜNK APÓSOM HÁZTARTÁSÁBAN...

ANJA, ÉN ÉS A FIUNK,
RICHEU...

ANJA NÖVÉRE, TOSA, A
FÉRJE, WOLFE, ÉS A
KISLÁNYUK, BIBI...

ÉS ANJA NAGSZÜLEI, LEHET-
TEK VAGY 90 ÉVESEK, DE MIND-
KETTEN NAGYON ÉLÉNKEK...

ÉS PERSZE AZ APÓSOM
ÉS AZ ANYÓSOM...

ÉS MÉG HERMAN BACSIKÁD ÉS
HELEN NÉNIKÉD 2 CSEME-
TÉJE: LOLEK ÉS LONJA.

HERMAN ÉS HELA ÉPP KINN
VOLTAK A NEW YORK-I
VILÁGKIÁLLÍTÁSON, AMIKOR
KITÖRT A HÁBORÚ.
EZ MEGMEN-
TETTE ÖKET.

NAGYAMA - A BECSINÁLTAD MÉG
FINOMABB, MINT AMIRE EMLÉKEZTEM.

NEM - EZ MÁR MÁS, MINT AZELŐTT.
VLADEK - NEM KAPOM MEG A
HOZZÁVALÓKAT.

KUPONOKAT KAPUNK, FEJENKÉNT NAPI 1 KILO KENYERET ÉS HETENTE EGY
KEVÉSKE MARGARINT, CUKROT ÉS DZSEMET. EZ MINDEN!

AKKOR HOGYAN BOLDOGULUNK?

SOKAT ADAKOZTAM A GEMEINDE-NEK, A
HITKÖZSÉGI SZERVEZETNEK, RAADÁSUL
WOLFE OTT IS DOLGOZIK... ÚGHOGY KA-
PUNK NÉMI EXTRÁT.

NO, ÉS OTT A FEKETEPIAC.
PÉNZÉRT MINDIG MINDENT
MÉG LEHET SZEREZNI!

EZ PERSZE VESZÉLYES. A NACIK A
LEGAPRÓBB KIHÁGÁSÉRT MUNKATABORBA
HURCOLJÁK AZ EMBERT.

SŐT - AKKOR IS ELVIHETNEK, HA
NEM CSINÁLSZ SEMMIT!

...ÉS AZOK, AKIKET ELVISHENK -
TÖBBÉ SOSEM KERÜLNEK ELŐ!

MÁSNAP ELMENTEM A MODRZEJOWSKA UTCABA. ITT AZ EMBEREK TITOKBAN MÉG EKKOR IS ÜZLETELTEK - NEM TÚL LEGÁLISAN...

EKKOR VÉGIGJÁRTAM A BOLTOKAT, AHOL MÉG A HÁBORÚ ELŐTTŐL TARTOZTAK NEKEM...

A PAPIRON AZ ÁLLT, HOGY ÉN NEKI DOLGOZOM. EGY ILYEN PAPIR HASZNOS LEHETETT.

EMLÉKSZEM, APÓSOM NAGYON MEG VOLT ELÉGEDVE VELEM.

WOLFE ÉS ÉN MINDEN ÉRTÉKET LECIPELTÜNK, HOGY EGY LENGIEL SZOMSZÉDUNKNÁL ELREJTSÜK.

ANJA MAMAJÁNAK EPEKÖVE VOLT. AZNAP, AMIKOR A NÉMETEK JÖTTEK, AZ ÁGYBAN FEKÜDT.

APÓSOMNAK VOLT EGY BARÁTJA, AKI RENDSZERESEN ÁTJART HOZZA KÁRTYÁZNI.

MIVEL SEMMI HASZNUNK NEM VOLT A BÚTOROKBÓL, VISSZACIPELTÜK A LAKÁSBÁ, HOGY ELADJUK.

MESSZIRŐL MEGPILLANTOTTAM ILZECKIT,
ÚGYHOGY ODASÍETTEM HOZZA

ILZECKINEK VOLT EGY FIA, RICHIEU-VEL
EGYKORÚ. HA LÁTTAD VOLNA, HOGYAN
JÁTSZOTT EGYMASSAL AZ A KÉT GYEREK!

NEM TUDHATJUK, MI VÁR RÁNK - DE
A GYERMEKEINKET BIZTONSÁGBAN
KELL TUDNUNK.

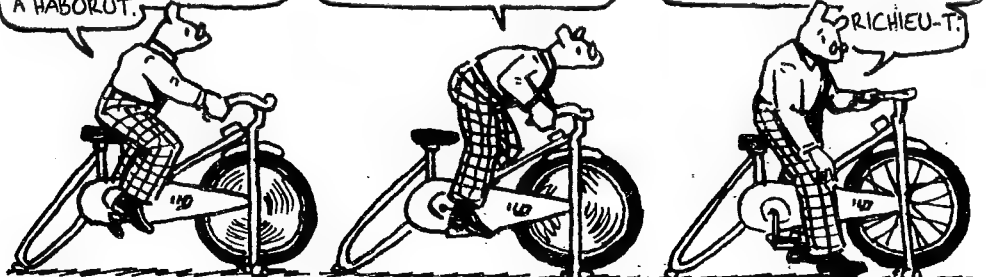
DE ÉN MONDOM NEKED, AZ VALAMI SZÖRNYÜ VOLT,
AMIKOR OTTHON CSAK MEGEMLÍTETTEM A DOLGOT.

ILZECKI ÉS A FELESÉGE
NEM ÉLTE TÚL
A HÁBORÚT.

...DE A FIA IGEN;
A MIÉNK MEG NEM.

...ÉS EGY ÉVRE RÁ MÉGIS EL
KELLT BÚJTATNUNK

CSALADUNK 12 TAGJÁNAK MOST EGY 2 és 1/2 SZOBÁS LAKÁSBA KELLETT ÁTKÖLTÖZNIÉ...

DE EZ MÉG NEM VOLT VALÓDI GETTÓ. MÉG SZABADON LEHETETT JÁRKALNI A VÁROSBAN, CSAK ESTIG HAZA KELLETT ÉRNI.

NÉHÁNY HÓNAPIG MÉG ITT IS FOLYTATTAM A FEKETÉZÉST. AZTAN ÚJABB ROSSZ HÍREK ÉRKEZTEK, NAGYON ROSSZAK...

PÁR NAPIG NEM MERTEM KIMENNI AZ UTCARA... NEM AKARTAM ELMENNI AZ AKASZTOTT TESTÜK MELLETT.

ÉS HATHA EGYIKÜK BESZÉLT RÓLAM A NÉMETEKNEK, HOGY MEGPROBÁLJA MENTENI A BŐRÉT.

A NAPLÓI NEM MARADTAK MEG, AMIT LÁTTAL, AZT A HÁBORÚ UTÁN ÍRTA: AZ EGÉSZ ÉLETTÖRTÉNETÉT, A KEZDETEKTŐL.

JAJ ISTENEM! HOL VANNAK? KELLENEK EHÉZ A KÖNYVHOZ!

NE LÉGY MÁR ANNYIRA OKOSI... MIRŐL IS BESZÉLTEM? JA, IGEN... AZ AKASZTÁS UTÁN MÁΣ ÜZLET UTÁN NÉZTEM...

ACH, HA RAJUK GONDOLOK, MEG MA IS EL-SÍROM MAGAM... NÉZD A HALOTT SZEMEBŐL IS KÖNNYEK POTYOGNAK!

ÉS ANJIA MIT CSINÁLT EZ IDŐ TÁJT?

HAZIMUNKAKAT VÉGZETT... KÖTÖTT... OLVASOTT... ÉS ÖRÖKKÉ A NAPLÓJÁT ÍRTA.

RÉGEN SOKSZOR LÁTTAM LENGYELÜL ÍRT FÜZETEKET A HÁZBAN. AZOK VOLTAK A NAPLÓI?

IGEN, ÉS NEM.

KHM-KHM! KÉRLEK, ARTIE, FEJEZD MÁR BE A DOHÁNYZÁST! MEGFÜLLADOK TŐLE!

AZ CSAK A PEDALÓZÁSTÓL VAN!

...ARANNYAL ÉS ÉKSZERREL KEZDTEM SEFTELNI.

KÖNNYEBB VOLT ELREJTENI, MINT A SZÖVETET. A GYERKKOCSIBA DÜGTAM EL, IGY KERESTEM EGY KIS PÉNZT.

EGY IDEIG ÉLELMISZERREL IS FEKETÉZTEM. ERRŐL MEG NEM MESÉLTEM NEKED...

MEGISMERKEDTEM SZKLARČNYKKAL. FÜSZERÜZLETE VOLT A MODRZEJOWSKÁN...

MAGA A ZYLBERBERG VEJE, IGAZ? JÖJJÖN BELJEBB, ÉS VÁRJÁ MEG ITT, AMIG ELALL AZ ESŐ.

ÜLDÖGÉLTÜNK ÉS BESZÉLGETTÜNK, Ő MEG IDŐNKÉNT KISZOLGÁLT EGY-EGY VEVŐT... AZTÁN MEG EGY KICSIT BESZÉLGETTÜNK, ÉS Ő TETT NEKEM EGY AJANLATOT...

BOCSÁNAT, DE EZ A KUPON NEM ELÉG EGY FÉL KILO CUKORRA.

...A HÖLGY MÉGIS 12 KILO CUKORRAL TÁVOZOTT. ÉRZTEM, HOGY ITT VIHETNÉM VALAMIRE.

ESETLEG ELADHATNA AZ 'ARUFELES-LEGE' A KÖRNYÉK KISEBB BOLTJAINAK... PULT ALATT.

VESZÉLYES VOLT AZ ÁRUSZÁLLÍTÁS - DE REMÉLTÉM, HOGY MELLE MEGJÖDIK A SZERENCSE.

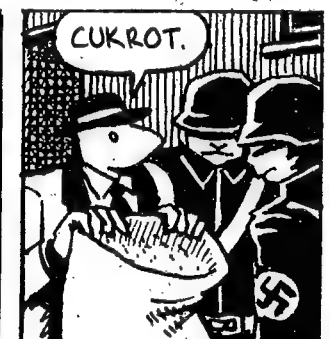
AMIKOR AZ EMBER ÉHES, MEGELHETÉS UTÁN NÉZ...

EGY ALKALOMMAL 10-15 KILO CUKROT LESZÁLLÍTOTTAM...

MIT LEHET ERRE MONDANI? EZÉRT VALÓBAN FELFOGATHATNAK!

MEGÁLLJ, ZSIDÓ! MIT VISZEL?

CUKROT.

...CSAK IDE VISZEM, A FÜSZERÜZLETEMBE.

Ó, SZÓVAL ÜZLETED VAN?

ÚGY TETTEM, MINTHA LEGÁLIS LENNE A DOLOG.

A HÁTSÓ AJTÓHOZ MENTEM AHOZ AZ ÁRUT KELLETT LEADNI...

NYÍSD KI, POLDEK!

MEGHOZTAM A CUKROT.

?!

ÉS ELENGETEK MEG A PÁPIRJAIMAT SE ELLENŐRÍZTÉK!

MIUTAN AZ ÖREGEKET ELVITTEK, NÉHÁNY HÓNAPIG CSEND LETT. AZTÁN PLAKÁTOK JELENTÉK MEG MINDENFELE, ÉS KÖZLEMÉNYEKEKET ADOTT KI A GEMEINDE...

APAM - 62 ÉVES VOLT EKKOR - ÁTVILLA-MOSOZOTT HOZZAM DABROWABÓL, EGY SOSNOWIEC MELLETTI FALUBÓL.

MIUTAN ANYAM MEGHALT RAKBAN, APAM ODAKÖLTÖZÖTT FELA NÓVÉREMHEZ ÉS NÉGY KISGYEREKÉHEZ.

FOGÁLMAM SEM VOLT, MIT MONDHATNÉK NEKI.

MINDENKI KIÖLTÖZÖTT AZ ALKALOMRA. IGYEKEZTEK MINÉL FIATALABBNAK ÉS MUNKAKEPESEBBNEK LÁTSZANI, HOGY JÓ PECSÉTEKET KAPJANAK AZ ÚTLEVELÜKBÉ.

AMIKOR MÁR MIND BENT VOLTUNK, GÉPFEGYES GESTAPÓSOK VETÉK KÖRÜL A STADIONT.

AZTÁN VALOGATNI KEZDTÉK, AZ EMBEREKET JOBBRA MEG BALRA KÜLDTEK.

CSALADONKÉNT SORAKOZÓ, REGISZTRÁLTASSAK MAGUKAT, GYORSAN!

AZ ÖREGEK, A SOKGYERMEKESEK ÉS A MUNKAÖNYPÉLÉVEL NEM RENDELKEZŐK MIND BAL FELE MENNEK!

ÉREZTÜK, HOGY EZ CSAK ROSSZAT JELENTHET.

ÉN ÉS ANJA AHÓZ AZ ASZTALHOZ KERÜLTÜNK, AMELIKÉNÉL A ROKONOM ÜLT...

A MAGA AZ ÁCSMŰHELYBEN DOLGOZIK - MENJEN JOBBRA!

LEPECSÉTELTEK AZ ÚTLEVELÉINKET, ÉS MI A STADION JÓ OLDALÁRA SIETTÜNK. AKIKET BALRA KÜLDTEK, NEM KAPTAK SEMMIFÉLE PECSÉTEKET.

ÖRÜLTÜNK, HOGY VÉGE. AZTÁN AGGÓDNI KEZDTÜNK A CSALADTAGJAINK MIATT.

NÉZD! OTT VAN PAPA LOLEKKEL ÉS LONJÁVAL!

MEGLETT WOLFE ÉS TOSA ÚGY TŰNIK, EGYÜTT VAN A CSALAD. AZ ÉN APÁMAT LÁTTAD?

APÁMAT SEHOL SEM LÁTTAM.

DE KÉSŐBB VALAKI, AKI LÁTTA, ELMONDTA, HOGY UGYANEZ A ROKON OT IS A JÓ OLDALRA KÜLDTE.

ŐT BALRA KÜLDTEK. NÉGY GYEREC TÚL SOK VOLT.

SPIEGELMAN... JOBBRA.

AZTÁN FELA REGISZTRÁLTATTA MAGAT.

FELA!

A LANYOM! HOGYAN BOLDOGULNA EGYEDÜL, NÉGY GYERECSEL?

ÉS TUDOD, MIT CSINÁLT? ÁTSZÖKÖTT A ROSSZ OLDALRA!

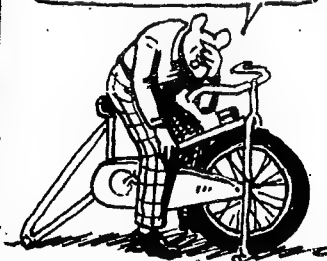
ÉS A ROSSZ OLDALRA KERÜLTEK TÖBBÉ NEM JÖTTEK HAZA.

A PECSÉTTTEL RENDELKEZŐKET HAZAENGEDTÉK. DE MÁR CSAK NAGYON KEVÉS ZSIDÓ MARADT SOSNOWIECBEN...

HÁROMBÓL EGYET OTT TARTOTTAK A STADIONBAN... ÖSSZESEN TALÁN 10 EZER EMBERT - KÖZTÜK APÁMAT.

NA... MÁRA ENNYI ELEG. JÓ, ARTIE?...

MŰ - EGY KISSÉ TÚLZÁSBA VITTEM. SZÉDÜLÖK.

TALÁN EGY KICSIT LE KÉNE FEKÜDNÖD.

VÉGEZ-TETEK?

AHA, APAM KICSIT KIMERÜLT. LEFEKÜDT SZUNYÓKÁLNI.

ÉPP ARRÓL MESELT, AMIKOR SOSNO-WIECBEN MINDENKINEK LE KELLETT PECSÉTELTEZNI AZ ÚTLEVELET.

A STADIONBAN? IGEN... AKKOR VITTEK EL AZ ANYAMAT.

A TÖBBI DEPORTÁLÁSRA SZÁNT EMBER-REL EGYÜTT ŐT IS BEZSÚFOLTAK NÉGY LAKÓHÁZBA, AMELYEK AFFÉLE BÖRTÖNKÉNT SZOLGÁLTAK...

TÖBB EZER EMBERT ZSÚFOLTAK BE IDE... VOLTAK, AKIK SZABÁLYOSAN MEGFÜLLAD-TAK... ENNI NEM KAPTAK... VÉCERE NEM MEHETTEREK. ISZONYTOS VOLT!

TÖBBEN KIUGROTTAK AZ ABLAKON, HOGY MIELŐBB VÉGET ÉRJEN A SZENVEDÉS.

ÚRISTEN!

DE ANYAM EZT TŰLÉLTE. A BÁTJA TAGJA VOLT A ZSIDÓTANÁCSNAK, ÉS ELBÚJTATTA EGY SZENESPINCÉBEN, AMIG AZ UTOLSÓ TRANSPORT IS ELMENT.

AZTÁN SZERZETT NEKEM MUNKÁT - ÉN SÚROLTAM FEL AZ EMBEREK UTÁN A HÁNYADÉKOT! ÜRÜLEKET! ÉS KÖZBEN KICSEMPÉSZTEM ANYAMAT A PINCÉBŐL.

VÉGÜL APÁMMAL MIND-KETTEN AUSCHWITZBAN KÖTÖTTÉK KI. OTT HALTAK MEG.

HOVÁ MÉGY? MEG SEM ITTAD A KAVÉDAT!

ESZEMBE JUTOTT VALAMI, APAM EMLÍTETTE, HOGY ANJA NAPLÓT ÍRT, ÉS HAL VÁNYAN EMLÉKSZEM RA, HOGY LÁTTAM IS ANNAK IDEJÉN A DOLGOZÓSZOBA POLCÁN.

KÉTLEM, AKKOR ÉSZREVETTEM VOLNA.

ANNYI LIMLOM VAN OTT, EGY PRÓBÁLKOZÁST MEGER.

NÉZD, MENNYI KACAT!... RÉGI ÉT-LAPOK, AMIKET A TENGERI UTAZÁSÁI-RÓL HOZOTT HAZA. LEVÉLPAPIROK A PINES HOTELBŐL...

HIHETETLEN! 1965-ÖS NAPTÁRAK A DRY DOCK TAKAREKPÉNZTARTÓ!... MIBE, HOGY SZÁMLAJA SEM VOLT OTT SOHA.

TELJESEN MEGŐRJÍT! MEG AZT A MŰANYAG KORSÓT SEM DOB-HATOM KI, AMIT TAVALY A KÓRHÁZBÓL HOZOTT HAZA!

FONTOSABBAK NEKI A TÁRGYAK, MINT AZ EMBEREK!

FOGALMAH SINC, MEDDIG TUDOM MÉG EL-VISELNI, DE ŐSZINTÉN.

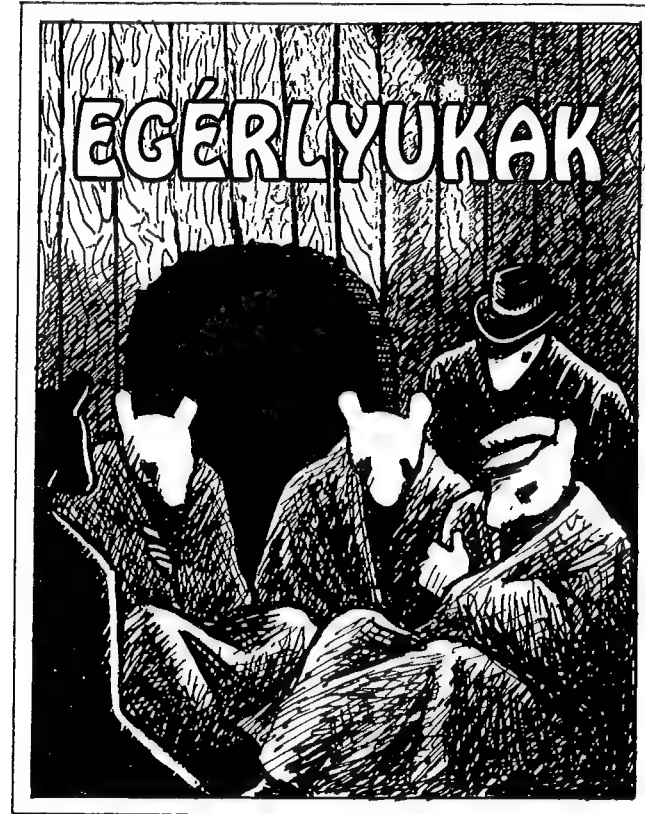
LEGJOBB, HA MOST ME-GYEK. MAJD LEGKÖ-ZELEBB MEGKERESEM AZT A NAPLÓT.

VÁRJAL! MINDENT RAKJAL VISSZA PON-TOSAN ODA, AHO VOLT, KÜLÖNBEN HALLGATHATOM!

OKÉ... OKÉ... NYUGII!

Ö T Ö D I K F E J E Z E T

Úgy egy héttel később, kora délután...

APAM TALÁLT RÁ AMIKOR HAZAÉRT A MUNKABÓL... FELVAGTA AZ EREIT, S A KÖZELÉBEN ÜRES GYÓGYSZERES ÜVEG...

ÉN A SZÜLEIMEL ÉLTEM ANGY ARRA IGÉRETET TETTEM AMIKOR 3 HÓNAPPAL AZELŐTT AZ ELMÉGŐGINTÉZETBŐL KIENGEDTEK.

A BARÁTNŐMEL, ISABELLÁVAL TÖLTÖTT HETVEGERŐL MENTEM HAZAFELE (A SZÜLEIM NEM KEDVELTEK), JOVAL KÉSŐBB, MINT IGÉRTEM.

HA A MEGIGÉRT IDŐRE ÉREK HAZA AZT HISZEM ÉN TALÁLTAM VOLNA RÁ ANYAM HOLTTESTÉRE...

A TÖMEG LÁTTÁN MEGRÉMÜLTÉM... A LEGROSSZABBRA GONDOLTAM, DE NEM ARULTAM EL, HOGY OTT VAGYOK!

1968-BAN, 20 ÉVES KOROMBAN ANYAM MEGÖLTÉ MAGAT... NEM IRT BÜCSÜLEVELET!

EGY ROKON TERELT EL A HELYSZÍNRŐL... DOKTOR ÖRÖK A KÖZELÜNKBEN LAKOTT.

GYERE, ELVISZLEK AZ ORVOSHOZ... ÉDESANYAD - ÖÖ - BETEGI... AZ ORVOS MAJD ELMAGYARAZZA.

ÜLJON LE ARTHUR... GONDOLTAM A LEGJOBB, HA EN LESZÉK AZ AKI TUDATJA MAGAVAL, HOGY.

AZ ÉDESANYJA ÖNGYILKOS LETT - MEGHALT!

NEM HITEGETHETTEM MAGAM TOVÁBB - A DOKTOR SZAVAI ZAKATOLTAK A FEJEMBEN... EGESZEN MEG VOLTAM ZAVARODVA DÜHÖS VOLTAM, ÉS KABAI... NEM IGAZAN AKARÓZOTT SÍRNOM, DE ÚGY VELTEM, ILLENÉK!

HAZAMENTÜNK... APAM TELJESEN ÖSSZEROPPANT!...

ÓÓÓ ARTUR! MIERT? MIERT? ÉS MEG BÜCSÜLEVELET SEM HAGYOTT!

NEKEM KELLETT OT VIGASZTALNOM!

VALAMIKÉPPEN A TEMETÉS IS MEG LETT SZERVEZVE...

ÉS 950 \$-ÉRT VAN BRONZ-SZÍNO BARSONNYAL BÉLELT BRONZKOPORSÓNK - PER-SZE 2000 \$-ÉRT MEG...

VÉDD, AMID VAN

SZÖRNYŰ VOLT AZ AZ ÉJSZAKA... APAM AZT MONDTA A PADLON KELL ALUDNUNK - EZ VALAMI ŐSI ZSIDÓ SZOKÁS, AZT HISZEM EGÉSZ ÉJJELELT ÉS SCHAI-TÓZOTT, KINOS VOLT... ÉS FELTÜNK!

MAGNAP A RAVATALOZÓBAN CSAK ROSSZABB VOLT...

APAM IGYEKEZETT URALKODNI MAGÁN, ÉS IMADKOZOTT... EN ÉLÉG ELSZÁLLT VOLTAM AKKORIBAN - A BETI HALOTTAS KÖNYVBŐL OLVASTAM FEL ANNAHNAK!

די ברא כרעונה וימליך...

EZ MÁR TÚL SOK VOLT - MUSZAI VOLT KIMENNEM.

EGY BARÁTUNK KINT TALÁLT RÁM AZ ELŐCSARNOKBAN...

ÉMELEGTEM... ELVISELHETETLEN VOLT A BÜNTÖDÁT!

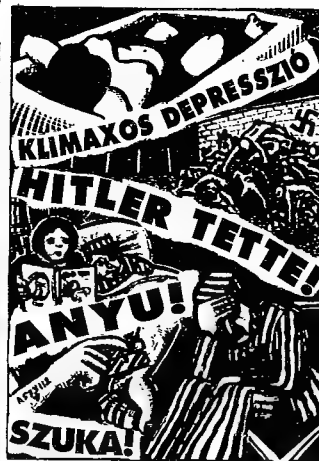
A KÖVETKEZŐ HETET GYÁSZBAN TÖLTÖTTÜK... APAM BARÁTAINAK RÉSZVÉTNILVANITÁSÁBA ELLENESÉGES ÉRZELMEK VEGÜLTEK...

BEJÖTT A SZOBÁMBA... KÉSO ÉJJELE VOLT...

...DE JOBBÁRA MAGAMRA HAGY- TAK A GONDOLATAIMMAL...

ELFORDULTAM DÜBÖNGVE, AMIÉRT EGYRE SZOROSABBA FOGTA A KÖLDÖKZSINÓRT...

EMÉLEKZTEM, AMIKOR UTOLJÁRA LÁTTAM...

...KIMENT, ÉS BECUKTA AZ AJTÓT!

NOS, ANYA, HA HALLASZ...

...BEDUGTÁL IDE... RÖVIDRE ZARTAD AZ ÁRAMKÖRT... ELVÁGTAD AZ IDEGVÉGZÖDESEKET... FELREISMERTÉL!

MEGGYILKOLTAL, ANYU, ÉS ITT HAGYTÁL, HOGY ELVIGYEM A BALHET!!!

HU, MEGLEP, HOGY VLADEK ELOLVASTA AMIKOR RATALALT. SOSEM OLVAS KÉPREGÉNT...

EGY PILLANTÁST SEM VET A MUNKÁMRA, AMIKOR ODADUGOM AZ ORRA ALÁ.

DE EZ MÁS, MINT A TÖBBI KÉPREGÉNT...

NA HALLOD, AMIKOR RUTHIE MEGMUTATTA AZT HITTEM EL-
ÁZULOK, ANNIRA MEGDOBBENTEM. OLVAN...
NAGYON SZÉ-
MÉLYES VOLT!

DE ROPPANT PONTOS... TÁRGYILAGOS, RENGETEGET SEGÍTETTEM ITT ANJA TEMETÉSE UTÁN. PONTOSAN ÚGY TÖRTÉNT, AHOGY MONDTAD.

NO ARTIE KÉSZ VAGYOK.

GYERE, SÉTÁLJUNK EL A BANKBA!

MALÁTÓL HALLOM, LATTAD A KÉPREGÉNT... AMIT ANYARÓL RAJZOLTAM.

IGEN, MEGTALÁLTAM, AMIKOR KERESTEM, AMIT A MÚLTKOR KÉRTÉL. HUUI! LATTAM AZT A KÉPET ANYARÓL, ÚGY-HOGY ELOLVASTAM... ÉS SIRTAM.

SA-SAJ-NÁLOM.

JÓ, HOGY KIÍRTAD MAGADBÓL. DE NEKEM ANNYI EMLÉKET JUTTATOTT ESZEMBE ANJÁRÓL!

PERSZE ÖRÖKKÉ RA GONDOLOK ÚGYIS.

A FOTÓIVAL ZSÚFOLOD TELE AZ ÍRÁSZTÁLO DAT - OLVAN, MINT EGY OLTÁR!

MIT KÉNE TENNEM, MALA? DOBJAM A SZEMETBÉ? RÓLAD IS VAN EGY KÉP AZ ASZTALOMON!

ACHI! MICSODA SZÍVESSÉG!

LÁTOD, MILYEN? SOSE JÓ NEKI AZ, AMIT CSINÁLOK.

MEGTALÁLTAD ANYA NAPLÓJÁT?

EGYELŐRE NEM KERÜLT ELŐ. KERESTEM, DE NEM TALÁLOM.

MUSZAJ MEGTALÁL NOM!

MAJD TOVÁBB KERESÉM. DE MOST JOBB LESZ, HA INDULUNK A BANKBA.

RENDBEN.

...MINDENNAJ JÁROK EGYET, KÜLÖNBEN BEGÖRCÖSÖL A LABAM... SZÖRNYŰ, ÉS NEM TUDOK ALUDNI TŐLE. DE A SZÍVEM MIATT LASSAN KELL MENNEM.

MI TÖRTÉNT VELED ÉS ANJÁVAL A STADIONBELI NAGY VÁLOGATÁS UTÁN?

NOS, EGY IDEIG NEM TÖRTÉNT SEMMI. AZTÁN 1943-BAN JÖTT EGY PARANC: A MEGMARADT SOSNOWIECI ZSIDÓKNAK EGY KÖZELI, SRODULA NEVŰ RÉGI FALUBA KELL KÖLTÖZNIÜK.

ÉS NEKÜNK KELTETT FIZETNÜNK, HOGY A SRODULAI LENGYELEK A MI SOSNOWIECI HÁZAINKBA KÖLTÖZZENEK! SRODULA LETT A GETTÓNK, ITT KELTETT EZUTÁN ÉLNÜNK.

KAPTUNK EGY KIS HÁZAT - KEVESEBB HELYÜNK VOLT, MINT KORÁB-BAN, DE LEGALÁBB VOLT HOL LAKNUNK. SOKAN AZ UTCÁN LAKTAK.

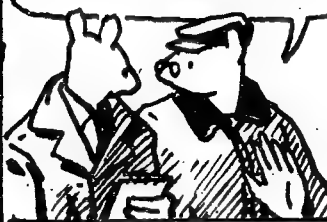
ANJA MAMÁJA NEM SZÍVESEN NÉZETT SZEMBE A TÉNYEKSEL. DE VÉGÜL BELEEGYEZETT.

NÉZTÜNK UTANUK, AMIG EL NEM TÜNTEK A SZEMÜNK ELŐL...

HA A DOLGOK ROSSZRA FORDULTAK, AZT MONDTUK: JÓ, HOGY A GYEREKEK BIZTONSÁGBAN VANNAK PERSISNÉL!

AZON A TAVASZON A NÉMETEK 1000 EMBERT VITTEK EL SRODULÁBÓL AUSCHWITZBA.

A LEGTÖBBJÜK KISGYEREK VOLT - NÉHANYUK CSAK 2-3 ÉVES.

ÚGYHOGY A NÉMETEK A LABUKNÁL FOGVA EGY FALHOZ CSÁPTAK ŐKET...

ÍGY BANTAK A NÉMETEK A KICSIKKEL, AKIK MÉG ÉLETBEN VOLTAK.

NÉHANY HÓNAPRA RA, HOGY ELKÜLDÜTÜK RICHIEU-T ZAWIERCIE-BE. A NÉMETEK ÚGY DÖNTÖTTEK, KIÜRÍTIK AZT A GETTÓT.

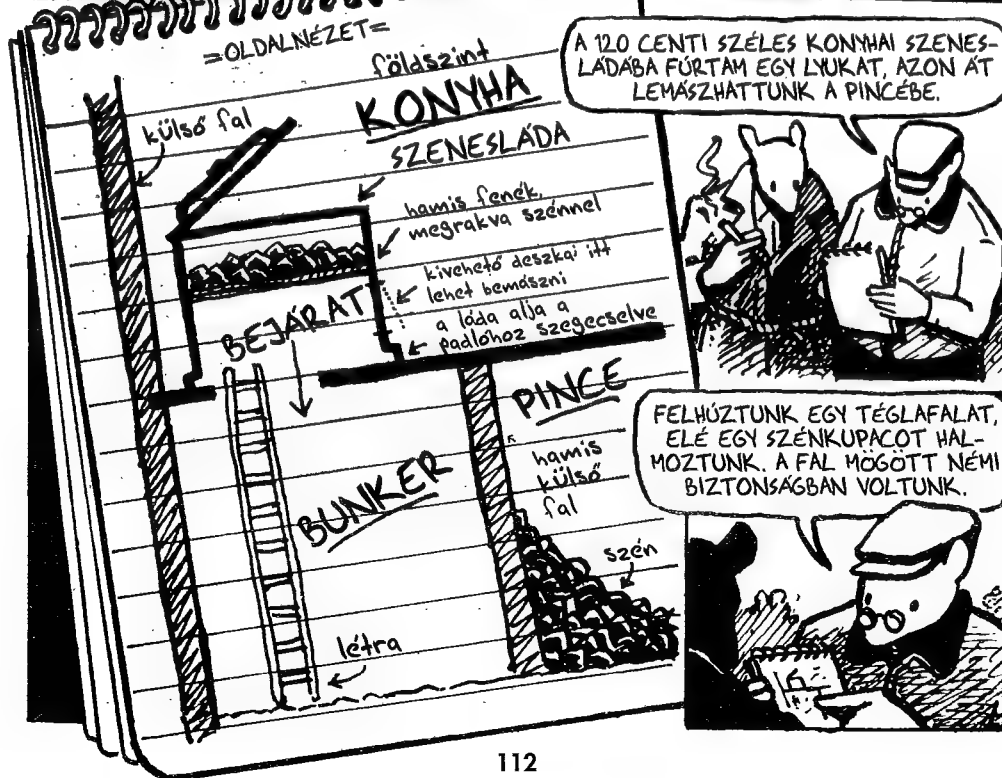
AZ ÖSSZES GESTAPÓST A GETTÓBAN OPOLEIEKKEL VÁLTOTTAK FEL! ÉPP MOST LÖTTÉK LE PERSIST MEG A ZSIDÓ-TANÁCS TÖBBI TAGJÁT!...

KIÜRÍTIK ZAWIERCIÉT. MOST RÖGTÖN GYÜLEKEZNÜNK KELL A TÉREN A BÁTUNKKAL EGYÜTT. MINDNYAJUNKAT ELKÜLDENÉK... AUSCHWITZBA!

TOSA MINDIG HORDOTT A NYAKÁBAN EGY KIS FIOLA MÉRGET... NEMCSAK MAGÁT, HANEM A 3 GYEREKET IS MEGOLTE.

AZTÁN JÚNIUSBAN LETARTÓZ-
TATTAK MONIEK MERINT
A JUDENRAT, A ZSIDÓTANÁCS
ÖSSZES TÖBBI FEJESÉVEL EGYÜTT.

EKKORTAJT ÁTHELYEZTEK MINKET EGY MÁSIK
HAZBA. ITT IS CSINALTUNK EGY BUNKERT.

hamis fal
BUNKER
PADLÁS
Csillárral
elrejtett
bejárat
EMELETI
HALOSZÓBA

JÚLIUS VÉGÉRE A NACIK TELJE-
SEN FELSZÁMOLTAK A GETTÓN-
KAT - 10 000 ZSIDÓT VITTEK EL
EGYETLEN HÉT ALATT.

FŐLEG A BUNKERBEN REJTŐZTUNK,
CSAK ÉTELÉRT OSONTUNK KI NÉHA

LOLEKI HAL! ISTENNEK MEGJÖTTÉL!

KINT OLYAN
MINDEN, MINT
EGY CSATÁTER!

ALIG MARADTAK SRODULÁBAN.
MINDENKIT DEPORTÁLTAK VAGY
LELŐTTEK.

AZ ÖSSZES SOSNOWIECI ZSIDÓBÓL
TALÁN HA 1000 MARADT A GETTÓBAN.

DE LEGALÁBB A ZSAKOD
TELE VAN... SOK ÉLEL-
MET TALÁLTAL, UGYE?

CSAK NÉHÁNY
TARLÓRÉPÁT...
MEG PAR KÖNYVET.

KÖNYVET? MI ÜTÖTT BELED? A
KÖNYVEKET NEM LEHET MEGENNI!

CSITTI!

ÖRÖKKÉ ÉHESEK VOLTUNK. EGY-
SZERŰEN. NEM VOLT MIT ENNÜNK.

EGY ÉJJEL KILOPÓDZTUNK ÉLELEMÉRT...

NÉZZÉTEK!
EGY IDEGEN!

ELRÁNGATTUK A BUNKERÜNKBE.

MAGA HOGY
KERÜL IDE?

ÉN... NEM TUDTAM HOGY ITT
LAKNAK! CSAK MEGALLTAM
PIHENNI EGY KICSIT.

VAN EGY ÉHEZŐ KISBABÁNK.
MARADÉKOKAT INDULTAM KERESNI.

EZ HAZUDIK!

LEHET, HOGY BESÚGÓ. A LEGBIZTOSABB
AZ LENNE, HA MEGÖLNÉNK!

MIT TEHETTÜNK?
MEGSZÁJNÁLTUK.

RÉGGEL ADTUNK NEKI EGY KEVÉS ÉLEL-
MET, ÉS VISSZAKÜLTÜNK A CSALADJAHOZ...

JUDEN RAUS!

...AZNAP DÉLUTÁN ÉRTÜNK JÖTT A GESTAPO.

ELVITTEK MINKET EGY ÉPÜLETBE,
SRODULA DRÓTTAL ELKERÍTETT RÉ-
SZÉBE - GETTÓ VOLT EZ A GETTÓN
BELÜL - ÉS OTT ÜLTÜNK ÉS VÁRTUNK.

MÁSNAP KÉT LÁNY JÖTT BE, ENNIVALÓT HOZTAK. VELÜK JÖTT HASKEL, A ZSIDÓ RENDŐRSÉG VEZETŐJE.

A KÉT LÁNYT VISSZAKÜLDTE A KONYHABA.

AZ ABLAKBÓL NÉZTÜK, AHOGY LOLEK KIJUT.

MÁSNAP ANJAVÁL KICIPELTÜK AZ ŐRÖK ORRA ELŐTT AZ ÜRES PUTTONYOKAT.

ANYA SZÜLEI AUSCHWITZ-BAN HALTAK MEG?

NU? HOL MASUTT? AZONNAL VITTEK ÖKET A GÁZBA.

HASKEL SZÍVESEN ELTETTE AZ APÓSOM ÉKSZERÉIT - DE A MEGMENTÉSÜKKEL JÁRÓ KOCKÁZATOT MÁR NEM SZÍVESEN VÁLLALTA.

HASKEL MINDIG IS ILYEN VOLT: EGY KOMBINÁTOR.

MI?

AKI ÁLLANDÓAN KOMBINÁL, EGY SCHEMER... EGY SIMLIS.

MIT SZEDTÉL FEL?

EGY TELEFON-HUZALT, RITKA DOLOG AZ ILYESMI.

A BELSEJÉBEN VÉkonyABB DRÓTOK VANNAK. JO KÖTŐZÓANNAG.

MINDEN SZEMETET FÖLSZEDSZ? MI LENNE HA MEGVENNÉD?

PSS! MINEK MINDENT MEGVENNI, AMIKOR TALÁNI IS LEHET? ILYEN DRÓTOT SEMELYIK BOLT-BAN SEM ÁRULNAK.

ADOK NEKED EGY KIS DRÓTOT. MEGLÁTOD, MIYEN HASZNOS.

KÖSZ, NEM KÉREKI ÉS MONDD, MI TÖRTÉNT HASKELLEL?

ITT MÁR ALIG MARADT EZER ZSIDÓ. LEGTÖBBJÜK A BRAUN CIPÉSZMŰHELYBEN DOLGOZIK.

HASKEL AKKOR, SRODULA VÉGNAPJAIBAN, NAGYON NAGY EMBER VOLT A GETTÓBAN.

TITEKET NYILVANTARTÁSBA VETETLEK, ÉS... JO NAPOT, ÖRMESTER!

ÖNNEK IS, HERR SPIEGELMAN.

AKKOR LÁTJUK MA ESTE, UGYE?

TERMÉSZETESEN, CSAK REMELEM, EZÜTTAL NEM LESZNEK OLYAN SZERENCSEK, MINT A MŰLTOR.

MINDIG NAGY ÖSSZEGET VESZTETT, HOGY KEDVELJÉK.

MILOCH - VEDD GOND-JAIDBA VLADEKET!

ÖRÖMMEL.

BEN MEGMUTATJA, HOGYAN TALPÁLD MEG A NÉMET CSIZMAKAT.

HASKELNEK 2 FIVÉRE VOLT, PESACH ÉS MILOCH. PESACH IS NAGY KOMBINÁTOR VOLT, DE MILOCH RENDES FICKÓ.

EZ LESZ A MAGA MUNKAPADJA...

NEM KELL FOLYTAN ITT ÜLNI, DE HA JÖNNEK A NÉMETEK, AKKOR ÜLJÖN IDE, ÉS TEGYEN UGY, MINT AKI NAGYON ELFOGLALT...

IDŐRŐL IDŐRE EGYÉB MUNKÁIM IS AKADTAK A GETTÓBAN...

IGEN! ERŐL JUT ESEMBE...

EMLÉKSZEL ARRA A FICKÓRA, AKI FELADOTT MINKET A BUNKÉRBEN?...

NOS, ÉN TEMETTEM EL...

HÉ! EZ AZ A PATKÁNY, AKI BESÚGTA A CSALÁDOMAT A GESTAPÓNAK!

LELŐTTÉK!

HASKEL INTÉZTE EL, HOGY MEGGYILKOLJAK. DE HA HALOTT, AKKOR MIÉRT MERESZTI IGY A SZEMÉT?

KÜZDÖTT, HOGY ÉLETBEN MARADJON.

AZNAP ÉN VOLTAM BEOSZTVA, UGYHOGY... ÉN TEMETTEM EL.

HASKEL MÉG MINDIG ÉL, LENGYELORSZÁGBAN, EGY LENGYEL BÍRÓNÓVAL, AKI BÚJTATTA, AMIKOR... JAJ!

A SZ-SZÍVEM... VEGYÉL KI A ZSEBEMBŐL EGY NIT-ROSTAT TABLETTÁT

I-ITT VAN... JOBBAN VAGY?

HÓÓÓ

MO-MOST MÁR RENDBEN LESZ. CSAK MÉGY EGY KICSIT ÖSSZE KELL SZEDNEM MAGAM.

CSAK PIHENJ! NE IS BESZÉLJ!

HÓÓÓ! TÚL GYORS VOLT AZ IRAM!

HÁL' ISTENNEK, A NIT-ROSTAT AZONNAL RENDBE HOZI! MIRŐL IS MESÉLTEM?

BIZTOS, HOGY JÓL VAGY?

NOS... OTT TARTOTTUNK, HOGY HASKEL TŰLTÉ A HÁBORÚT.

IGEN, PÁR ÉVE MÉG KÜLDTEM NEKI CSOMAGOT.

AJANDÉKOT? DE HISZEN AZ EGY ROHADT ALAK!

IGEN, NEM TUDOM, MIÉRT, DE KÜLDTEM NEKI.

TUDOD, EGY ALKALOMMAL A GETTÓBAN SÉTALTAM...

HALT, ZSIDÓ!

IDE A PAPÍRJÁIDAT - MINDJÁRT SZÉT-LOCCSANTAM A FEJEDET.

AH! LÁTOM, AZ ILLUSZTRIS SPIEGELMAN CSALÁD TAGJA VAGY... NO, AKKOR EREDJ, ÉS ADD AT ÜDVÖZLETETEMET HASKELNEK!

...ILYEN BARÁTAI VOLTAK HASKELNEK!

KÉSŐBB ELMESÉLTEM EZT HASKELNEK ÉS MILOCHNAK.

NAGY SZERENCSE VOLT, VLADEK...

AZ AZ ALAK „A VADÁSZ”. MINDENNAPOK LELO PÁR ZSIDÓT, CSAK ÚGY KEDVTELESBŐL.

HÉ! NEM MENTEK ÁT PESACH-HOZ VENNİ EGY KIS TORTÁT?

TORTÁT?

ÉVEK ÓTA NEM LATTUNK TORTÁT. KENYERET IS ALIG!

EZ LEHETLEN! CSAK VICCEL! TORTÁT!

DE PESACH KUZIN VALÓBAN TORTÁT ÁRULT! MINDENKI, AKI MEGTEHETTE, SORBAN ÁLLT, HOGY VEGYEN EGY DARABOT...

NAGYON FINOMNAK LÁTSZIK.

HÁT EZT HOGYAN CSINÁLTAD, PESACH?

AKIKET AUSCHWITZBA KÜLDENÉK, AZOKNAK A HÁZÁT ÁTKUTATJUK.

PESACH, AKÁRCSAK HASKEL, A ZSIDÓ RENDŐRSÉGNÉL VOLT.

ITT EGY KIS LISZTET TALÁLNAK, OTT PÁR GRAMM CUKROT... ÖSSZESPÓROLTAM!

FIATALABB VOLT, MINT HASKEL, DE SZINTÉN NAGY „KOMBINÁTOR”.

TUDOD, MICSODA SZAKÁCS-NÓ AZ ÉN RIFKÁM... KÖSTOLD MEG! EGY SZELET 75 ZŁOTY.

MÉG VOLT EGY KIS PÉNZEM, VETTEM MAGUNKNAK EGY KIS TORTÁT.

DE OLYAN BETEGEK LETTÜNK, AZ EGÉSZ GETTÓ, EL SEM HINNÉD...

A LISZT EGY RÉSZÉ, AMIT PESACH TALÁLT, VALÓJÁBAN NEM LISZT VOLT, HANEM MOSÓSZAPPAN, TÉVEDESBŐL TETTE A TÉSztABA.

ÓÓ!

JAJ

ÓÓ!

AÓÓ!

...MINDNYAJAN KUTYAUL ÉREZTÜK MAGUNKÁT.

A HÁBORÚ ELŐTT PESACHNAK GYÓGY-
SZÁLLÓJA VOLT ZAKOPANÉBAN...

AKKOR IS MINDIG
MEGVOLTAK A
MAGA STIKLIJEI.

A VENDÉGEK MAGAS ADÓT FIZETTEK...
SOKAN MEGVESZTEGETTÉK PESACHOT, HOGY
NE REGISZTRÁLJA ŐKET. DE HA ELLENŐR
JÖTT, EL KELLETT RESTÓZNIUK.

EGYSZER A FELESÉGE NEM KÉSZÍTETT
ELÉG DESSZERTET... ÚGYHOGY PESACH
BEROHAANT AZ ÉTTEREMBE, ÉS ELKIAL-
TOTTA MAGÁT: ELLENŐRÖK JÖNNÉK!

PERSZE SZÓ SEM VOLT ELLENŐRRŐL, DE
A VENDÉGEK 40%-A AZONNAL KIROHAANT
A TEREMBŐL... PESACHNAK
IGY MÉG MÁSNAPRA IS ELÉG
DESSZERTJE MARADT!

NA GYERE!

MENNI
FOG
A SÉTA?

IGEN, NAGY A KOSZ AHHOZ,
HOGY ITT ÜLDÖGÉLJÜNK!...
DE HA NINCS NÁLAM
A NITROSTAT, NAGY BAJ
TÖRTÉNHESETT VOLNA.

MILOCH SPIEGELMAN - TÚLÉLTE A HÁBO-
RÚT, A FELESÉGÉVEL ÉS A GYERMEKÉVEL
KIVÁNDOROLTAK AUSZTRÁLIABA, ÚGY
ÖT ÉVE VOLT EGY KOMOLY INFARKTUSA...

ÉS TAVALY AZ UTCAÁN KAPOTT EGY ROHA-
MOT - OLYAT, AMILYET MOST ÉN... DE NEM
VOLT NALA GYÓGYSZER. A FELESÉGE
ELROHAANT EGY PATIKÁBA, MIRE VISSZA-
ÉRT, MILOCH
MÁR HALOTT
VOLT!

NU? ILYEN AZ ÉLET.

MOST GYORSAN ELMONDOM A TÖBBIT
SRÓDULÁRÓL, MERT MINDJÁRT
ODAÉRÜNK A BANKHOZ.

1943 VÉGÉRE
A TEHERAUTÓK
EGYRE TÖBB
EMBERT SZALLI-
TOTTAK SZER-
DANKÉNT SRÓ-
DULÁBÓL
AUSCHWITZBA, A
VÉGÉN MÁR ALIG
MARADT NÉHÁNY.

HAMAROSAN MI KÖVET-
KEZÜNK, MI, VLADEK?

TAN CSAK
NEM, MILOCH.

HASKEL HALLOTTA, HOGY MOST MÁR
BÁRMIKOR AZ UTOLSÓ ITT MARADT
EMBERT IS DEPORTÁLHATJAK

MILOCH ELVITT A
CIPÉSZMŰHELYBE

KORÁN VOLT MÉG, SENKI SEM VOLT OTT...

HASKEL ELTERVEZTE, HOGYAN SZÖK-
JÖN KI A GETTÓBÓL. PESACHNAK
ÉS NEKEM IS VOLT
EGY TERVÜNK...

EGY CIPŐT ELVETT
A PLAFONIG ÉRŐ HALOMBÓL...

...ÉS BEVITT ENDEM EGY ALAGÚTBA...

NE BESZÉLJ ERRŐL SENKINEK, KI-
VÉVE ANJÁT ÉS AZ UNOKAÖCSÉDET!

...EGY CIPŐKBŐL KÉSZÜLT ALAGÚT!

EGY BUNKERBEN LYUKADTUNK KI...

KÉSZÜLJ FEL, HOGY RÖG-
VEST IDEHOZD ŐKET!

HIHETETLEN!

MINDEN ELŐ VOLT KÉSZÍTVE
15-16 EMBER SZÁMÁRA.

...DE AMIKOR ANJA ÉS ÉN MEG AKARTUK BESZÉLNI EZT A DOLGOT LOLEKKEL...

LOLEK MINDIG MESÜGE VOLT EGY KICSIT...

ANJA ÖRJÖNGÖTT.

A GETTÓT FELSZÁMOLTAK, AHOGYAN AZT MILOCH ELŐRE MEGMONDTA. Ő, A FELESÉGE, HÁROMÉVES FIACSKAJA ÉS MÉG TIZENKETTEN BEHÚZÓDTUNK A BUNKERJÉBE.

AMI KEVÉS ÉLELMÜNK VOLT, AZ IS ELFOGYOTT.

ÉJJELENTE KISZÖK-TÜNK VALAMI ENNI-VALÓT KERESNI...

SOHA NEM VOLTUNK MÉG OLYAN ÉHESEK, MINT AKKOR.

EGY IDŐ UTÁN
PESACH AT-
JÖTT AZ Ó
BUNKERJÉBŐL...

TI BOLONDOK, ITT AKARTOK GUBBASZTANI, AMIG
ÉHEN NEM HALTOK... HÁT ÉN NEM!...

KAPCSOLATBA LÉPTEM AZ EGYIK ŐRREL:
EGY VAGYONBA FOG KERÜLNI,
DE RAÁLT, HOGY MÁSFÉLÉ NÉZ.

A MI CSOPORTUNK EL FOG VEGYÜLNI
A HOLNAP SRÓDULA MELLETT ELHALADÓ,
MUNKABA TARTÓ LENGYELEKKEL... HA
BESZÁLLTOK, VELÜNK
JÖHETTEK.

A MI CSOPORTUNKBÓL SOKAN RAÁLTAK.

MILOCH ÉS ÉN, NEMET
MONDTUNK AZ ÖTLETRE.
MI NEM BÍZTUNK
A NÉMETEK BEN.
EGY FICKÓ A BUNKERBŐL,
AVRAM, ODAJÖTT HOZZAM.

SZÓLJ, VLADEK, HOGY MIKOR
MÉSZ KI, AKKOR TUDNI FOGOM,
HOGY MOST MÁR SZABAD.
A BARÁTNŐJÉVEL FIZETNI
AKARTAK A TANÁCSÉRT.

MÉG VOLT KÉT ÓRÁJUK ÉS
NÉHÁNY GYÉMANTGYÖRÜJÜK.
NEM AKARTAM ELFOGADNI,
KELLETT A MEGMARADÁSHOZ.

CSAK A KIS ÓRÁT
TETTEM EL.

MÁSNAPO KORA REGGEL A CSO-
PORT KILÉPETT A BUNKERBŐL.

ÁTADTAK A PÉNZT, ÉS EL-
HALADTAK AZ ŐR MELLETT.

TITOKBAN MEGLAPULTAM A SARKON. LÖVÉSEKET HAL-
LOTTAM, ÉS NEM MENTEM ODA MEGNÉZNI, MI TÖRTÉNT...

RA-
TA-
TA-
TA!

HANYATT-HOMLOK ROHAN-
TAM VISSZA A BUNKERBE.

CSAK NÉHÁNYAN MARADTUNK. NEM SOKKAL HAJNAL ELŐTT ELHAGYTUK SRÓDULÁT...

MÁR KÉT ÉJSZAKA NEM
ÉG FÉNY AZ ŐRBŐDÉBAN...
SZERINTEM MOST
BIZTON-
SAGOS.

MIND
ELMENTEK!

ÜRES A GETTÓ!

MÉG IDŐBEN SZEREZTÜNK MAGUNK-
NAK JÓ RUHAKAT ÉS PAPIROKAT.

ELVEGYÜLTÜNK A MUNKABA TARTÓ LENGYELEKKEL.

EZEN A CÍMEN LESZÜNK. HA
TALÁLSZ BIZTONSÁGOS HELYET,
ÉRTESITS MINKET, VLADEK.

AVRAMNAK MEG A BARÁTNŐJÉ-
NEK VOLT KIHEZ MENNIÜK.

MINDNYÁJAN MÁS
IRÁNYBA INDULTUNK.

ÉS BÚJTATTAK IS ŐKET... AMIG AVRAM
PÉNZE EL NEM FOGYOTT. AKKOR
AZTÁN FELJELENTETTÉK ŐKET.

ANJÁNAK ÉS NEKEM NEM VOLT HOVÁ MENNÜNK.

SOSNOWIEC FELE INDULTUNK -
DE HOVÁ MENJÜNK?!

SEHOL SEM TUD-
TUNK ELBÚJNI!

SEGÍTHETEK,
SPIEGELMAN ÚR?

IGEN, ITT A FIAM, ARTIE.
SZERETNÉM, HA NEKI IS LENNE
EGY KULCSA A SZÉFEMHEZ.

H A T O D I K F E J E Z E T

Egy másik látogatás alkalmával...

GYERTEK! KIMEGYÜNK A KERT-
BE. MAJD MEGLÁTJÁTOK,
MILYEN SZÉPEK A BOKROK.

CSAK HENJE-
TEK! ÉN MÉG
KÉSZÜLÖDÖM...

...BE VAGYOK
JELENTVE A
FODRÁSZHOZ.

MÁR MEGINT FODRÁSZ-
HOZ MÉGY! A MÚLT
HÉTEN IS VOLTÁL!

MÁR TÖBBET VAN A FODRÁSZNÁL,
MINT ITTHON!

LÁTOD, MI VAN? VALAHÁNSZOR EL AKAROK
MENNI PÁR PERCRE, MEGPRÓBÁL BÜNTUDA-
TOT KELTENI BENNEM!

ELVÁRJÁ, HOGY MINDEN PERCBEN
KÉSZENLÉTBEN ÁLLJAK!

MIT MONDTAM, AMI OLYAN SZÖRNYŰ?
HIDD EL, A KERTBEN TÖBB FRISS
LEVEGŐHÖZ JUTHATSZ, MINT SZÁZ
FODRÁSZÜZLETBEN!

OJ, VLADEK,
ELÉG!

LÁTOD, MILYEN?
MIT CSINÁLJAK
VELE?

UGYAN, PAPA!
GYERE, ÜLJÜNK
KI A KERTBE!

HA CSAK EGY SZÓT SZÓLOK HOZZA,
RÖGTÖN VESZÉKEDNI KEZD!

AZT MONDJA, EL AKAR HAGYNI! ÉN
ERRE AZT MONDOM: ÉS? OTT AZ AJTÓ,
DE NE FELEDD, CSAK EGY ÚT VAN... HA
KILÉPSZ, VISSZA MÁR NEM JÖHETSZ!

TALÁN NEM ÁRTANA
ELMENNEM EGY
HÁZASSÁGI TANÁCS-
ADÓHOZ.

AH! NEM AKAROM, HOGY
EGY IDEGEN BELEÜSSÉ
AZ ORRÁT A MAGAN-
ÜGYEINKBE.

EGY ÜGYVÉDELL MÁR BESZÉLTEM ÉVEKKEL
EZELŐTT... DE Ő RÖGTÖN ÓVA INTETT:
„VLADEK, VIGYÁZZ! ÉN LÁTOM, HOGY EZ A NŐ
A PÉNZRE HAJT!”

ÉS EGYSZER LEÜLTÜNK HELEN NÉNIVEL, HOGY
MEGEGYEZZÜNK EGY ÚJ VÉGRENDELETBEN...
DE EGY HÓNAPRA RÁ MÁLA ÚJRA MEG AKARTA
VALTOZTATNI.

NE A VÉGRENDELETRŐL
BESZÉLJ A TERAPEUTÁVAL...
HANEM HOGY HOGYAN ÉLJE-
TEK BÉKÉBEN.

MALÁVAL NEM
EZ A PROBLÉ-
MA, CSAK
A PÉNZ!

FELADOM... NEM
TUDOM MIT MOND-
HATNÉK MÉG.

LÁTOD? ÉN SEM TUDOM,
MIT MONDHATNÉK MÉG!

NÉZD, NEM MARÁDHATOK
SOKÁIG. SZERETNÉK TÖBBET
TUDNI RÓLAD ÉS ANJÁRÓL...

HÜVÖS VAN...
TAKARÓZZ BE
TE IS.

NEM, KÖSZ.

MI TÖRTÉNT 1944-
BEN, AMIKOR ELHAGY-
TÁTOK SRÓDULAT?

SOSNOWIEC FELÉ LOPAKODTUNK...

KINT MÉG MINDIG
SÖTÉT VOLT... NEM
TUDTUK, HOL RES-
TÓZHETNÉNK EL...

ITT EGY KICSIT MÁR KÉNNELMESEBB VOLT... VOLT HOVA LEÜLNÜNK.

NE FELEDD, KICSI... NE ÁRULD EL SENKINEK, HOGY ITT ZSIDÓK VANNAK, MERT MINDENKIT LELŐNEK!

IGEN, ANJA NÉNI.

A KISFIÚ NAGYON OKOS VOLT, ÉS IMÁDTA ANJÁT.

FIZETTÉL MOTONOWA ASSZONYNAK, HOGY BÚJTASSON, UGYE?

NANÁ, HOGY FIZETTÉM... NEM IS KEVESEET.

...MIT GONDOLSZ? VALAKI MAJD A SEMMIÉRT KOCKÁRA TESZI AZ ÉLETÉT?

...AZ ÉTELÉRT IS FIZETTÉM NEKI, AMIT A FEKETÉZÉssel SZERZETT NEKÜNK.

DE EGY ALKALOMMAL HIÁNYZOTT NÉMI APRÓ A KENNERHEZ...

A TÖBBIT HOLNAP MEGADOM, HA PÉNZZÉ TETTEM NÉHANY ÉRTÉK TÁRGYAT.

SÁJNALOM... DE MA SEHOL SEM TALÁL-TAM KENNERET.

MINDIG SZERZETT KENNERET, ÚGHOGY NEM HITTEM NEKI, DE AZÉRT JÓ ASSZONY VOLT.

A KISFIÚ AZ ISKOLÁBAN NAGYON ROSSZ VOLT NÉMETBŐL. ANJA KORREPETÁLTA.

ICH BIN... DU BIST... ER IST...

ANJA PERFEKT NÉMET VOLT.

ÉS A KISFIÚ EGYRE JOBB JEGYEKET HOZOTT HAZA.

A TANÍTÓ MEGKÉRDEZTE, HOGY-HOGY ENNYIT FEJLŐDTEM...

ÉN AZT FELELTÉM, HOGY A MAMAM SEGÍTETT.

HÚÚ!

TÉNYLEG ESZES FIÚCSKA VOLT.

DE VOLT ITT PÁR DOLOG, AMI NEM VOLT ANNYIRA JÓ... A HÁZ NAGYON KICSI VOLT, RÁADÁSUL FÖLDSZINTES...

MARADJANAK TÁVOL AZ ABLAKTÓL... NEHOGY MEGLÁSSÁK MAGUKAT!

EGY PILLANAT! (GYORSAN... BE A KAMRÁBAN)

HA JÖTT VALAKI, GYORSAN EL KELTETT BÚJNUNK.

LEVÉL A FÉRJÉTŐL, MOTONOWA ASSZONY.

KÖSZÖNÖM.

DE VOLT VALAMI A KAMRÁBAN, AMIRE ALLERGIÁS VOLTAM...

HA...

VAGY TALÁN MEGFAZTAM - MÁR NEM EMLÉKSEM...

...PCI

DE MINDIG PRÜSZ-KÖLNÖM KELTETT.

ENNEK ELLENÉRE ITT MINDEN NAGYON JÓ VOLT, MÍG EGY SZOMBATON MOTONOWA ASSZONY KORÁBBAN HAZATÉRT A FEKETÉZÉSBŐL...

RETTENETES!

ÁTKUTATOTT A GESTAPO... ELVETTÉK AZ ÖSSZES ÁRUMAT!

BÁRMIKOR JÖHETNEK, HOGY HÁZKUTATÁST TARTSANAK! TŰNJENEK EL!

MICSODA?

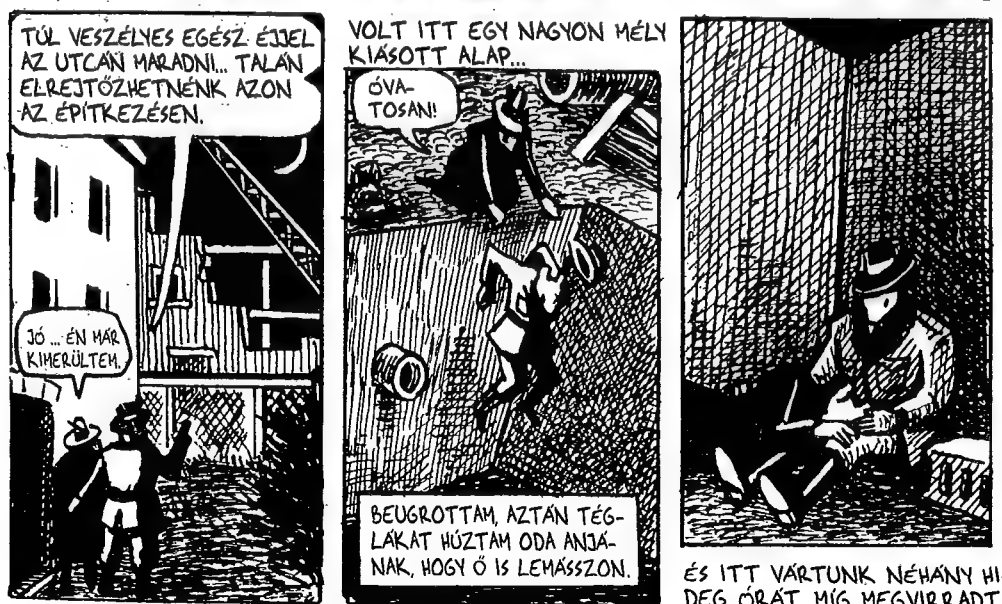
DE HÁT HOVA MEHETNÉNK?

NEM TUDOM, DE EL KELL TŰNNÜNK, MOST RÖGTÖN!

Ó, ISTENEM... EZ A VÉG!

ANJA SÍRNI KEZDETT... DE NEM VOLT VALÁSZTÁSUNK.

ÚGYHOGY... MÁSNAP ELMENTEM A DEKERTA UTCÁBA ENNIVALÓT VENNİ...

CSUPÁN RÖVID IDEJE VOLTUNK ÚJRA OTT, AMIKOR...

IGY HÁT ÉJJELE-NAPPAL EGY ILYEN TÁROLÓHELYISÉGBEN ÜLTÜNK...

ÉJJELENTE MOZOGHATTUNK, DE ÁKKOR MÁS OKOZOTT GONDOT...

NEM IS PATKÁNYOK. ÁHHOZ TÚL KICSİK. ÁZ EGYIK KORÁBBAN ÁTSZALÁDT A KEZEMEN. EZEK EGEREK!

DE AZTÁN MOTONOWA ASSZONY EGYSZER CSAK NEM JÖTT LE TÖBBÉ.

RAADÁSUL NEM TUDTUNK MOSAKODNI, ÚGYHOGY ANJA BŐRE TELE LETT KIÜTÉSEKKEL.

AMIKOR ELJÖTT A CSÜTÖRTÖK, INDULTAM A VILLAMOSHOZ, HOGY MEGLÁTOGASSAM KANKA ASSZONYT SOSNOWIECBEN.

RIKOLTOZVA ROHANTAK HAZA.

AZ ANNAK MINDIG EZ-ZEL RIOGATTAK A GYEREKEIKET: 'VIGYÁZZ! EGY ZSIDÓ ELKAP, BEDUG A ZSAKJABA ÉS MEGESZI!'

ODAMENTEM HOZZÁJUK...

ÚGYHOGY JÓL SÜLT EL A DOLOG...

AMIKOR MEGÉRKEZTEM KAWKA ASSZONYHOZ,
A KÉT CSEMPÉSZ A KONYHAJABAN ÜLT...

MANDELBAUM ÚR!

VLADEK SPIEGELMAN!
A HÁBORÚ ELŐTT MANDELBAUMNAK ÉDESSÉGBOLTJA VOLT.

ANJÁVAL MINDIG SÜTEMÉNYT VETTÜNK NÁLA NAGYON GAZDAG EMBERNEK SZÁMITOTT SOSNOWIECBEN.

A FELESÉGE... AZ UNOKAÖCSÉMET MEG ISMERI.

ÜDVÖZLÖM, ABRAHAM, MIT CSINÁLNAK MAGUK ITT?

A GETTÓ IDEJÉN ABRAHAM A ZSIDÓTANÁCS FONTOS TAGJA VOLT.

LENGYELORSZÁGBÓL SZERETNÉNK KIJUTNI...

...MAGYARORSZÁGRA! IGEN, ANJÁ MEG ÉN IS EZT SZERETNÉNK!

A CSEMPÉSZÉK ELŐADTAK, HOGYAN CSINÁLNAK.

...ÉS A HATÁRNÁL A TÁRSAINK ÁTVINNÉK MAGUKAT A HEGYEKEN.

HÓ... EZ VESZÉLYES ÉS NAGYON DRAGA!

JIDDISÜL BESZÉLTÜNK, HOGY A LENGYELEK NE ÉRTSEK.

NIE, VAS DENKST DIE?

YECH KENN DIE FRAU KAWKA ÜBER YECH BIN NISH ZICHER VEGEN DIE ZWEI.

TEHÁT, MIT GONDOL?

KAWKANÉT ISMEREM DE ERRŐL A KETTŐRŐL NEM TUDOM MIT GONDOLJAK.

HERR MECH TSEI YECH GEI KOIDEM MIT ZEI, AZ ALLES VET ZEIN BESEDER, YECH VIL SCHREIBEN TSE DEYER.

FIGYELJÉTEK! ELŐSZÖR ÉN MEGYEK, HA MINDEN RENDBEN, MEGÍROM.

A TÖBBIEK MÉG GONDOLKODNANAK EGY SORT, DE ÉN AKÁR MOST RÖSTÖN ELINDULOK.

REMEK, REMEK.

MEGÁLLAPODTAM MANDELBAUMMAL, HOGY ITT TALÁLKOZUNK ÚJRA HA JÓ HÍR JÖN, ELINDULUNK.

DE VALAHÁNYSZOR SZÓT EJTETTEM A TERVRŐL ANJÁNAK...

NEM, VLADEK! TE MEGÖRÜLTÉL! EZ TÚL VESZÉLYES!

DE HA HÍRT KAPUNK ABRAHAMTÓL...

ITT BIZTONSÁGBAN VAGYUNK ... FELEJTSD EL MAGYARORSZÁGOT!

DE MIT CSINÁLUNK, HA JÖN A GESTAPO, HOGY ILLEGÁLIS ÁRUK UTÁN KUTASSON? ...MI VAN, HA EGY SZOMSZÉD ÉSZREVESZ A KONYHAABLAKBÓL?...

ÉN NEM MEGYEK!

MI VAN, HA A FÉRJE MEGTUDJA, HOGY ITT VAGYUNK? MEG A FIÚ IS ELKÖTTYANTHAT VALAMIT! ...EZ A HÁBORÚ MÉG ÚJABB 4-5 ÉVIG IS ELTARTHAT, MIT CSINÁLUNK, HA ELFOGY A PÉNZÜNK?

KÉRLEK!

MAGYARORSZÁGON ÚJRA SZABADON, EMBEREKKÉNT SÉTÁLHATNAK AZ UTCÁN... MINDIG GONDODAT VISELTEM ... BIZZ BENNEM!

ANNYIRA FÉLEK! [HÜP]

NE TEGYE, SPIEGELMAN ÚR ... NEM BIZTONSÁGOS! SEMMIT SEM TUD EZEKRŐL A CSEMPÉSZÉKRŐL.

HM, MINTHA A FALNAK BESZÉLNE AZ EMBER.

NEM INDULUNK EL, AMIG MEG NEM TUDJUK, HOGY A BARATUNKNAK SIKERÜLT.

SZÖRNYŰ RÉMÁLMAI VOLTAK AZ ÚTJUKRÓL ... KÉREM, MARADJANAK VELEM!

HÜP

VÁRJON ... MOST MEG HOVA MEGY?

MEGLÁTOGATOM A ROKONMAT, ÉS MEGNEZEM, O HOL BÚJKÁL, HA MEGISCÁK ELMEGYÜNK, ITT TALÁN JOBB DOLGA LENNE MAGÁNÁL!

MILOCH SEGÍTETT NEKEM SRODULÁBAN. MOST, HA SZÜKSÉGE VAN RÁ, ÉN SEGÍTHETEK NEKI.

NÉHANY NAPPA
KÉSŐBB ÚJRA
FELKERESTEM A
CSEMPÉSZÉKET.
ÉS MANDELBAUM
IS OTT
VOLT.

NÉZZE, VLADEK ... AZ UNOKAÖCSÉM BIZTON-
SÁGBAN VANI KAPTAM
TŐLE LEVELET.

A LEVELET
JIDDISÜL ÍRTAK,
ÉS ABRAHAM ÍRTA
ALÁ, ÚGHOGY
RÖGTÖN
ELDÖNTÖTTÜK:
NEKIVAGUNK.

DE ANJA MÉG MINDIG NEM AKARTA HOGY MENJÜNK...

KÉRLEK, VLADEK,
FÜJD LE!

DE HÁT MÁR MINDEN
EL VAN RENDEZVE,
A PENZ FELET ODA
IS ADTAM!

NEM! NEM! NEM!
EZ CSAK VALAMI
CSAPDA!

LEGYEN ESZED! A
SAJÁT SZEMEMEL
LATTAM ABRAHAM
LEVELET!

M-MI ALLT
BENNE?

„DRAGA NÉNIKÉM ÉS
BÁCSIKÁM! MINDEN CSO-
DALATOS ÉPÉSBEN MEG-
ÉRKEZTEM. SZABAD
VAGYOK ÉS BOLDOG. EGY
PERCET SE KÉSETEK.
GYERTEK UTANAM AMINT
TUDTOK. SZERETŐ
ÖCSÉTEK, ABRAHAM.”

É-ÉN NEM IS
TUDOM...

HOLNAPUTÁN INDULUNK A
KATOWICEI VASÚTÁLLO-
MÁSRA.

VÉGRE SIKERÜLT
MEGNYÖZNÖM.

ÍGY AZTÁN MÉG EGYSZER
ELMENTEM MIŁOCHHOZ, ÉS
MEGMOND TAM NEKI, HOGY
MENJEN EL SZOPIENICÉBE,
ÉS REJTŐZZÖN EL...

ÉS MIŁOCH ÉS A FELESÉGE
MEG A FIA MIND TULÉLTÉK
A HÁBORÚT... CSAK ELÜL-
DÖGÉLTEK... MOTONOWA
ASSZONNAN!

DE ANJARA ÉS RÁM EGY MÁSFAJTA VÉGZET VART...

VILLAMOSSAL BAJ NÉLKÜL MEG-
ÉRKEZTÜNK A MANDELBAU-
MÉKKAL ÉS A CSEMPÉSZÉKKEL
MEGBESZÉLT TALÁLKOZÓRA.

MINDEN EL VAN
RENDEZVE, ITT VAN-
NAK A JEGYEK.

ITT VAN MAGUNKAL A FIZETÉS MÁSİK RÉSZÉ?

TERMÉSZETESEN.

TESSÉK.

HO-HOVÁ
MEGY A
TÁRSA?

TELEFONÁLNI AZOKNAK, AKIK
A HATÁRNÁL VÁRJAK MAGUKAT.
MAJD A VONATON CSATLAKOZIK
HOZZÁNK ... NE AGGÓDJANAK!

DE ETTŐL MÉG NAGYON IS AGGÓDTUNK...

ÍGY HÁT ELINDULTUNK...

ALIG EGY ÓRÁT UTAZTUNK, AMIKOR MEGÉRKEZTÜNK BIELSKO-BIALABA RÉGEB-
BEN ITT VOLT A GYÁR, ÉS A CSEMPÉSZÉK ITT EGYSZER CSAK ELTÜNTÉK.

NAGY ZÓRZAVAR TÁMADT... A GESTAPO KÖRÜLVETTE A VONATOT.

JUDEN RAUS!

ITT
VANNAK!

KATOWICÉBEN A CSEMPÉSZ
NEKIK TELEFONÁLT.

KERESZTÜLHÁSTOTTAK BIELSKO BELVÁROSÁN, ELHALAD-
TUNK A GYÁR MELLETT, AMELY VALAHÁ AZ ENNEM VOLT...

EL A PIAC MELLETT, AHOŁ VÁSÁROLTUNK, ÉS MÉG AZT AZ
UTCÁT IS KERESZTEZTÜK, AHOŁ VALAHÁ LAKTUNK. VÉGÜL
ELÉRTÜNK A BÖRTÖNHÖZ, AHOVA BEZÁRTAK MINKET.

VOLT EGY KIS UTAZÓTÁSKAM, AMIKOR NYILVANTARTÁSBA VETÉK, ÁTKUTATTAK AZ EGÉSZET.

MI EZ? CIPÓPASZTA? IGEN, SZERETEM A TISZTASÁGOT.

EGY KAVALLAL APRÁNKÉNT KISZEDTE A DOBOZBÓL AZ ÖSSZES PASZTÁT.

LÁM-LÁM!... EGY ARANYÓRA... NEKTEK MINDIG VAN ARANYATOK!

FÓLIABA CSOMAGOLVA ODA REJTETTEM EL... EZ VOLT AZ UTOLSÓ KINCSEM.

EZ VOLT AZ AZ ÓRA, AMIT APÓSOMTÓL KAPTAM, AMIKOR ELVETTEM ANJÁT.

NA, MINDEGY... ELVETTEK, ÉS MANDELBAUMMAL EGYÜTT BELÖKTEK EGY CELLABA...

VARJ CSAK! ÉS MI TÖRTÉNT ABRAHAMMAL?

KIVEL?

JA MANDELBAUM UNOKAÖCSÉVEL! IGEN, VÉGÜL Ő IS KONCENTRÁCIÓS TABORBA KERÜLT.

IGEN, MINDJÁRT ELMONDOM MI TÖRTÉNT VELE... DE ELŐBB AZT, HOGY MI VOLT A BÖRTÖNEN...

NAGYON KEVESET KAPTUNK ENNI... LEVEST NAPJABAN EGYSZER... ÉS CSAK TÉTLENÜL ÜLDÖGÉLTÜNK.

MIÉRT NEM FOGNAK MUNKA RA MINKET, MINT MAGUKAT?

EZ AZT JELENTI, HOGY NEM MARADNAK SOKAIG...

A CSALÁDOMTÓL JÖTT EGY ÉLELMISZER-CSOMAG, HA VÁLASZOLOK, KÜLDENÉK ÚJABBAT, DE CSAK NÉMETÜL ÍRTHATUNK.

ÉN JÓL ÍRTAM NÉMETÜL... MEG IS ÍRTAM A LEVELET...

...HETENTE EGY TEHERAUTÓ ELVISZI A RABOK EGY RÉSZÉT.

ELNÉZÉST... TUD MAGUK KÖZÜL VALAKI NÉMETÜL?

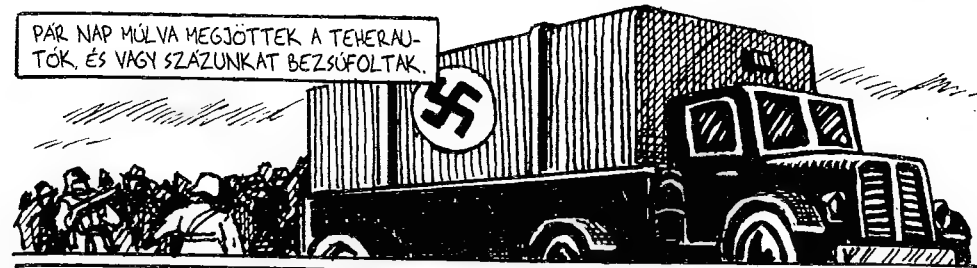
A FÉRFI RÖVIDESEN ÚJABB CSOMAGOT KAPOTT...

KÖSZÖNET ÉRTE! VEGYEN CSAK, AMI TETSZIK, MAGANAK ÉS A BARÁTJANAK!

VOLT BENNE TOJÁS... MEG CSOKOLADÉ IS!... NAGY SZERENCSE, HOGY ILYESMIHEZ JUTOTTAM!

PÁR NAP MÚLVA MEGJÖTTEK A TEHERAUTÓK, ÉS VAGY SZÁZUNKAT BEZSÚFOLTAK.

ÚJRA EGYÜTT VOLTAM ANJÁVAL.

NÉZD, DRAGÁM, HOZTAM EGY KIS AJANDEKOT...

TOJÁS? SÜTEMÉNY? HONNÉT?...

MÉG VOLT NÁLAM NÉHÁNY DOLOG, AMIT LEVÉLÍRÁSÉRT KAPTAM.

NEM... TARTSD MEG... NEM VAGYOK ÉHES.

LEGALABB TEDD EL A FELET KÉSBŐBBRE!

MEGÉRKEZTÜNK OŚWIECIM VÁROSÁBA... A HÁBORÚ ELŐTT TEXTILT ADTAM EL ITT.

ÉS MI MOST AZ AUSCHWITZ NEVŰ KONCENTRÁCIÓS TABORBA ÉRKEZTÜNK MEG, ÉS TUDTUK, HOGY INNÉT TÖBBÉ NEM KERÜLÜNK KI ÉLVE...

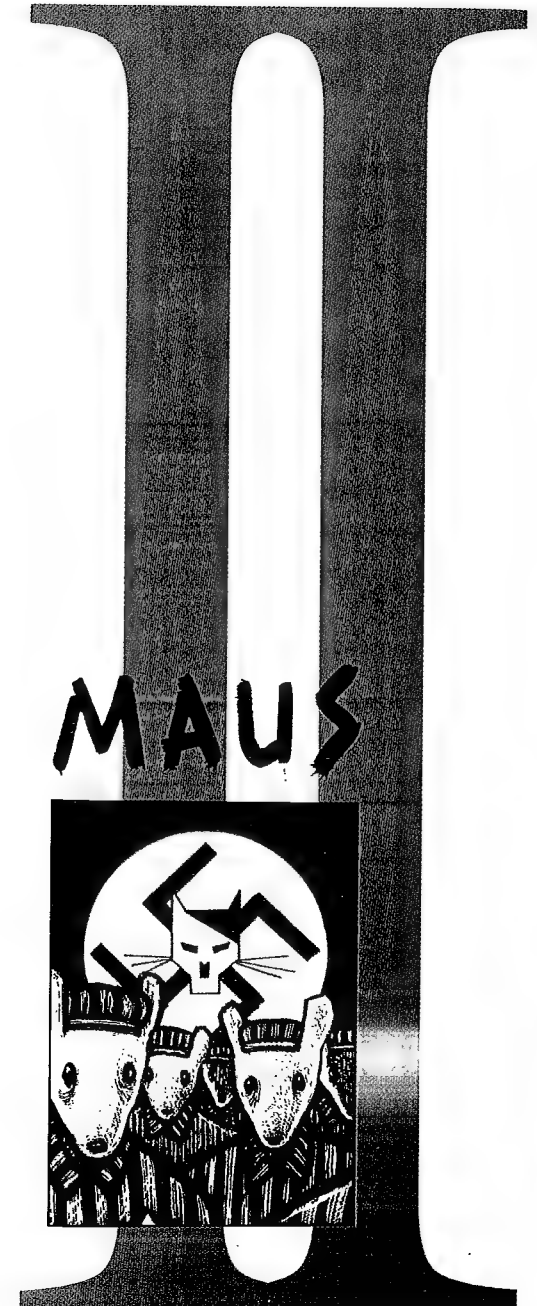

TUDTUK, MI VÁR RÁNK... HOGY ELGÁZOSÍTANAK, ÉS ELÉGETNEK A KREMATORIUMBAN. 1944-ET ÍRTUNK... TUDTUNK MINDENT. ÉS MOST ITT VOLTUNK.

IGEN. IGY TÖRTÉNT...

MAUS

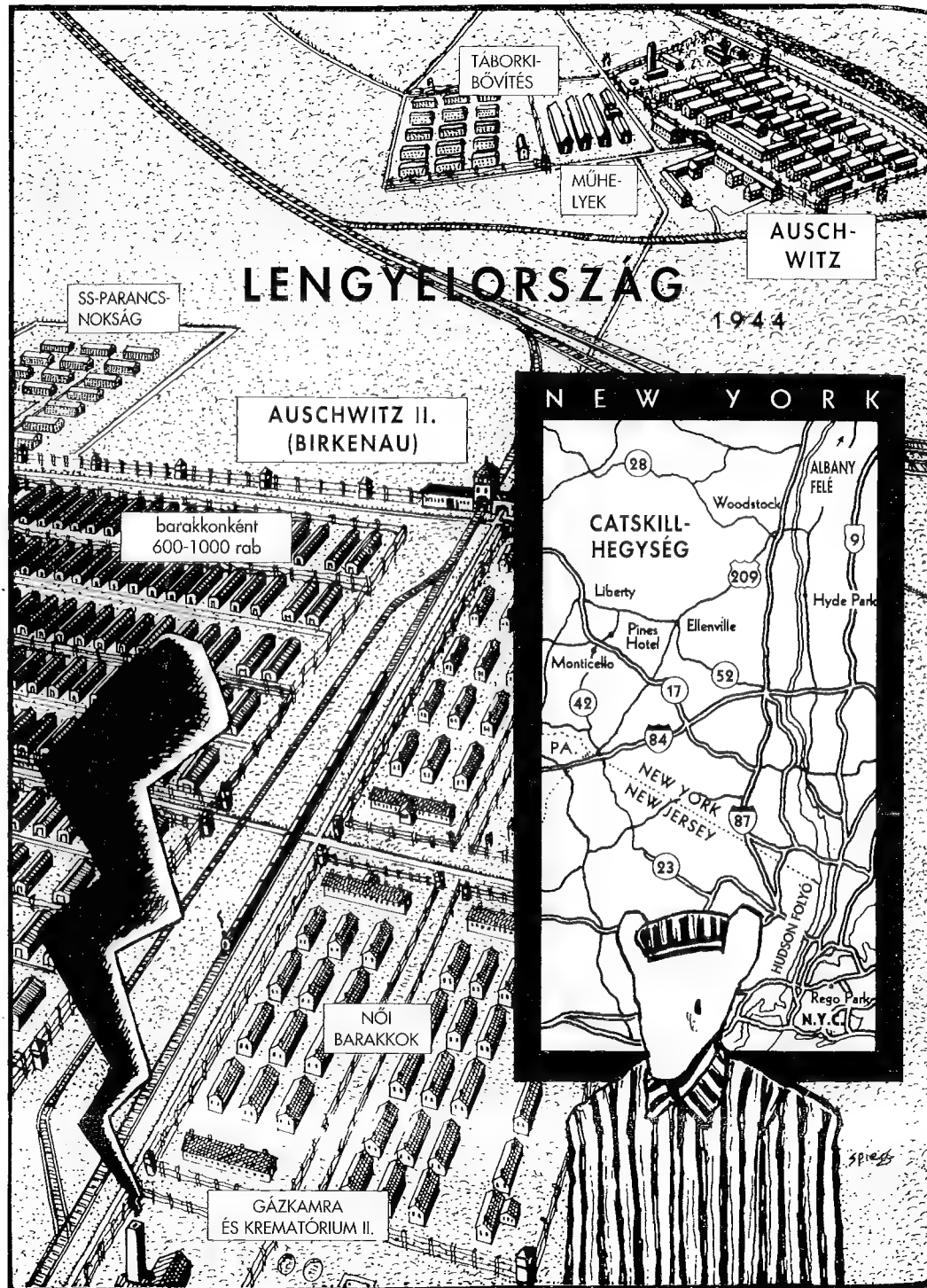

„Mickey Egér a valaha felmutatott leghitványabb eszménykép... Minden önállóan gondolkodó fiatalembernek és tiszteleltre méltó ifjúnak azt kell hogy súgják egészséges érzései, hogy ez az ocsmány és koszos élősd, az állatvilág ezen legnagyobb bacilushordozója nem lehet az eszményi állat... Ne hagyjuk, hogy a zsidók tovább aljasítsák az emberiséget! Le Mickey Egérrel! Viseljen mindenki horogkeresztet!”
— újságcikk, Pomeránia, Németország, az 1930-as évek közepe.

RICHIEU-NEK

ÉS NADJÁNAK
ÉS DASHIELLNEK

ÉS ITT KEZDŐDTEK AZ ÉN MEGPRÓBÁLTATÁSAIM

(MAUSCHWITZBÓL A CATSKILL-HEGYSÉGIG ÉS TOVÁBB)

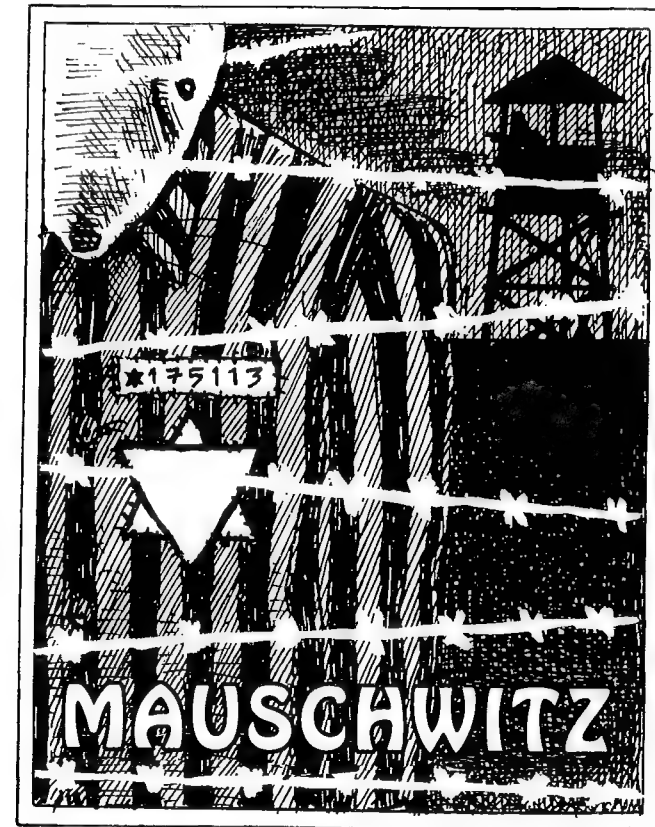
TARTALOM

- 169 egy / Mauschwitz
- 199 kettő / Auschwitz (repül az idő)
- 235 három / ...és itt kezdődtek az én megpróbáltatásaim...
- 261 négy / megmentenek
- 279 öt / második nászút

HALT!

E L S Ö F E J E Z E T

Nyaralás. Françoise és én a barátainknál
voltunk Vermontban...

MIT CSINÁLSZ?

PRÓBALLAK
LERAJZOLNI...

ÁLLJAK
MODELLT?

ÚGY ÉRTEM, A
KÖNYVEMBEN.
HOGY MILYEN
ÁLLAT LEGYÉL?

MI? HÁT
EGÉR, MI
MÁS!

DE HÁT TE FRANCIA VAGY!

NOS... ÉS MIT SZÓLNA
A TAPSIFÜLESHEZ?

NEEM, AZ TÚL KEDVES ÉS SZELID.

ÚGY ÉRTEM, A FRANCIÁK ÁLTÁ-
LABAN... NE FELEDD EL A TÖBB
ÉVSZÁZADOS ANTISZEMITIZMUST...

HMMF.

MERT UGYE OTT VOLT
A DREYFUS-ÜGY. AKKOR
A NÁCI KOLLABORÁN-
SOK! A...

OKÉ! DE HA TE EGÉR
VAGY, NEKEM IS EGÉR
NEK KELL LENNEM.
VÉGÜL IS BE-
TÉRTEM, NEM?

MEGVANI!... ELSŐ KÉP:
APAM ÜL A
SZOBABIKIKLIÉN...

MEGMONDOM, HOGY ÉPP
ELVETTEM EGY BÉKÁT...

MÁSODIK KÉP: A DÖBBENET-
TŐL LEFORDUL A BIKIKLI RÖL.

AZTÁN ELMEGYÜNK EGY
EGÉR RABBIHOZ. Ő MOND
NÉHÁNY VARÁZSIGÉT,
ÉS SUTTYI...

A LAP ALJÁRA A BÉKA EGY
GYÖNYÖRŰ SZÉP EGÉRRE
VÁLTOZOTT ÁT!

HMF...

AZÉRT TÉR-
TEM BE,
HOGY VLADEK
ÖRÜLJÖN.

JA, TUDOM.
DE Ő SEM-
MINEK SE
TUD ÖRÜLNI.

TUDOD, VALÓJÁBAN AZ IZÉT
KELLETT VOLNA ELVENNED. A
LÁNYT, AKIVEL JÁRTÁL, AMIKOR
MEGISMERKEDTÜNK...

SANDRÁT?

ŐT, AKKOR MOST
GOND NÉLKÜL
RÁSZOLHATNÁL
EGERET.

CSAK ARRÁ KELLETT, HOGY
TÚLJUSSAK A KÖZÉPSZ-
TÁLYBELI, NEW YORK-I ZSIDÓ
NŐK IRÁNTI ELŐÍTÉLETEMEN.

A ROKONAIMRA EMLÉKEZTETNEK, EZÉRT
NEM HATNAK RÁM ÉROTIKUSAN, ÉN...

ART!
FRANÇOISE!!

GYORSAN ... APAD MOST
TELEFONÁLT! INFARK-
TUST KAPOTT!

MI?

JAJ,
NE!

EZEN A
SZÁMON
ELÉRITEK.

A MŰLT HÉTEN VOLTUNK NALA... ÚTBAN
IDEFELE MEGÁLLTUNK A BUNGALÓJUKNÁL
A CATSKILLBEN...

EGÉSZ JÓL NÉZETT KI...

SZIA, APA... HOGY VAGY?
HOGYHOGY NEM VAGY
KÓRHÁZBAN?...

MICSODA?

DE HÁT...? NEEM? HOGY-
HOGY? AKKOR MIÉRT...?
HOGY MALA?

DE HÁT MIKOR?? MICSO-
DA??? NEM HALLAK, BESZÉLJ
HANGOSABBAN!
...NE... APA, NE SÍRJ...

JÉÉZUSOM! ASSZEM...
MA ESTE?? NEMTOM, HMM...
JÓ JÓ... MAJD MEGBE-
SZÉLJÜK...

CSAK NYUGI... OKÉ... NEM
LESZ SEMMI BAJ? IGEN...
ÉN IS... ÖÖÖ... SZERETLEK...
AKKOR SZIA... SZIA...

HÚÚÚ!

MI AZ? MI TÖRTÉNT?? JÓL VAN AZ APAD?

NEM IS VOLT
INFARKTUSA...
CSAK BIZTOS AKART
LENNI, HOGY VISSZA-
HÍVOM!

TE VICCELSZ!

HOGY TEHETETT
ILYET!

MALA OTTHAGYTA. PÉNZT VETT KI A
SZÁMLAJUKRÓL, KOCSIBA ÜLT ÉS ELMENT.
SZERETNÉ, HA EGY IDEIG
VELE MARADNÁNK
A BUNGALÓBAN.

ASSZEM, ODA
KELL MENNÜNK.

ASSZEM, IGEN.

SOSEM VOLT BÜNTUDATOM RICHIEU MIATT. DE VOLTAK OLYAN RÉMÁLMAIM, HOGY SS-EK RONTANAK BE AZ OSZTÁLYBA, ÉS AKI ZSIDÓ, AZT ELHURCOLJAK.

FÉLRE NE ÉRTS! NEM VOLTAM RÖGESZMÉS...
CSAK NÉHA ELKÉPZELTEM, HOGY CIKLON B JÖN A ZUHANYRÓZSABÓL VÍZ HELYETT.

TUDOM, ÖRÜLSÉG, DE VALAHOGY NEM BANNAM, HA OTT LETTEM VOLNA A SZÜLEIMMEL AUSCHWITZBAN, MERT AKKOR VALÓBAN TUDNAM, MIT ÉLTEK ÁTI!

...AZT HISZEM, EZ AFFÉLE BÜNTUDAT, AMIÉRT KÖNYVEBB JUTOTT NEKEM, MINT NEKIK.

HÁH!
ALKALMATLAN VAGYOK RÁ, HOGY FEL-
IDÉZZEK EGY VALÓSÁGOT, AMI A LEG-
SZÖRNYŰBB ÁLMAIMNÁL IS ROSSZABB.

RÁADÁSUL KÉPREGÉNYBEN! AZT HISZEM,
TÚL NAGY FABA VÁGTAM A FEJSZÉMET.
TALÁN JOBB LENNE ELFE-
LEJTENEM AZ EGÉSZET.

SOK MINDENT SOSEM LESZEK KÉPES MEGÉR-
TENI VAGY MEGJELENÍTENI. ÚGY ÉRTEM, A
VALÓSÁG TÚL BONNOLULT EGY KÉPREGÉNY-
HEZ... ANNYIT KELL KIHAGYNI VAGY ELTORZÍTANI.

CSAK MARADJ
ŐSZINTE, SZÍVEM.

ÉRTED, MIRE GONDOLOK...
A VALÓS ÉLETBEN SOSEM BESZÉL-
HETNÉK ILYEN HOSSZAN ANÉLKÜL,
HOGY FÉLBE NE SZAKÍTANÁL.

HMMF.
GYÚJTS
MEG EGY
CIGIT!

A Catskill-hegységben...

AZT MONDTA, A KULCSOT ITT HAGYJA A...
AAH... MEGVANI!

ARTIE?

AOÁH, DRÁGAIM - CSAK HOGY ITT
VAGYTOK. ANNYIT VARTAM, ÉS NEM
TUDTAM ELALUDNI.

LÉLEGEZTE-
TŐKÉSZÜLÉK

LÁTOD, ARTIE? FOGTA A PÉNZEM, ÉS
ELSZÖKÖTT.
OJJI! HOGY TEHETTE EZT, HOGY ITT HA-
GYOTT EGY ILYEN BETEG EMBERT, MINT ÉN??

DE MOST ÖRÜLÖK, MERT LEGALABB
TI, 'GYEREKEK', ITT
LESZTEK VELEM...

NÉZZÉTEK, MILYEN KELLEMES AGYAT
KÉSZÍTETTEM NEKTEK. ITT EGÉSZ
NYÁRON JÓL ELALHATTOK!

HÉI MI CSAK PÁR NAPRA
JÖTTÜNK, APA, MI...

JÓ-JÓ! REGGEL MAJD BESZÉL-
HETÜNK RÓLA... DE MOST NYU-
GODTAN RENDEZKEDJÉTEK
EL, MINTHA CSAK OTTHON
LENNÉTEK.

JÓ ÉJT, PAPA.

ÜRISTEN...
AZT REMÉLI...
ITT TÖLTJÜK
AZ EGÉSZ
NYÁRAT?

CAZT HISZEM, HA
RAJTA MŰLNA ODA
IS KÖLTÖZNÉNK
HOZZÁ QUEENSBE...

GYEREKEK!
ANNYIRA
ELFÁRADTAM A
VÁRAKOZÁSBAN!
HOLNAP BESZÉL-
GESSETEK!

Néhány feszült órával később...

MIK A TER-
VEID, PAPA?

ELSÉTÁLUNK A
PINES HOTELIG,
AZTÁN MEG
VISSZA.

ÚGY ÉRTEM, ÁLTALÁBAN,
MOST, HOGY MALA ELMENT.

ESETLEG ITT MARADUNK
MINDNYAJAN A NYÁR VÉGEIG...

OLYAN GYÖNNÖRÜ
EZ A HELY...

MONDTAM MÁR ... FRAN-
COISE ÉS ÉN CSAK A
HÉTVEGÉRE JÖTTÜNK.

ÚGY? AKKOR HA TI HAZA-
MENTEK, ÉN IS MEGYEK.
MINEK
MARADNÉK ITT
EGYEDÜL?

ÉS
AZUTÁN?

NU? ESETLEG ODA-
KÖLTÖZNÉTEK
HOZZAM QUEENSBÉ?

MINDIG NAGY ÖRÖM, HA
VELEM VAGYOTOK.
...NE FELEDD, AZ ÉN
HAZAM A TI HAZÁTOK IS.

NE HARAGUDJ, APA, NEM HISZEM,
HOGY EZ BEJÖNNÉ. ÚGY ÉRTEM,
NEKÜNK VAN SAJÁT
LAKÁSUNK, ÉS...

PERSZE, NEM KELL MOST
RÖGTÖN DÖNTENED...
CSAK GONDOLKODJ RAJTA.

ÖÖ... KÉRDEZ-
HETLEK MÉG A
MŰLTADRÓL...
AUSCHWITZRÓL?

HÁT PERSZE,
DRAGAM, EN-
GEM BÁRMIL-
RÓL KÉRDEZ-
HETSZ!

NOS... MI TÖRTÉNT, AMI-
KOR ANNAVAL MEGÉR-
KEZTETEK ÉS ELVÁ-
LASZTOTTÁK TITEKET?

AMIKOR ODAÉRTÜNK, A
FÉRFIAKAT AZ EGYIK, A NŐKET
A MÁSÍK IRÁNYBA TÁSZIGALTAK.

KIFELE!

SIETVE BÜ-
CSÜT INTET-
TEM ANJÁNAK.

DE ÉRTSD MEG,
ANJÁ ÉS ÉN SOSEM
VÁLTUNK EL
EGYMÁSTÓL!

NEM??

NEM! A HÁBORÚ UGYAN
ELVÁLASZTOTT, DE
ELŐTTE ÉS UTÁNA VÉGIG
EGYÜTT VOLTUNK.

NEM ÚGY, MINT
MALAVAL, AKI
LENNYÚJA A
PÉNZT!...

AUSCHWITZ,
PAPA, AUSCH-
WITZRÓL
MÉSÉLJ!

AUSCHWITZ EGY OŚWIECIM
NEVŰ VÁROSBAN VOLT. A
HÁBORÚ ELŐTT SOKSZOR
JÁRTAM OTT TEXTILT ELADNI.

...ÉS MOST ÚJ-
RA OTT VOLTAM.

EGY CSARNOKBA VEZETTEK,
ÉS KIABÁLNI KEZDTEK.

LEVETKÖZNI!
ÉRTÉKEKET ITT HAGYNI!
SORAKOZÓ! SCHNELL!

EKKOR MÉG EGYÜTT VOLTAM MAN-
DELBAUMMAL, A BARÁTOMMAL.

ELVETTÉK AZ IRATAINKAT, A RUHANKAT, LENNYRTAK A HAJUNKAT...

(PSSZT ... M-MI LESZ ITT VELÜNK?)

(NE AGGÓDJ...)

FAZTUNK ÉS FÉLTÜNK.

(HA IDEHOZTAK,
AKKOR DOLGOZTATNI
FOGNAK. EGYELŐRE
MÉG NEM AKARNAK
MEGÖLNI.)

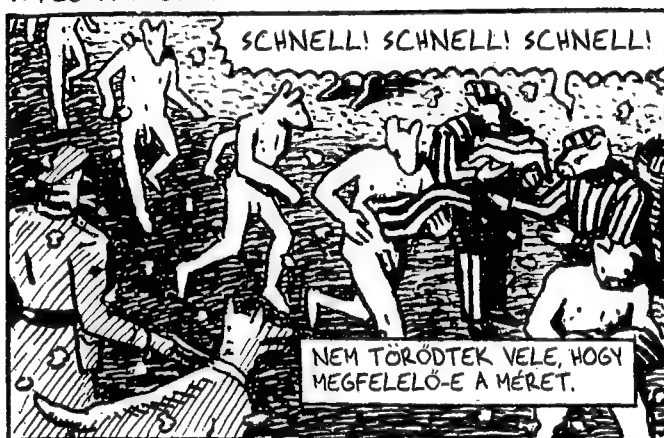
(ÉS MI VAN A
FELESEGUNK-
KEL ÉS A...)

POFA BE, BIBSIK!
NYOMÁS A FÜRDŐBE!
GYORSAN!

MINDENHOVA FUTNI KELLETT - MINT A KOCOSÓKNAK - EKKOR PÉLDÁUL A GÖZFÜRDŐBE...

A HÓBAN RABRUHAKAT VAGDOSTAK HOZZÁNK.

EGY RAB KI AKARTÁ CSERÉLNI.

ÉN SZERENCSES VOLTAM. NAGYJÁBÓL MINDEN ILLETT
RÁM. CSAK AZ ING VOLT SZAKADT, ÉS TÚL NAGY...

MINDENFELÉ SZÖRNYŰ SZAG TERJENGETT, OLYAN... ÉDESKÉS...
MINT AZ ÉGŐ GUMI. MEG A ZSÍR.

ABRAHAM VOLT AZ ... MAN-
DELBAUM UNOKAÖCCSE!

BERAKTAK MINKET EGY HELYSÉGBE. JÖTTEK A VETERÁNOK, ÉS MIND UGYANAZT MONDTAK:

LÁTJÁTOK AZOKAT A KÉMÉNYEKEKET?...

ETTŐL MÉG SZOMORÚBB LETTEM.

KIMERÜLTEM, FAZTAM, ÉS EGY KICSIT SÍRDOGÁLTAM IS.

RAM SE HEDERÍTETT SENKI.

DE EGY MÁSIK TEREMBŐL EGY SZER CSAK ODAJÖTT VALAKI.

MIÉRT SÍRSZ, FIAM?

MINEK ÖRÜLJEK? VURSTLIBAN VAGYOK TALÁN?

HADD NÉZZEM A KARODAT...

EGY PAP VOLT...

HMM... A SZÁMOD 17-TEL KEZDŐDIK. A HÉBERBEN EZ ...K MINJÁN TOV. A TIZENHÉT NAGYON JÓ ÖMEN...

NEM VOLT ZSIDÓ - DE NAGYON MŰVELT VOLT!

13-RA VÉGZŐDIK: EGY ZSIDÓ FIÚ EKKOR ÉRIK FÉRFIVÁ.

עשרה

ÉS NÉZD CSAKI! A SZÁMOK ÖSSZEGE 18. EZ ANNYSI, MINT „CHAJ”, AZAZ ÉLET.

עשרה

NEM TUDOM, HOGY ÉN TŰLÉLEM-E EZT A POKLOT, DE AZ BIZTOS, HOGY TE ÉLVE KERÜLSZ KI INNÉT!

HINNI KEZDTEM, EZ AZ EMBER ÚJ ÉLETET PLANTALT BELEM.

ÉS HA NAGYON ROSSZ VOLT, CSAK LENÉZTEM, ÉS AZT MONDTAM: „A PAPNAK IGAZA VAN! 18-AT AD KI!”

HÓ, A FICKÓ EGY SZENT VOLT!

IGEN... SOSE LÁTTAM TÖBBÉ.

NEKEM NEHÉZ VOLT, DE A BARÁTOMNAK, MANDELBAUMNAK, MÉG NEHEZEBB.

SOSNOWIECZEN MINDENKI ISMERTE MANDELBAUMOT. IDŐSEBB VOLT NALAM... KEDVES... NAGYON GAZDAG...

DE ITT, AUSCHWITZBAN, EGY RAKÁS SZERENCSETLENSÉG.

A NADRÁGJA AKKORRA HOGY KETTEN IS BELEFÉRTEK, ÉS MÉG EGY MADZAGJA SEM VOLT, AMIT ÖNKÉNT HASZNÁLHATNA FÉL KEZÉVEL EGÉSZ NAP TÁRTOTTA.

AZ EGYIK CIPŐJÉBE NEM FÉRT BELE A LABA, EZT IS EGÉSZ NAP FOGTA, HATHA ELCSERÉLHETI VALAKIVEL.

A MÁSIK AKKORA VOLT, MINT EGY CSÓNAK, DE EZT TUDTA VISELNI.

TÉL VOLT, ÉS Ő MINDENHOVA ÚGY MENT, HOGY FÉL LABAVÁL A HAVAT TAPOSTA.

HASZNÁLHATOM A KANALAD, VLADEK?

PERSZE, DE HOL A TIED?

ELEJTETTEM, ÉS MIRE LEHAJOLTAM, VALAKI ELLOPTA.

EGY KANALÉRT FÉL NAPI KENÉRADAGOT ADTAK.

A LEVESEM JAVÁT IS KI-LÖTTVENTETTEM, AMIKOR KÉRTEM MEG, MEGVERTEK!

MEGFOGOM A CSAJKÁM, LEESIK A CIPŐM. FELVESZEM A CIPŐM, LEESIK A NADRÁGOM...

DE HÁT MIT TEHETEK? CSAK KÉT KEZEM VAN!

ISTENEM! KÉRLEK... SEGÍTS TALÁLNO M EGY MADZAGOT, ÉS EGY CIPŐT, AMI JÓ A LABÁMRA!

DE IDE ISTEN NEM JÖTT. MA GUNKRA VOLTUNK HAGYATVA.

A BARAKKBAN VOLT EGY KAPÓ... EGY FELÜGYELŐ... AKI FOLYTON UNGLÓTT ÉS RUGDOKOTT.

EGY ALKALOMMAL EZ A FELÜGYELŐ ELKIALTOTTA MAGÁT:

EZEKET KIHÍVTA... DE HAMAR VISSZA IS KÜLDTE. 8-AN 9-EN VOLTUNK. KELLETT NÉHÁNY SZÓT MONDANUNK.

CSAK ANGOLUL SZÓLTAM HOZZA: LENGYEL LÉTEKRE JÓL TUDTAM ANGOLUL.

REGGEL AZ SS-EK KIVÁLASZTOTTÁK, KIKET VISZNEK AZNAP MUNKÁRA A GYENGÉKET FÉLREALLI-
TOTTAK, HOGY ÖRÖKRE ELVIGYÉK ÖKET. MIELŐTT HOZZAM ÉRTEK, MÁR ELEG MUNKÁSUK VOLT.

A KAPÓ A HÁTRAMARADOTTAKAT
BARÁKKTAKARÍTÁSRA RENDELTE.

EZ BIZTOSAN A REGGELI-
JE. DE JÓ DOLGA VAN!

NÉZNI SE MERTEM, ÉHSÉGEM BEN FEL-
TUDTAM VOLNA FALNI AZ EGÉSZET!

MIRE VÁRSZ? ÜLJ LE, ÉS
EGYÉL!

CSAK ETTEM, ETTEM, Ő MEG FIGYELT, AZTÁN NÉHANY ÓRÁT TANÍTOTTAM ÉS KICSIT BESZÉLGETTÜNK.

ELMONDTAM NEKI MINDENT MANDELBAUMRÓL. HIDD EL... KAPRÁZATOSAN GAZDAG VOLTAM!

ROHANTAM MANDELBAUMHOZ...

VLADEK??!

ÚGY FESZESZ MINT...
EGY TÁBORNOK!

HAH! NA NEM, DE SZERENCÉS
VOLTAM ÉS RÓLAD SEM FELED-
KEZTEM MEG...

NÉZD! SZEREZTEM
NEKED KANALAT.

EGY KANAL! KÖSZÖNÖM,
VLADEK! KÖSZÖNÖM!

ÉS EGY ÖV ... NEM CSAK
ZSINÓR ... VALÓDI ÖV!

Ó,
ISTENEM!

ÉS MÉG VALAMI: EGY
PÁR FACIPÓ, AMI ILLIK
A LABADRA!

HAH

HÜP

ISTENEM! ISTENEM!!!
EZ EGY CSODA, VLADEK!

ISTEN CIPŐT
KÜLDÖTT ALTALAD!

...OLYAN BOLDOG VOLT, HOGY ELSÍRTA
MAGÁT... ÉS ÉN IS VELE EGYÜTT SÍRTAM.

OLYAN BOLDOG VOLT!

...ÉS MIVEL A KAPÓ TUDTA,
HOGY MANDELBAUM A BARÁ-
TOM, ŐT IS BÉKÉN HAGYTA.

AMEDDIG TUDTAM, VIGÁZTAM RÁ, DE NÉHÁNY NAP
MÚLVA A NÉMETEK KIVÁLASZTOTTAK MUNKÁRA...

EZ ELLEN SENKI SEM TEHETETT.
IGY ÉRT VÉGET MANDELBAUM.
SOSEM LÁTTAM VISZONT.

TEHÁT NEM
TUDOD, MI
TÖRTÉNT MAN-
DELBAUMMAL?

MEGÖLTÉK. VAGY
MEGHALT. AZ BIZ-
TOS, HOGY
VÉGEZTEK VELE.

TALÁN ÚTBAN A MUNKÁBA AZ EGYIK ŐR LEKAPTA A SAPKÁJÁT.

HOZD A SAPKÁ-
DAT ... GYORSAN!

MIT TEHETETT? FUTOTT,
HOGY FELVEGYE. AZ ŐR
MEG LEÖTTE, AMIÉRT
SZÖKNI PRÓBLÁT.

AZ ŐR ELISMERÉST KAPOTT ÉS SZABADSÁGOT,
AMIÉRT MEGAKADÁLYOZTA A SZÖKÉST.

NEM TUDOM, EZ TÖRTÉNT-E
MANDELBAUMMAL ... CSAK AZT,
HOGY GYAKRAN TÖRTÉNT ILYESMI...

...VAGY MEGBETEGEDETT. ÉS ELŐBB A
'KÓRHÁZBA' KERÜLT, AZTÁN A KEMENCÉBE...

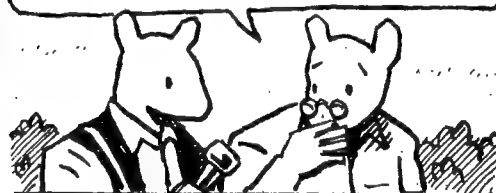
LÁTOD, MIT MŰVELTEK? ÉS NEKEM EKKOR MÉG JÓ
DOLGOM VOLT. SZÁMOMRA MÉG NEM JÖTT EL A VÉG.

EGYETLEN CÉLJUK VOLT, HOGY MINDENKIVEL
VÉGEZZENEK. SOKAT DOLGOZTUNK ÉS ÉHEZTÜNK.

...LEHET, HOGY SZÉTRÚSTAK A FEJÉT,
MERT NEM DOLGOZOTT ELEG GYORSAN.

AZ ŰJAK TARTOTTAK TÖLEM. OLYAN VOLTAM, MINT
EGY NAGYKUTYA ÉS A KAPÓ MINDIG KÖZEL VOLT.

HOLNAPRA 200 MUNKÁS KELL NEKIK. ITT MÁR
CSAK 180 NYILVANTARTOTT MUNKÁS VAN...
LEGJOBB, HA ELBÚJSZ A SZOBÁMBAN...

TÖBB MINT KÉT HÓNAPON ÁT VOLTAM
BIZTONSÁGBAN ÉS TANÍTOTTAM ANGOLRA.

A CSOPORTBÓL, AKIKKEL ÉRKEZTEM, EGYEDÜL ÉN MARADTAM...

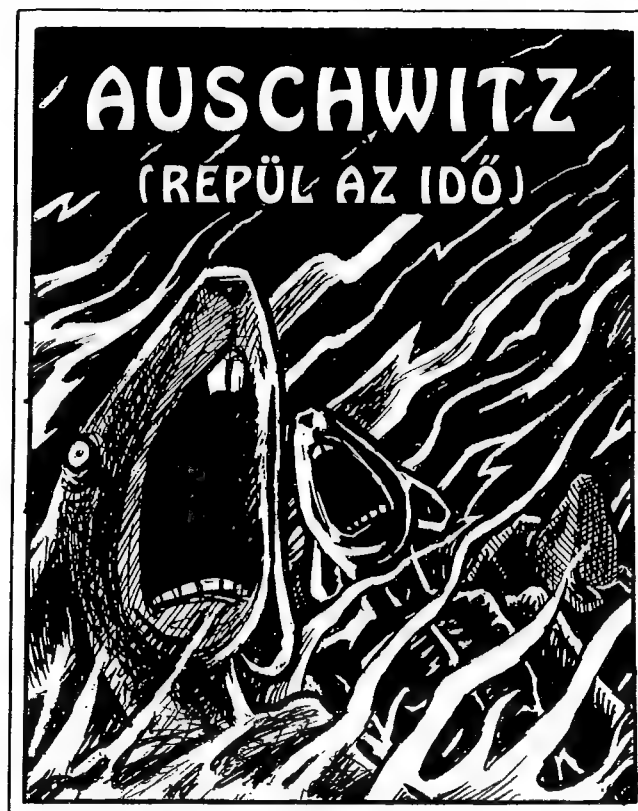

AUSCHWITZ KÖRÜL FOLYTAN ÉPÍTKEZTEK. A TETŐKHOZ SZÜKSÉG VOLT BADOGÓSOKRA.

M Á S O D I K F E J E Z E T

Repül az idő...

Vladek szívizelhűdéssel halt meg 1982
augusztus 18-án...
Akkor, 1979 augusztusában, vele
maradtunk a Catskill-hegységben.

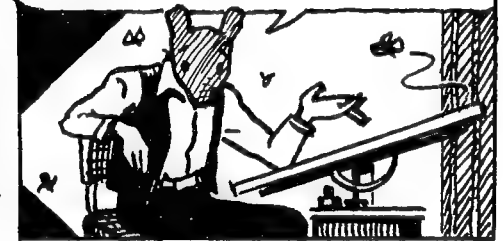
Vladek 1944 tavaszán bádógosként
kezdett dolgozni Auschwitzban...
Én 1987 februárjának legvégén
kezdem el dolgozni ezen az oldalon.

1987 májusára Françoise és
én babát várunk...
1944. május 16-a és 24-e között több mint
100 000 magyar zsidót gázosítottak el
Auschwitzban...

1986 szeptemberében, 8 évi munkát követően,
megjelent a Maus első része. A kritika
dicsérte, és üzleti siker volt.

Legalább tizenöt külföldi kiadás jelenik meg hamarosan. 4 komoly ajánlatot kaptam
a könyvem megfilmesítésére. (Nem akaram.)

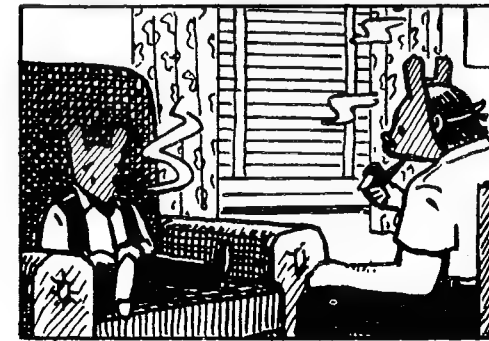
1968 májusában anyám öngyilkos
lett. (Nem írt bűvöletet.)

Az utóbbi időben eléggé
levert vagyok.

Rendben, Mr.
Spiegelman...
Kezdhethük!...

A könyvembe? Hah! Miféle könyvembe? Egyetlen porcikám sem akar rajzolni, gondolkodni Auschwitzról. El sem tudom képzelni, milyen lehetett, már az elején megakadok.

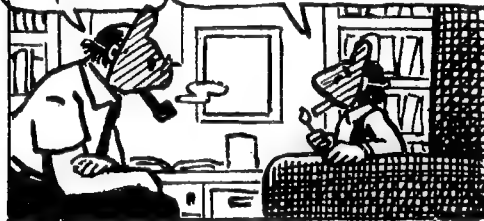
Milyen volt Auschwitz? Hmm... hogy is mondjam... JÍÍÍ!

Kicsit ilyen volt. De MINDVÉGIG! Attól kezdve, hogy átléptem a kaput, egészen a legvégeig.

Tehát a könyv melyik részét próbálja elképzelni? Apám bádogosműhelyben dolgozott a tábor közeleiben. Nem tudom, milyen számszámokat rajzolnak. Nincs dokumentáció.

Lássuk csak. Kellene egy vasgép ... olyan, mint egy dróti papírvágó ... meg egy-két elektromos fűrés és sajtógép.

Ezt meg honnan TUDJA? Ó, gyerekként egy számszámkészítő műhelyben dolgoztam Csehszlovákiában.

De későre jár, és még meg kell sétáltatnom a kutyáimat. Rendben. Akkor egy hét múlva...

Hóá! Nem egészen értem, miért...

...de a Pavellel tartott ülésektől mindig jobban érzem magam...

Talán gépek nélkül is megmutathatom a műhelyt. Utálok gépeket rajzolni.

És...

AMIKOR KIJÖTTEM A KÓRHÁZBÓL, Ő RÖGTÖN NNAGGATNI KEZDETT, HOGY VÁLTOZTASSAM MEG A VÉGRENDELETEMET!

DE PAPA! MEGY A MAG-NÓ. FOLY-TASSUK...

ANNMIRA ELEGEM VOLT, DE HOGY NNUSTOM LEGYEN RAÁLLTAM, HOGY JOGILAG LERENDEZZUK. ODA-HOZOTT EGY KÖZJEGYZŐT AZ AGYAMHOZ!

TÉRJÜNK VISSZA AUSCH-WITZHOZ...

TIZENÖT DOLLÁROM BANJA! HA MALA CSAK EGY HETET VÁR, AMIG MEGERŐSÖDÖM, ELMEGYEK A BANKBA, ÉS OTT MINDÖSSZE NEGYED DOLLÁRÉRT KAPOK KÖZJEGYZŐT!

ELÉG! BESZÉLJ AUSCH-WITZRÓL!

Sonaj. ÁRRÓL MESELTÉL, HOGY A KAPÓD MEGPRÓBÁLT BEJUT-TATNI A BÁDOGOSOKHOZ...

JA, MINDENNAPOTT DOLGOZTAM, KÖZVETLENÜL A TABORON KÍVÜL.

A BÁDOGOSOK FŐNÖKE EGY JIDL NEVŰ OROSZ ZSIDÓ VOLT.

ÁH! TE NEM IS VAGY BÁDOGOS! MÉG ELVÁGNI SE TUDSZ RENDESEN!

DE HÁT ÉN EZT MINDIG IGY CSINÁLTAM!...

CSAK NÉHÁNY ÉVIG VOLTAM BÁDOGOS. DE HA MEGMU-TATJA, HOGYAN CSINÁLJAM, GYORSAN MEGTANULOM.

HAH! TE EGY NAPOT SEM DOLGOZTÁL VÉGIG EGÉSZ ÉLETEDBEN, SPIEGELMAN! MINDENT TUDOK RÓLAD...

FOGALMAM SINCS, HONNAN HALLHATOTT RÓLAM.

NAGY GYÁRAID VOLTAK, ÉS KI-ZSÁKMÁNYOLTAD A MUNKASÁI-DAT, MOCSKOS KAPITALISTA!

EZ A JIDL KOM-MUNISTA VOLT.

PFUJ! ILYEN SZAROKAT KÜLDE-NEK IDE, MINT TE, AZ IGAZI BÁDOGOSOKAT MEG ELFÜSTÖLIK. NO CSAK VAGYÁZZ! RAJ-TÓT TARTOM A SZEMEM!

FÉLTEM, EZ AZ ALAK VALÓ-BAN ÁRTHATOTT NEKEM.

A TÖBBI OTT DOLGOZÓ FIÚVAL REMEKÜL KIÖTTEM

NE AGGÓDJ... CSAK TUDNOD KELL, HOGYAN BÁNJ JIDLEL...

HOZZ NEKI NÉHANY TOJÁST, NÉMI VAJAT VAGY SAJTOT...

MEGLÁTOD, EGÉSZEN MÁSKÉPP FOG DALOLNI.

HAI! ÉS HONNAN SZEREZ- ZEK ENNYI ÉTEL?

TARTSD NYITVA A SZEMED, A LENGYELEKTŐL MINDENT BE LEVET SZEREZNI!

KÖZELBEN LAKÓKAT IS FELVETTEREK MUNKÁRA... EZEK NEM RABOK VOLTAK, HANEM ÉPÍTŐIPARI SZAKMUNKÁSOK...

(PSSZT... SZERZÉK HAG- NAK EGY ARANÓRÁT FÉL KILO KOLBASZERT ÉS HAT TOJÁSERT.)

(RENDBEN.)

NEM VOLT SEMMIJÜK, CSAK ENNIVALÓJUK. ÖRÖMMEL KÖTÖTTEK ILYEN CSEREÜZLETEKET.

AZ AUSCHWITZI MOSODA VEZETŐJE RENDES FICKÓ VOLT, ÉS JÓL ISMERTE A CSALA- DOMÁT MÉG A HÁBORÚ ELŐTTŐL...

Ő ADOTT CIVIL RUHAKAT, AMIKET KICSEMPÉSZ- TEM A RABRUHÁM ALATT. SOVÁNY VOLTAM, ÉS NEM LÁTSZOTT, HOGY KÉT RUHA VAN RAJTAM.

NESZE, JIDL. SZE- REZTEM EGY NAGY DARAB SAJTOT.

AJÁNDÉK? KEDVES VAGY, SPIEGELMAN.

ÉS MI VAN MÉG OTT NÁLAD? EGY CIPŐ? GAZDAG EMBER VAGY!

ÁCSI! EZZEL KELL KIFIZETNEM A FICKÓT, AKI MEGSZEREZTE A SAJTOT!

HMF.

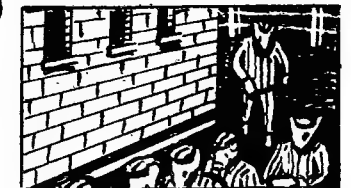
ANNYIRA KAPZSI VOLT EZ A JIDL, MINDENT CSAK HAGÁNAK AKART. DE NEKEM IS KELLT ENNEH!

ÖRÖKKÉ ANNYIRA ÉHES VOLT MINDENKI, HOGY AZT SEM TUDTUK, MIT CSINÁLUNK...

REGGELIRE PÉLDAUL CSAK GYÖKEREKBŐL KÉSZÍTETT KESERŐ ITALT KAPTUNK.

MINDENKI ELŐTT KELTEM HOGY LEGYEN IDŐM A VÉCÉRE, ÉS EGY KIS TEÁHOZ IS HOZZAJÚSSAK.

NAPONTA EGYSZER MARHARÉPALEVEST KAPTUNK. AKI A SOR ELEJÉRE ÁLLT, AZ CSAK VIZET KAPOTT.

KEVERD FEL!!

A SOR VÉGÉN JOBB VOLT... AMI SZIL- LARD, AZ A KONDER ALJÁRA JUTOTT.

DE A LEGVÉGÉN SEM VOLT JO ALLNI.

...MERT ADDIGRA SOKSZOR ELFOGYOTT A LEVES.

ÉS NAPONTA EGYSZER KAPTUNK EGY DARABKA KENYERET, CSIKORGOTT, AKAR AZ ÜVEG.

A LISZTET FÖRÉSZPORRAL KEVERTÉK... EB- BŐL KAPTUNK EGY KIS TÉGLÁCSKÁT, AMI- NEK EGÉSZ NAPRA KI KELLT TARTANIA.

SOKAN RÖGTÖN BE- FÁLTAK, DE ÉN MIN- DIG FÉLRETTETTEM A FÉLÉT KÉSŐBBRE.

ESTÉNKÉNT ROMLOTT SAJTOT VAGY LEKVÁRT KAPTUNK. HA SZERENCSENK VOLT, PÁR ALKALOMMAL KAPTUNK EGY KIS KOLBASZT, AKKORKAT, MINT KÉT UJJAM. EZ MINDEN.

AKI ANNYIT EVETT, AMENY- NYIT ADTAK, AZ CSAK LAS- SABBAN HALT ÉHEN.

MINDEN REGGEL ÉS ESTE APPELT TARTOTTAK. ÖSSZESZÁMOLTAK AZ ÉLŐKET ÉS A HOLTAKAT, HOGY LASSAK, HIÁNYZIK-E VALAKI...

NÉHA EGÉSZ ÉJJELE OTT ÁLLTUNK, MIKÖZBEN ÚJRA MEG ÚJRA MEGSZÁMOLTAK MINKET.

VOLT EGY ÖREG, AKI AZ APPELEKKOR ÖRÖKKE PANASZKODOTT...

ÉN NEM TARTOZOM A BIBSIK ÉS POLÁKOK KÖZÉ!

NÉMET VAGYOK, AKÁRCSAK MAGA!

ÉRDEMÉRMEIM VANNAK A KAISERTŐL. A FIAM NÉMET KATONA!

DE CSAK MEGVERTÉK ÉS KINEVETTÉK.

ÉS TÉNYLEG NÉMET VOLT?

KI TUDJA... VOLTAK NÉMET FOGLYOK IS... DE A NÉMETEKNEK EZ A FICKÓ ZSIDÓ VOLT!

AZ EGYIK APPELEN NEM ÁLLT TÖKÉLETES VIGYÁZBAN, MIRE AZ EGYIK ŐR ELRANGATTA, LELOKTE A FÖLDRE, ÉS RAUGROTT A NYAKÁRA...

VAGY A GÁZBA KÜLDTÉK. MÁR NEM EMLÉKSZEM, DE VÉGEZTEK VELE, ÉS SOHA TÖBBÉ NEM PANASZKODOTT.

MESÉLJ ANYARÓLI KAPCSOLATBAN VOLTÁL VELE AUSCHWITZBAN?

JA...

KEZDETBE CSAK A SZÁMÁT TUDTAM, ÉS HOGY BIRKENAUBAN VAN.

BIRKENAUBAN DOLGOZÓ MUNKÁSOKTÓL HALLOTTAM, AKIK ODA JÁRTAK, AHOLO EN ANGOLT TANÍTOTTAM.

HOL VOLT BIRKENAU?

A TÁBOR RÉSZÉ VOLT AUSCHWITZNAK...

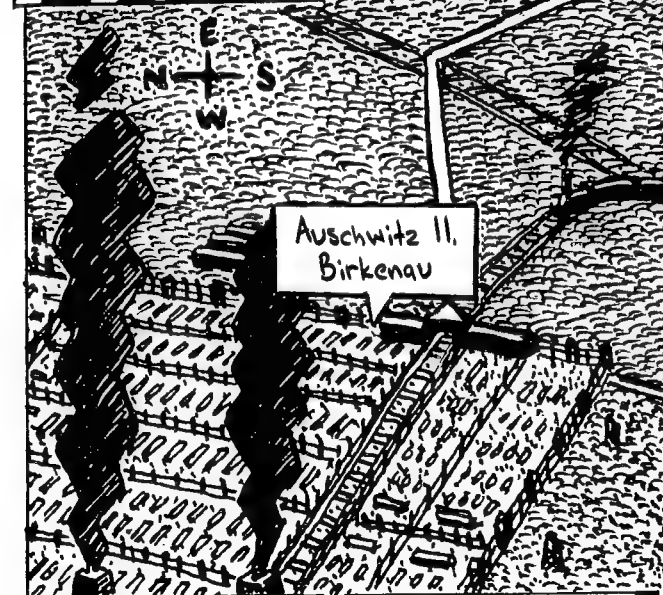
műhelyek és külső tábor

Auschwitz I.

TALÁN 2 KILOMÉTER VOLT AUSCHWITZTÓL BIRKENAU, AMI AMÜGY SOKKAL NAGYOBB IS VOLT.

Auschwitz II, Birkenau

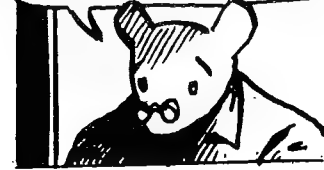
NÁLUNK AUSCHWITZBAN VOLT, MONDJUK, 20 000 RAB, MÍG BIRKENAUBAN LEGALÁBB ÖTSZÖR ENNYI.

AUSCHWITZBAN MUNKÁRA KÜLDTÉK AZ EMBERT, ÚGHOGY NEM VÉGEZTEK VELE OLYAN GYORSAN.

BIRKENAU ROSSZABB VOLT. OTT 50 LÓNAK SZÁNT HELYRE 800 EMBERT ZÁFOLTAK BE.

AZ EGY HALÁLTÁBOR VOLT. A ZSIDÓK VÁRTAK, HOGY ELGÁZOSÍTSÁK ÖKET... ÉS ITT VOLT ANJA.

GYERE... SIESSÜNK
HAZA A BUNGALÓBA
EBÉDELNI.

AKKOR VALÓJÁBAN
KAPCSOLATBAN ÁLLTAL
ANJÁVAL BIRKENAUBAN?

JA, MANCIN KERESZTÜL VALÓDI
KAPCSOLATBAN VOLTAM ANYÁVAL,
MIG ÁT NEM HOZTAM ANJÁT...

VÁRJ CSAK!
KI AZ A
MANCI?

MANCI MAGYAR VOLT, AKI NÉHA OTT
DOLGOZOTT. GYÖNNÖRÜ, MAGAS,
SZŐKE LÁNY VOLT. ÉS NAGYON OKOS.

PIHENJEN KICSIT A
FARAKÁS MÖGÖTT. MAJD
SZÓLOK, HA JON AZ ÓR.

(PSSZT, KISASSZONY... ITT
FÖNN! LÁTOM, MIYEN JÓ
SEGÍTSÉN, KÉREM!)

MI?
(MIT AKAR?)

(HAGYNAK SEMMIT, DE AGGÓ-
DOM A FELESEGEKÉRT, AKI
BIRKENAUBAN VAN KI TUDNA
DERÍTENI, HOGY ÉL-E MÉG?)

MEGMONDTAM NEKI ANJA NEVÉT ÉS SZÁMÁT.

(VAN MEGSPÓROLT ÉLELMEM
MEGFIZETEM A SEGÍTSÉGET.)

(TARTSA MEG AZ ENNIVALÓT,
NÉHANY NAP MŰLVA ÚJRA ITT
DOLGOZUNK MEGLÁTOM, MIT
TEHETEK.)

MINDENNAP VÁRTAM, NÉGY NAP MŰLVA AZTÁN MEGLÁTTAM.

TALÁLKOZTAM EGY
ANJA NEVŰ NŐVEL
SOSNOWIECBŐL.
NAGYON GYÖNGE...

EGY MUNKASNŐHÖZ SZÓLT: ÉN A BADOGHÓZ,
HOGY ÉSZRE-NE VEGYÉK.

VALAKI MEGMONDTA
NEKI, HOGY A FÉRJE
ÉL, MIRE ÖRÖMÉBEN
ZOKOGNI KEZDETT.

AHOGY EZT MEGHALLOTTAM, ÉN IS ELSÍRTAM
MAGAM. ÉS MANCI IS SÍRNI KEZDETT.

NÉHANY NAPPA KÉSŐBB MANCI ÚJRA OTT VOLT.

EGY KIS „SZEMETET” RAKTAM
EGY KŐ ALÁ AZ AJTÓ KÖZELÉBEN.

EGY LEVELET ... VALÓDI LEVELET!
... HOZOTT ANJÁTÓL.

ELMONDTA, A KAPÓJA NAGYON ALJAS, ÉS OLYAN
MUNKÁKAT BÍZ RÁ, AMIKET NEM TUD ELVÉGEZNI.

PÉLDÁUL, HOGY A KONYHÁBÓL FUTVA
HOZZA A NAGY KONDÉR LEVEST.

„HIÁNYZOL”, ÍRTA,
„MINDENNAP
ESZEMBE JUT, HOGY
NEKIROHANOK A
VILLANYDŰTÖKNÉK,
ÉS MINDENNEK
VÉGET VETEK. DE A
TUDAT, HOGY ÉLSZ,
ÚJ REMÉNYT AD...”

MÉG ÉN IS ALIG BÍRTAM A KONDÉROKAT,
ANJA EREJÉT PEDIG MEGHALADTA A FELADAT.

ROSSZUL TARTOTTA A KONDÉRT,
ÉS MINDIG KIÖMLÖTT A LEVES.

A KAPÓ KEMÉNYEN MEGVERTE, DE
NEM BÍZOTT RÁ MÁS MUNKÁT.

ÉS HA ANJA AZ EGÉSZ LEVEST
KIÖNTÖTTE, AKKOR SENKI
SEM KAPOTT ENNI,
KÜLÖNÖSEN ANJA NEM.

AZT ÍRTAM NEKI: „MINDIG RAD
GONDOLOK”, ÉS KÜLDTEM MAN-
CIVAL KÉT DARAB KENYERET.

HA AZ SS-EK MEGLÁTJAK, HOGY
ÉTELT VISZ BE A TABORBA,
AZONNAL MEGÖLIK.

AZT MONDTA: „HA KETTEN ENNI-
RE SZERETIK EGYMÁST, MUSZAJ
SEGÍTENEM, AHOGY CSAK TUDOK.”

Ő MÉGIS MINDIG
MEGTETTE.

VALAHÁNYSZOR MUNKÁBA MENETELTEM, REMÉLTEM, HOGY LÁTOM MANCIT...

...HOGY ÚJABB HIREKET HOZ ANJÁRÓL.

NEM. ÉN CSAK A MENETELÉSRE EMLÉKSZEM, ZENEKARRA NEM...

A KAPUTÓL ŐRÖK KISÉRTÉK A MŰHELYEKIG, HOGY LETT VOLNA OTT BÄRMIFÉLE ZENEKAR?

BESZÉLTÉL VALAHÁ BÄRMELNIK ŐRREL?

ACH! AZ NEKIK DEROGÁLT VOLNA NEM IS VOLTUNK NEKIK EMBEREK, DE VOLT EGY FICKÓ...

HA SZÓLT, TERMÉSZETESEN FELELTÉM. MINTHA MÉG SZÍVE IS LETT VOLNA.

AH, GÜTEN MÖRGENI! EZ A FRISS LEVEGŐ AZ OTTHONT JUTTATJA ESZEMBE... NÜRNBERGET...

IGEN. JÄRTAM OTT EGY-SZER. GYÖNYÖRŐ VÄRÖS.

ÉS HA KÉDVELT ENDEM, REMÉLTEM, EGY NAP NEM FÖG LELÖNI.

EGYSZER HIÄNZOTT NÉHÄNY NAPIG...

SÄPADTNAK LÄT-SZIK, BETEG VOLT, HERR SOLDÄT?

NEM... D-DÖL-GÖZTÄM... BIRKENÄUBÄN.

IGEN... HÄLLÖT-TÄM, MI FÖLYIK OTT...

POFÄ BE!

ÉS TÖBBÉ MÄR NEM MERT HÖZZÄM SZÖLNI.

ÉPP MÖST ÖLVÄSTÄM Ä TÄBORI ZE-NEKÄRÖL, ÄMELNIK JÄTSÖZT, MIKÖZ-BEN KIFELE MÄSÖRÖZTÄTÖK Ä KÄPÜN...

ZENEKÄRÖL?...

NEM TUDÖM, DE NÄGYÖN JÖL VÄN DÖKUMENTÄLVÄ...

NEM. ÉN CSAK ÄZ ÖRÖK ÖRDIBÄLÄSÄT HÄLLÖTTÄM.

ÄMIKÖR MEGLÄTÖGÄTTÄM OTT ÄNJÄT, Ä SÄJÄT SZE-MEMMEL LÄTTÄM, MI...

TE LÄTTÄD ÄNJÄT?

JÄ. NÉHÄNY NÄPÖNTÄ SS-BIZÖTTSSÄG ÉRKEZETT Ä BÄDÖGÖSMÖHELYBE...

TÖBB ITT Ä MUNKÄS, MINT ÄMENNIRE SZÜKSÉG VÄN...

ÄDÖN 10 RÄBÖT, ÄKIKET VISSZÄVISZÜNK Ä FÖTÄ-BÖRÄ MÄS MUNKÄRÄ.

NÖS... VIGYE ÄZT... MEG ÄZT...

MEG... VÄRJÖN! ÖT NE! ÄZ EGYIK LEGJÖBB TETÖFEDÖM... VIGYE ÄZT... MEG ÄZT...

Ä PECHESÉK ROSSZÄBB HELYRE KERÜLTEK, DE ENDEM JIDL Ä VÉDELMÉBE VETT.

...KÜLDÖJÖN EGY CSÄPÄTÖT Ä HÄTÖS SZÉKTÖRÖBÄ, NÉHÄNY TETÖ Ä NÖI TÄBORBÄN BESZÄKÄDT.

HÄDÖ MENEJK BIRKENÄUBÄ! MEG SÖSEM VÖLTÄM.

ÉREDJ SPIEGELMÄN, ÉS VISSZÄ SE GYERE! LEMÖNDÖK Ä LEGJÖBB BÄDÖGÖSÄMRÖL, TÉGED MEG MENTELEK.

DE MIÉRT?

IGY ÄZTÄN NÉHÄNY BÄDÖGÖSÄL EGYÖTT BIRKENÄUBÄ MÄSÖRÖZTÄM. ELÖSZÖR 1944 NYÄRÄN JÄRTÄM OTT.

EKKÖRTÄJT EZRÉVEL SZÄZEZRÉVEL ÉRKEZTEK ÖDÄ Ä MÄGYÄR ZSIDÖK.

A TABORON BELÜL KIBÁLNI KEZDTÜNK, HÁTHA VALAKI CSAK TUDJA, ÉLNEK-E A SZERETTEINK.

EVA! EVA GOLDBERG-LÓDZBÓL!

ANJA ZYLBERBERG! SOSNOWIECBÓL!

ISTENEM! HISZ EZ VLADEK! MEGKERESEM ANJÁT!

ANNYIRA BOLDOG VOLTAM! VALAKI ODAHOZTA ANJÁT.

NE NEZZ FEL, DRÁGÁM! EGY ÓR ÉSZREVEHET!

OLYAN VOLT, MINT EGY CSONTVÁZ.

MEGKAPTAD MANCITÓL A LEVELEIMET?

IGEN, ÉS HA TUD, MINDIG SZEREZ NEKEM MUNKÁT A KONNYAN!

A BARÁTAIM KINT VÁRNAK, ÉS ÉN VISZK NEKIK MARADÉKOT.

NE! TEDD EL A MARADÉKOT! MI LESZ, HA ELVESZÍTED A MUNKÁT? MI LESZ, HA BAJ ÉRI MANCIT?

NE AGGÓDJ A BARÁTAIDÉRT! HIDD EL, ŐK SEM AGGÓDNÁK ÉRTED! ŐKET CSAK AZ ÉRDEKLI, HOGY MINÉL TÖBBET KAPJANAK A TE RÉSZEDBŐL!

DE A BARÁTAIM MINDIG ÉHESEK, NEKEM MEG... NEKEM NINCS NAGY ÉTVÁGYAM.

KÖNYÖRGÖK, ANJA... LÉGY ERŐS! AZ ÉN KEDVEMÉRT!

MÁR AZ, HOGY LÁTLAK, ERŐT AD NEKEM.

MENNY KELL, MIELŐTT MEG ÉSZREVESSZIK, HOGY HIÁNYZOM.

Ö-ÖRÖKKÉ RAD... GONDOLOK.

PÁRSZOR MEGJÁRTAM BIRKENAUT, ÉS EGYSZER KOMOLYBAJBA KEVEREDTEM. MUNKABÓL JÖTTEM, ÉS ELMENTEM ANJA MELLETT...

VLADEK! VLADEK! VLADEK!

ANJA! DRÁGÁM! MEGKAPTAD AZ ÉTELT, AMIT KÜLDTEM?

IGEN. TE MINDIG CSODÁKAT MŰVELSZ.

MINDEN GONDOLATOM TE VAGY!

ALIG EGY PERCET BESZÉLTÜNK, ÉS MENTEM IS TOVÁBB.

EGY ÓR RÁM RIVALLT:

HALT!

KIVEL BESZÉLTÉL?

S-SENKIVEL...

EGY IDEGEN MEGKÉRDEZTE: ISMEREM-E A FIVÉREIT AUSCHWITZBAN. MIVEL NEM ISMEREM, NEM IS VÁLASZOLTAM.

BEFELE!

MIRE VÉGZÜNK, OKOSABB LESZEL, ZSIDÓ STRICI! NEM AZÉRT VAGY ITT, HOGY FLÖRTÖLJ ÉS PLETYKALKODJ!

SZÁMOLD AZ ÜTÉSEKET! HA ELVÉTED ... KEZDEM ELŐLRŐL!

EINS!
ZWEI!
DREI!

JÓL MEGVERT, MIT MONDJAK? HÁL' ISTENNEK, ANJA NEM KAPOTT ILYEN VERÉST. NEM ÉLTE VOLNA TUL.

A KÖVETKEZŐ NAPOKON ALIG TUDTAM DOLGOZNI, DE HA BEMEGYEK A KÓRHÁZBA, TALÁN KI SE JÖVÖK ONNÉT.

NEM VOLTAK GYÓGSZEREK, CSAK RABOK, TÚL BETEGEK AHHOZ, HOGY MUNKÁBA MENJENEK.

MINDENNAPO VOLT SELEKTI-ON AZ ORVOSOK HALÁLBÁ KÜLDTEK A GYENGÉBBEKET.

AZ EGÉSZ TÁBORBAN VOLTAK SELEKTI-ONOK, ÉN KÉTSZER KERÜL-TEM DR. MENGELE ELÉ.

PUCÉRAN ÁLLTUNK, VI-GYÁZZBAN, MINT A KATO-NAK. Ő ODANÉZETT, ÉS AZT MONDTA: BALRA ÁTI!

AZT NÉZTEK, VAN-NAK-E SEBES VAGY KIÜTÉSEK A TESTEN, MÁJD ÚJRA: BALRA ÁTI!

AZT NÉZTEK NEM FOGITUNK-E LE TÚLSÁGOSAN... BALRA ÁTI!

HA MÉG ELEG ERŐS VOLT A TESTED A MUNKAHOZ, ALKALMASNAK NYILVANI-TOTTAK, ÉS ÚJ EGYENRUHÁT ADTAK EGÉSZEN A KÖVETKEZŐ SELEKTI-ONIG...

ÉN AZ ELSŐ ALKALOMMAL NAGYON ERŐS VOL-TAM, ÉS KÖNNYEN ÁTJUTOTTAM A JÓ OLDALRA.

A KEVÉSBÉ SZERENCSESEKNEK AZ SS-EK LEÍRTAK A SZÁMÁT, ÉS A MÁSIK OLDALRA KÜLDTEK.

A MÁSODIK SELEKTI-ONNÁL A BARAKKBAN VOLTAM, A FÖLÖTTEM LÉVŐ AGY EGY HELYES BELGA FIÚÉ VOLT.

AZT ÁLMODTAM, HOGY ÉL A FELE-SÉGEEM, EGY HATALMAS, ZAF-TOS PE-CSENNEHÚST SÜTÖTT, ÉS SÜLT...

HAGYD ABBA FELIX! NE GON-DOLJ ÉTELRE!

VACSORAVENDÉGEKET VÁRTUNK, EGYRE VÁRTUNK... AZTÁN CSÖNGETTEK, FÖLÉB-REDTEM, ANÉLKÜL HOGY MEGKÖSTOL-TAM VOLNA A...

BLOCKSPERRE!

A „BLOCKSPERRE” AZT JELENTETTE, HOGY SENKI SE HAGYJA EL A HELNISEGET.

EKKOR A ZSIDÓKAT ELVITTEK SE-LEKTI-ONRA, ÉN EZÜTTAL IS A JÓ OLDALRA KERÜLTAM, DE A BELGA-NAK LEHETETT VALAMI KIÜTÉSE, MERT LEÍRTAK A SZÁMÁT...

MOST MÁR BÄRMIKOR ELVIHETÉK, EGÉSZ ÉJJELE SIRT ÉS KIÁLTOZOTT.

ÁUÁÁÁÁ!

NESZE, FELIX! ITT EGY DARABKA KENNER...

zokog NÉZD, VÉGÜL MIND-NYÁJUNKAT MEGÖLNEK... TÉGED EZEN A HÉTEN, ENDEM A KÖVETKEZŐN...

EZT EGYIKÜNK SEM ŐSZHAT-JA MEG, LÉGY BÄTOR... ÉS, KI TUDJA, TALÁN MÉG NEM IS TE KÖVETKEZEL...

ERRE EGY KISSÉ MEGNUGODOTT...

DE KÉSŐBB ÚJRA KEZDTE...

ÁUÁÁÁÁ!

MIT TEHETTEM? NEM MOND-HATTAM A NÉMETEKNEK, HOGY NE VIGYÉK EL... MÁSNAP ELVITTEK.

SZÓVAL... A BADOGÓS-MŰHELYBEN JIDLEL MINDEN UGYANÚGY ZALOTT.

MÁRA CSAK EGY ALMA!
CSAK NEM MEGY ROSSZUL!
AZ ÜZLET, KAPITALISTA ÚR?

MI TÖRTÉNT A
CIPÉSSZEL, AKI OTT
BENN DOLGOZOTT?

SOK LENGIEL FOGLYOT ÁTVIT-
TEK A REICHEN BELÜLI TA-
BOROKBA. AZ ÉN FIAM KÖZÜL
IS ELVITTEK NÉHANYAT.

FUTOTTAM A KAPÓHOZ, AKI ALÁ A MŰHELYEK TARTOZTAK.

NINCS SZÜKSÉGE
ÚJ CIPÉSZRE?

DE VAN... AZ SS ELVITTE
A RÉGIT, DE TOVÁBBRA
IS HOZZAK A CIPŐKET!

TUDJA, ÉN GYER-
MEKKOROM ÓTA
CIPÉSZ VAGYOK.

NEM LÁTSZOL
CIPÉSZNEK... TE BA-
DOGÓS VAGY!

MIÉRT, TALÁN A HOM-
LOKOMRA LEGYEN ÍRVA?

JÓ AKKOR...
JAVÍTSD
MEG EZT!

KONYVITOTTAM KEVESET A CIPŐJAVÍTÁSHOZ,
MERT A GETTÓ CIPŐJAVÍTÓ MŰHELYÉBEN,
MILOCH KUZINOMNAL ELLESTEM, HOGYAN
CSINALJAK.

AZT TUDTAM, HOGY EGY
LEVÁLT TALPHOZ VIA-
SZOS DUPLA SZALLAL
FOGSZ HOZZA.

...MAJD
LYUKAT
FŰRSZ, S AZON FÉLIG ÁTHÚZOD A SZALAT.

AZTÁN KÉT LYU-
KAT A FELSORÉ-
SZEN, A TALPPAL
PÁRHUZAMOSAN...

MAJD EZEKEN ÁTHÚZOD A SZALAT.

AZTÁN A TALPBA FŰRT ÚJ LYUKON KERESZ-
TEZED A FELSŐ ÉS AZ ALSÓ SZALAT, S EZT
ADDIG ISMÉTELED, AMIG A LEVÁLT TALP
VISSZAZÁRUL.

HISZEN TE
JOBB VAGY,
MINT A
LEGUTÓBBI
CIPÉSZÜNK!

...ÉS HA IGY CSINALOD,
MÉG CSAK NEM IS LA-
TSZANAK AZ ÖLTÉSEK!

LÁTOD? JÓ DOLOG MIN-
DENHEZ ÉRTENII!

IGY LETTEM CIPÉSZ. VOLT ITT EGY KÜLÖN KIS
MELEG SZOBÁM, AHOL ÜLVE DOLGOZHATTAM...

HAI! TUDTAM, HOGY ÜGYES BADOGÓS
VAGY, DE KI HITTE VOLNA, HOGY
MÁSBAN IS TEHETSÉGES VAGY!

ÉS ITT NEM KELLETT AGGÓDNOM
TÖBBÉ, HOGY JIDL KIAD-E VAGY SEM.

ÚGYHOGY HAZAFELE ELDUGTAM A CSIZMAT, ÉS BE-
CEMPÉSZTEM A TABORBA EGY VALÓDI CIPÉSZHEZ.

MÁSNAP A CSIZMA KÉSZEN
VÁRTA A GESTAPÓST.

HMM.

OTTHAGYTA A CSIZMAT, ÉS
SZÓ NÉLKÜL TÁVOZOTT.

A TISZTEK INKÁBB VELEM JAVITTATTAK A CIPŐJÜKET,
MINT HOGY BEKÜLDJÉK A KÖZPONTI MŰHELYBE.

EZ EGY ÚJ CSIZMA
NEHOGY LÁTSZON
A JAVÍTÁS HELYE!

KOMOLY SZAKA-
DÁS, DE MAJD
IGYEKSEM.

HA HOLNAPRA NEM ÜGY FEST, MINT A
VADONATÚJ, REPÜLSZ
INNÉT, ÉRTED?

ÉRTETTEM UGYAN A TALPAKHOZ ÉS SARKAKHOZ, DE
A GESTAPÓS CSIZMAJÁHOZ SZAKEMBER KELLETT.

MEG TUDOD EBT JAVITANI? EGY-
NAPI KENNERADAGOT ADOK ÉRTE.

EGYNAPI KENNERADA-
GÉRT BARMIT MEG
TUDOK JAVITANI!!

FIGYELTEM, HOGYAN CSINALJA, HOGY LEGKÖ-
ZELEBB MEGSPÓROLHASSAK ENNYI KENNERET.

MAJD VISSZATÉRT EGY EGÉSZ KOLBÁSSZAL.

JÓ MUNKÁT
VÉGEZTÉL.

TUDOD, MI VOLT AKKOR EGY EGÉSZ KOLBÁSZ?
FOGALMAD SINCS! FELVÁGTAM, ÉS OLYAN MOHÓN
FALTAM, HOGY KICSIT ROSSZUL IS LETTEM UTANA.

INNEN CIPÉSZKÉNT, MÁR NEM FOLYTATHATTAM A FEKETÉZÉST A LENSJEL MUNKÁSOKKAL, DE AZÉRT MÉG MINDIG JÓL MENT NEKEM...

NÉHA MEGOSZTOTTAM, AMIM VOLT, A SOROS KÁPÓVAL.

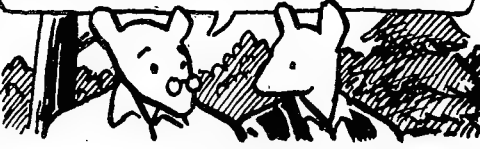

SZEREZTEM NÉHANY TOJÁST ... KÉR EGYET?

MILYEN KEDVES ZSIDÓ! HOGYNE ... MEG IS SÜTHETJÜK A REZSOMON.

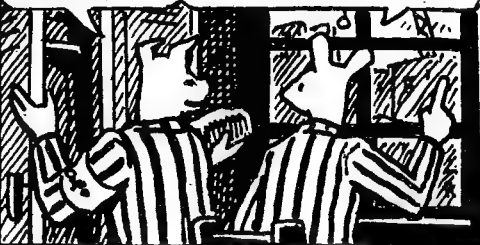
HA ÉLNI AKARSZ, NEM ÁRT, HA KEDVES VAGY.

A GÉSTAPÓS, AKINEK MEGJAVÍTOTTAM A CSIZMÁJÁT, AJÁNLOTT A BARÁTAINAK, AKIK ÚJ MUNKÁT ADTAK, ÉS ENNIVALÓVAL FIZETTEK.

ÉS ITT VAN EGY KIS KENNER AZ ÉTELHEZ.

NAGYSZERŐ! MONDJA, MILYEN ÉPÜLETEKET HÚZNAK IDE FEL?

CSAK NÉHANY ÚJ MŰHELY. BŐVÍTIK AZ UNION WERKE HADIANYAGGYÁRTÓ ÜZEMET...

MÉG FELHÚZNAK NÉHANY BARAKKOT, ÉS BIRKENAUBÓL NŐI MUNKÁSOKAT KÖLTÖZTETNEK IDE.

A F-FELESEGEM BIRKENAUBAN VAN. HA SIKERÜLNE IDEHOZATNOM AZ EGYIK ÚJ BARAKKBAN!

HAH! LEHETETLEN! EGY VAGYONBA KERÜLNE A MEGKENÉS!

KICSOMAGOLT EGY DARAB SAJTOT, ÉS EVETT BELŐLE.

KÉREM, MEGKAPHATNÁM AZT A DARABKA PAPIRT?

HÁT PERSZE! AZT MEGKAPHATOD ... DE A SAJTOT NEM!

ÍRNO M KELLT ANJANAK!

MÉG PAPIRT IS NEHÉZ VOLT SZEREZNI. A BARÁTAIM MINDIG TŐLEM KÉRTEK.

ÉN TALÁLTAM ÉS FÉLRETETTEM A VECÉNI A RUHÁJUK EGY DARABJÁT HASZNÁLTAK VAGY A KEZÜKET.

MÁSOK MIÉRT NEM GYŰJTÖTTÉK A PAPIRT?

ACH! HISZ TUDOD, MILYEN A LEGTÖBB EMBER!

TEHÁT ... MEGÍRTAM ANJANAK, HOGY MOST CIPÉSZ VAGYOK, ÉS HALLOTTAM EZEKRŐL AZ ÚJ BARAKKOKRÓL...

MÁNCI PEDIG ELVITTE. OLYAN JÓLELKŐ VOLT, MINDIG ELVITTE!

A LEVELEM HATULJÁRA ANJA MEGÍRTA, MENNYIRE SZERETNE ÁTKERÜLNI EGY ILYEN BARAKKBAN HOZZAM KÖZEL.

ANJA BARAKKJÁBAN ŰGY 1000 LÁNY LAKOTT, ÉS A KOMISZ KÁPÓ ÜTÖTTE-VERTE, AKIT ÉRT.

TOLVAJ! LÁTTAM, HOGY KÉT DARAB KENNERET VETTÉL!

NEM. ÉN...

SZ-SZÉP CSIZMA ... KÁR, HOGY LEFFEG A TALPA.

ÉS AZ TÉGED MIT ÉRDEKEL?

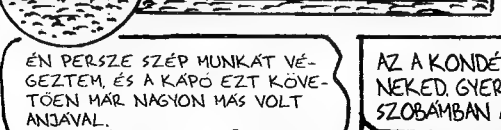
ELKÜLDHETNÉ A FÉRJEMNEK ... Ő CIPÉSZ AUSCHWITZBAN...

Ó, VALÓBAN?

ÉS VALAHOGY ELJUTTATTA HOZZAM A CSIZMÁJÁT.

BŐRCSIZMÁJA VOLT ... NEM FACI-PÓJE. NAGYON ROSSZ ÁLLAPOTBAN VOLT, DE IGAZI BŐR.

ÉN PERSZE SZÉP MUNKÁT VÉGEZTEM, ÉS A KÁPÓ EZT KÖVETŐEN MÁR NAGYON MŰS VOLT ANJÁVAL.

AZ A KONDER NAGYON NEHÉZ NEKED. GYERE, PIHENJ A SZOBÁMBAN AZ APPELIG!

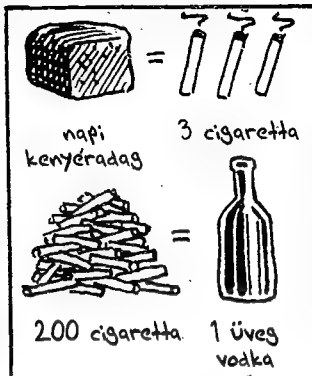

...NAGYON MŰS.

MÁSRA SE GONDOLTAM: DE BOLDOG LENNÉK, HA ANJA ITT LENNE, AZ ÚJ BARAKKOKBAN.

EZT EL LEHETETT 'INTÉZNI' 100 CIGARETTAÉRT ÉS EGY ÜVEG VODKAÉRT, AMI EGY VAGYON VOLT.

HOGYAN JUTOTTAL CIGARETTÁHOZ? NEKÜNK MUNKÁSOKNAK MINDEN HÉTEN ADTAK HÁRMAT.

ILYEN LUXUSCIKKET UTALTAK KI?

JA ÉS AKI NEM DOHÁNZOTT, BECSERÉLTE KENYÉRRE.

ÉREZTEM EGY KICSIT, HOGY ÁTHOZATHASSAM ANJÁT...

AM AMIKOR EGY NAP HAZATÉRTEM A MUNKÁBÓL...

MEGINT ÖSSZESZEDTEM EGY VAGYONT, ÉS MEGKENTEM, AKIT KELLT, HOGY ANJÁT ODAHOZASSAM. ÉS 1944 OKTÓBERÉNEK ELEJÉN MEGJELENT NÉHÁNY EZER NŐ EZEBEN AZ ÚJ BARAKKOKBAN...

AMIKOR SENKI SEM FIGYELT, FEL-ALÁ JÁRKÁLTAM, MÍG ÉSZRE NEM VETTEM, AMINT ÉPP MUNKÁBA MENT...

Ő IS FEL-ALÁ JÁRKÁLT, MÍG BIZTONSÁGOSAN MEGKÖZELÍTHETTE AZ ÉLELMISZERCSOMAGJAIMAT...

EGYSZER AZONBAN NAGY BAJ TÖRTÉNT!

CSAK ANJA EGYIK BARÁTNŐJE VOLT BENT, ÉPPEN TAKARITOTT...

TÖBB TEREM VOLT A BLOKKBAN, ÉS TÖBB SZÁZ AGY. AZ EGYIKBEN ANJA RESZKETETT, MÉG LÉLEGEZNI SEM MERT.

MEGÖLLEK!
MEGÖLLEK!

A KAPÓ EGY ÓRA HOSSZAT ROHANGALT TEREMBŐL
TEREMBE, ÉS BOROGATTA FEL AZ AGYAKAT.

AH! AZ APPELIG RAKD
RENDBE AZ ÖSSZES AGYAT!

OKÉ, ANJA, MOST
MÁR ELŐJÖHETSZ.

AM A DOLOS MÉG NEM ÉRT VÉGET.

AZ ESTI APPELKOR ÚJRA MEGJELENT EZ A KAPÓ.

A RAB, AKIT MA DÉLUTÁN
ÜLDÖZTEM, LÉPJEN ELŐ!

DE ANYA NEM LÉPETT ELŐ.

JOBB LESZ, HA MAGADTÓL JELENT-
KEZEL, MINT HA ÉN TALÁLLAK MEG!

FÖL-ALÁ JÁRKALT, MINDEN ARCBA BELENÉZETT, DE A CSÍ-
KOK MIATT MINDENKI SZAKASZTOTT UGYANÚGY FESTETT.

HA TUDJÁTOK, KI AZ LÖK-
JÉTEK KI, KÜLÖNBEN MIND
MEGKESERÜLTEK!

FUTTATTA, UGRALTATTA, HAJOLTATTA ÖKET, MÍG MÁR MOZDULNI SEM BÍRTAK. MAJD ÚJRA, TOVÁBB.

NÉHANY APPELEN ÁT EZ ÍGY
MENT, DE ANJÁT EGNETLEN BA-
RATJA SEM ÁRULTA EL. KÉPZEL-
HETED, MIN MENT KERESZTÜL!

LE KELLETT ÁLLNOM
EZZEL A CSOMAGKÜLDÉSEL...

NEM SOKRA RÁ AMÚGY IS ELVÉSZI-
TETTEM A MUNKAMAT, AZ EGÉSZ
HÖHELYT FELSZÁMOLTAK...

VISSZAVITTEK A FÓTABOR-
BA, ENDEM MEG BEFOG-
TAK FEKETE MUNKÁRA

FEKETE
MUNKÁRA!

HATALMAS KÖVEKET KELLETT HURCOLNI, GÖDRÖKET ÁSNI,
MINDENNAP MÁST, DE MINDIG UGYANAZT. NAGYON NEHÉZ...

ÉS ISTEN MENTS, HOGY EGY PERCRE
IS LEÁLLJ LEVEGŐT VENNII!

KUPÁN VÁGTAK, VAGY MÉG
ROSSZABB TÖRTÉNT.

ENDEM SOSEM ÜTÖTTEK MEG, MERT
ÉN TELJES ERŐMBŐL DOLGOZTAM.

DE JOBBAN SZERETTEM A BENTI
MUNKÁKAT. IDŐNKÉNT „BETTNACH-
ZIEHER” VOLTAM... AGYUTANHÓZÓ...

AGYRENDEZÉS UTÁN MI MÉG
JOBBAN ELRENDEZTÜK, HOGY
ÉLE LEGYEN A SZALMÁNAK.

MILYEN
HÜLYE
MUNKÁ!

AZT AKARTAK, HOGY
MINDEN TISZTA ÉS
RENDEZETT LEGYEN.

DE EKKORTÁJT NAGYON LEFOGYTAM,
PEDIG JÖTT EGY ÚJABB SELEKTION!

BLOCKSPERRE!

AKAR ÉN IS SORRA
KERÜLHETEM.

AZONNAL KIROHANTAM A VÉCÉRE. HA VALAKI BENÉZ, AZT MON-
DOM, HOGY ELRONTOTTAM A GYOMROM. MIT VESZÍTHETTEM?

DE NEM JÖTT SENKI, ÍGY VÉGIGÜLTÉM A SELEKTIONT.

AKKOR TEHÁT A HÁTRALÉVÓ IDŐBEN ILYEN FEKETE MUNKÁT VÉGEZTÉL?

NEM ADÓDOTT ÚJABB LEHETŐSÉG JOBB MUNKARA AUSCHWITZBAN ÖSSZESEN 10 HÓNAPOT VOLTAM.

MENNYI IDEIG TANÍTOTTAL ANGOLT?

TALÁN 2 HÓNAPIG... AKKOR JÓ SOROM VOLT...

1944

Előőrhés Bádógosmühely Cipészmuhely Fekete muhely

MAR.

APR.

MAY

JUNE

JULY

AUG.

SEPT.

OCT.

NOV.

IGEN, MÁR MESÉLTED, ÉS HANY HÓNAPIG VOLTAL A BADO-GOSMÜHELYBEN?

A KÉT MÜHELYBEN - BADO-GOS ÉS CIPÉSZ - ÜGY 5-6 HÓNAPOT TÖLTÖTTEM EL.

TEHÁT A FEKETE MUNKA 3 HÓNAP.

JA... NEM! JUT ESZEM-BE...

A FEKETE MUNKA UTÁN VISSZAKERÜLTÉM 2 HÓNAPRA JIDLHEZ BADO-GOSNAK. ŐK...

VÁRJ CSAK! EZ MÁR 12 HÓNAP. AZT MONDTAD, ÖSSZESEN 10 HÓNAPOT TÖLTÖTTÉL OTT!

ÉS? AKKOR KEVESEBB VOLT A FEKETE MUNKA AUSCHWITZBAN NEM VISELTÜNK ÖRÁT.

JUHUU! TITEKET KERESTELEK.

MÁR AGGÓDTAM, OLYAN SOKAIG VOLTATOK EL.

TEHÁT VÉGEZTÉL A BANKI PAPIROKKAL?

AHA ÉS NÉHANY SZENDVICSET IS ÖSSZEDOBSTAM EBÉDRE.

REMEK! ÉHEN HALOK!

AH! HA FEHER KENYÉRBŐL CSINÁLTAD, ÜGYSEM EHETEK BELŐLE.

JÓ LÁNY VAGY - TUDTAD, HOGY A SPECIÁLIS KENYEREMMEL KELL CSINÁLNO... MÁLA SOSEM CSINÁLNA ILYEN JÓ SZENDVICSET.

NEM IS VOLT MÁSFAJTA KENYÉR A HÁZBAN.

KÉRTEK TEÁT VAGY KAVÉT?

MAJD ÉN. REGGELRŐL MARADT EGY TEAFILTER, OTT SZARAD A MOSOGATÓNÁL.

HOGYAN LETTÉL ÚJRA BADO-GOS?

Soraj, LÁTJÁTOK, HOGY VAN EZ? MÁR MEGINT EGYSZER OK NÉLKÜL KELL SZENVEDNEM.

HOGYAN KERÜLTÉL VISSZA A BADO-GOS-MÜHELYBE?

AMIKOR AZ OROSZOK MÁR KÖZEL VOLTAK, A NÉMETEK FELKÉSZÜLTEK A MENEKÜLÉSRE AUSCHWITZBÓL. BADO-GOSOK KELLETTEK, HOGY SZÉTSZERELJÉK A GÁZKAMRAKAT.

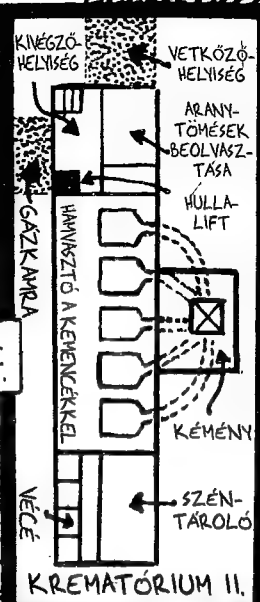
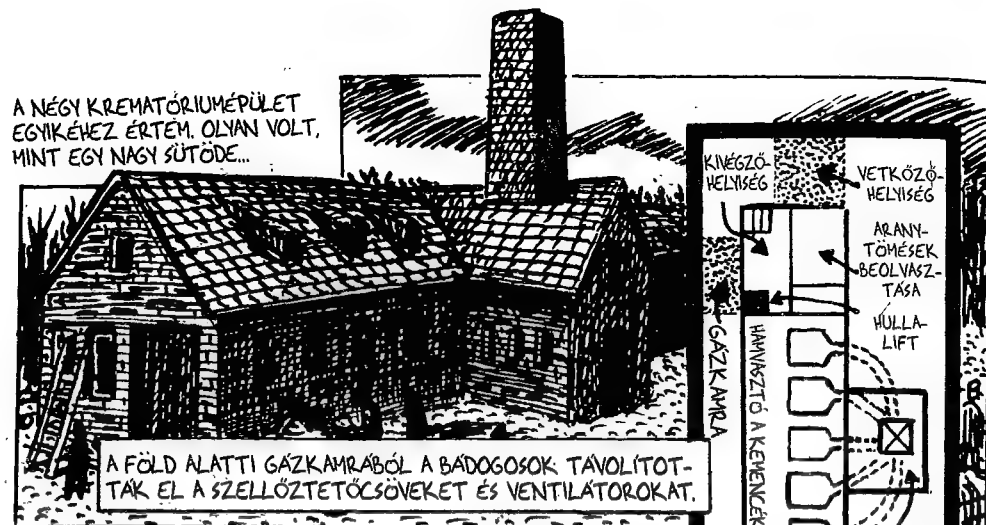
AZ EGÉSZET EL AKARTAK VINNI NÉMETORSZAGBA. A MARADÉK ZSIDÓKKAL EGYÜTT, HOGY OTT SZÉP CSENDENBEN VÉGEZZENAK VELÜK.

A NÉMETEK NEM AKARTAK A TETTEIKRŐL ÁRULKODÓ NYOMOKAT HAGYNI MAGUK UTÁN.

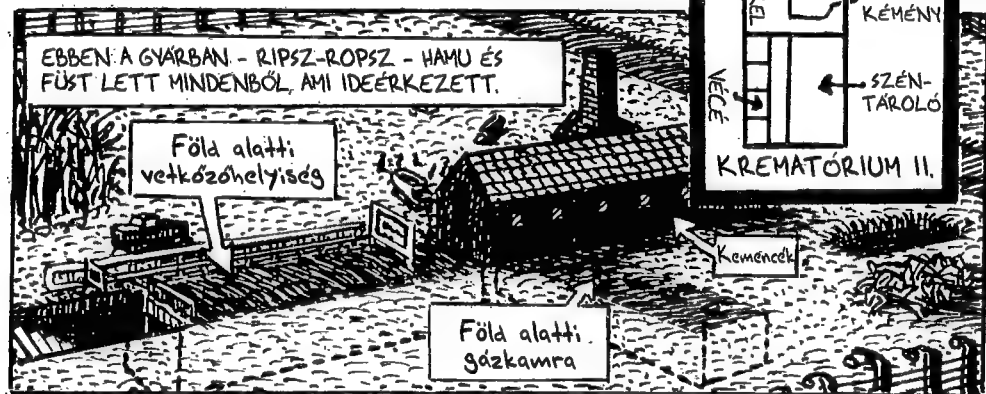
TI HALLOTTÁTOK A GÁZRÓL, DE EZ NEM SZÓBESZÉD, CSAKIS AZ AMIT VALÓBAN LÁTTAM.

ENNEK ÉN SZEMTANÚJA VOLTAM!

A NÉGY KREMATORIUMÉPÜLET
EGYIKÉHEZ ÉRTEM. OLYAN VOLT,
MINT EGY NAGY SÜTŐDE...

EBBEN: A GYÁRBAN - RIPSZ-ROPSZ - HAMU ÉS
FÜST LETT MINDENBŐL, AMI IDEÉRKEZETT.

ITT SPECIÁLIS RABOK DOLGOZTAK ELKÜLÖNÍTVE. JOBB KENYERET KAPTAK, DE NÉHÁNY HAVON-
TA ŐKET IS A GÁZBA KÜLDTEK. EGYIKÜK MUTATTA MEG, HOGYAN IS ZÁROTTAK A DOLGOK.

ÉS AMIKOR MINDENKI BEZÁRÓDOTT A ZUHANYZÓBA, AZ
AJTÓ HERMETIKUSAN BEZÁRÓDOTT, ÉS KIALUDTAK A FÉNYEK.

EGY FICKÓ, AKI OTT DOLGOZOTT, MESÉLTE NEKEM...

A TESTEKET LIFTTEL FELHÚZTAK A KEMENCEKHEZ - SOK KE-
MENCE VOLT - ÉS MINDEGYIKBEN 2-3-AT ÉGETTEK EL EGYSZERRE.

MIT CSINALNAK OTT -
LÖVÉSZÁRKOKAT
ÁSNAK, HATHA TÁMAD-
NAK AZ OROSZOK?

LÖVÉSZÁRKOKAT -
HAH! AZOK TÖMEG-
SÍROK! MOST
TÖLTIK MEG...

MAJSTÓL EGÉSZ NYÁRON FOLYT. ANNYI
ZSIDÓT HOZTAK MAGYARORSZÁGRÓL -
NEM GYŐZTEK A KEMENCEK, EZÉRT
ÁSTAK AZOKAT A HAMVASZTÓGÖDRÖKET.

AZOK A GÖDRÖK AKKORAK
VOLTAK, MINT ITT A PINES
HOTEL ÜSZÖMEDENCÉJE.

ÉS AKIK MEGHALTAK A GÁZKAMRÁKBAN, MEG MIELŐTT BELÖKTÉK
ŐKET EZEKBE A SÍROKBA... AZOK VOLTAK A SZERENCSESEK.

ÉS EGyre JÖTTEK A MAGYA-
ROKKAL A SZERELVÉNYEK.

A TÖBBIEKNEK ÉLVE KELLETT
BELEUGRANIUK A GÖDRÖKBE...

AZ OTT DOLGOZÓ RABOK BENZINNEL ÖNTÖTTÉK LE AZ ÉLŐKET ÉS A HOLTAKAT.

ÉS AZ ÉGŐ TESTEKBŐL KIFOLYÓ ZSÍRT FELLAPÁTOLTAK
ÉS VISSZALOCSOLTAK, HOGY MINDENKI JOBBAN ÉGJEN.

JÉZUS!

AH! MÁR FÉL HÁROM! NÉZZÉTEK,
HOGY REPÜL AZ IDŐ! ÉS MEG
ANNYI TENNIVALÓ VAN MÁRA...

EL KELL MOSOGATNI,
KIOLVASZTANI A VA-
CSORÁT, KISZÁMOLNI A
GYÓGYSZEREIMET!

NEM ÉRTEM... HOGY-
HOGY MEG SE PRÓ-
BALTAK ELLEN-
ÁLLNI A ZSIDÓK?

EZ NEM VOLT OLYAN KÖNNYŰ, MINT HI-
SZED. MINDENKI ANNIRA ÉHES, RÉMÜLT
VOLT, MEG AZT SEM HITTEK,
AMI A SZEMÜK ELŐTT ZAJLOTT.

...ÉS A ZSIDÓK MINDIG IS REMÉNNYKEDTEK.
REMÉLTÉK, HOGY AZ OROSZOK ELŐBB
ÉRNEK ODA, MINT AHOGY A NÉMET PUSKA-
GOLYÓ ELÉRI A FEJÜKET, ÉS...

HOPPA!

REGES!

ÓJJI AZT SEM TUDOM,
HOL ÁLL A FEJEM!
ELTÖRT A KEDVENC
TÁNNÉROM!

EZ CSAK EGY TÁNNÉR!
DE MIÉRT NEM
RANTOTTAK MAGUKKAL
LEGALÁBB EGY NÁCIT?

VOLT, AHOL AZ EMBEREK IGENIS KÜZ-
DÖTTEK... DE AMIG TE MEGÖLSZ EGY NÉ-
METET, ŐK SZÁZAT MEGÖLNEK A TIED
KÖZÜL. ÉS AKKOR MINDENKI MEGHAL.

...ÉS ÍGY IS MEGHALT
MINDENKI. NU?

NE DOBD EL! MEG MEG TUDOM
RAGASZTANI AZT A TÁNNÉRT!

ASSZEM, ÉN
MOST EL-
MOSOGATOK.

NE! INKÁBB OLVASD KI
A PULKACOMBOT...
CSAK, ELTÖRNÉD ITT NEKEM
A TÖBBI TÁNNÉROMAT.

Aznap éjjel...

HARMADIK FEJEZET

Aztán...

CSAK PAR HÉT, ÉS MEGÜSSZAK... EZ MÁR NAGYON A VÉGÉN TÖRTÉNT, OTT AUSCHWITZBAN.

HALLOD, VLADEK? A FRONT LEGFELJEBB 40 KILOMÉTERNYIRE LEHET INNÉT...

HA MÉG EGY KICSIT ÉLETBEN TUDUNK MARADNI, IDEÉRNEK AZ OROSZOK.

EZ A FIÚ AZ IRODÁN DOLGOZOTT, ÉS HALLOTT EZT-AZT.

A NÉMETEK IDEGESEK. AZ ITTENI FEJESEK MÁR MENEKÜLNEK VISSZA A REICHBE.

MINDENKIT NÉMET-ORSZÁGI TÁBOROKBA AKARNAK KÖLTÖZTETNI INNÉT. MINDENKIT!

DE NEKÜNK VAN EGY TERVÜNK... MI NEM MEGYÜNK!

VAN EGY BARÁTOD A TÁBORI MOSODÁBAN. SEGÍTS CIVIL RUHAHOZ JUTNUNK, ÉS ÁLLJ KÖZÉNK!

HAMAR FELVITT AZ EGYIK BLOKK PADLÁSÁRA.

EZT A HELYSÉGET MÁR NEM HASZNÁLJAK. HA MEGKEZDŐDIK AZ EVAKUÁCIÓ, MI HETEN FELJÖVÜNK IDE ÉS ELREJTÖZÜNK.

RUHAKAT VITTÜNK FEL, PAPIROKAT IS SZEREZTÜNK. EZENKIVÜL A NAPI KENNERÜNK FELET IS ODAREJTETTÜK.

NEM JELENTÜNK MEG AZ UTOLSÓ APPELEKEN, HANEM FELMENTÜNK A PADLÁSRA.

ÜVÖLTÖZŐ GESTAPÓSOK ROHANGALTAK. MINDEN RAB KAPOTT KENNERET, KOLBASZT ÉS EGY RÜGAST, KIFELE A KAPUN, MARS...

EGYSZER CSAK BERONT EZ A FICKÓ AZ IRODABÓL...

SZÖRNYŰ HÍREK! MENNYÜNK KELL MÉGIS!

FELGYÚJTJÁK A TÁBORT, ÉS LEBOMBÁZZÁK AZ ÖSSZES BLOKKOT!

SIESSÜNK!

VÉGÜL MÉGSEM BOMBÁZTAK, DE MI EZT NEM TUDHATTUK. ANNYIRA FÉLTÜNK, HOGY MINDENT OTTHAGYTUNK, MÉG A CIVIL RUHAKAT IS. ÉS KIROHANTUNK!

MÁR ÉJSZAKA VOLT. KAPTUNK EGY-EGY POKRÓCOT ÉS EGY KIS ENNIVALÓT AZ ÚTRA, ÉS ELHAGYTUK AUSCHWITZOT, TALÁN UTOLSÓNAK.

EGÉSZ ÉJJELE LÖVÉSEKET HALLOTTAM. AKI ELFARADT, AKI NEM MENT ELÉG GYORSAN, AZT LELŐTTÉK.

ÉS VIRRADATKOR, MESSZE ELŐL, MEGLÁTTAM.

VALAKI ÜGRIK, MEGFORDUL, GURUL, ÉS NEM MOZDUL TÖBBÉ.

AMIKOR KISFIÚ VOLTAM, A SZOMSZÉDUNK KUTYÁJA MEGVESZETT ÉS HARAPOTT.

AZ A KUTYA IS IGY HEMPERGŐZÖTT ÉS RÜG-KAPÁLT A FÖLDÖN, MIELŐTT ELCSENDESÜLT.

ÉS MOST ÁTFUTOTT RAJTAM: MILYEN KÜLÖNÖS, HOGY AZ EMBER ÚGY REAGÁL, MINT A SZOMSZÉD KUTYÁJA.

AZ EGYIK FIÚ, AKIVEL EGYÜTT VOLTUNK A PADLÁSON, ODASZÓLT AZ EGYIK ŐRNEK...

EGÉSZ NAP SZERVEZKEDTEK...

ÉJJELE VOLT EGY KIS BALHÉ, 8-AN VAGY 9-EN MEGSZÖRTEK...

IGY CSAK MENTÜNK ÉS MENTÜNK. EGYFOLYTÁBAN, ŐRÖKKÉ. AZOK, AKIK NEM ROGYTAK ÖSSZE, MENTEK.

ÉS IGY ÉRKEZTÜNK MEG GROSS-ROSENBE.

VOLT EGY KIS TABOR, GÁZKAMRAK NÉLKÜL.

MINDENFELE ZÓRZAVAR, ÜTLEGELES, SZÖRNYŰ VOLT!

A LEGTÖBBEN EMELNI SEM TUDTAK, ÚGY ELGYENGÜLTEK A MENETELÉSTŐL.

A HÁTAM MÖGÖTT KIABALÁS TÁMADT. NEM NÉZTEM ODA.

REGGEL KIHAJTOTTAK MINKET, HOGY MENETELJÜNK TOVÁBB, KI TUDJA, HOVA...

EBBEN A SZERELVÉNYBEN LOVAKAT, TEHENEKET SZÁLLÍTOTTAK. ADDIG TUSZKOLTAK BEFELÉ, AMIG MÁR NEM VOLT TÖBB HELY.

A VONAT TEHÁT ELINDULT, NEM TUDTUK, HOVA

AZTAN MEGÁLLT.

NAPOKON, ÉJEKEN ÁT SEMMI.

SE ÉTEL, SE VÍZ, CSAK SIKOLYOK A VAGONOKBAN.

AZ EMBEREK MEGHALTAK, ELÁJULTAK...

AJJ! A LABAM! MEGDÖFTEK!

AJJ!

NEM VOLT HELY ELESNI... S HA VALAKI MÉGIS ELESETT, RALÉPTEK.

ERRE DÖFKÖDNI KEZDTE A LABAKAT EGY KÉSSSEL, DE ATTÓL UGYANÚGY MEGHALT.

HA VALAKINEK VIZELNI VAGY SZÉKELNI KELLT, OTT KÖNNYTETT MAGÁN, AHOL ÁLLT.

HA MÉG VOLT ENNI-VALÓJA, MEGETTE.

ÉN TOBBNYIRE HAVAT ETTEM A TETŐRŐL.

NÉHANNAK VOLT CUKRÁ, DE ÉGETTE A TORKÁT.

A TORKOM! VIZET! VIZET! ADJ EGY KIS HAVAT!

MAGAMNAK IS CSAK ALIG TUDOK SZEDNI!

KÉRLEK! KÉRLEK!! KÖNYÖRGÖK!

RENDBEN. HA ADSZ CUKROT, SZEDÉK NEKED EGY KIS HAVAT...

ÍGY JUTOTTAM CUKORHOZ, ÉS MENTETTEM MEG ŐKET.

ÍGY VESZTEGELT A VONAT, NEM IS TUDOM, MEDDIG, TALÁN EGY HÉTIG...

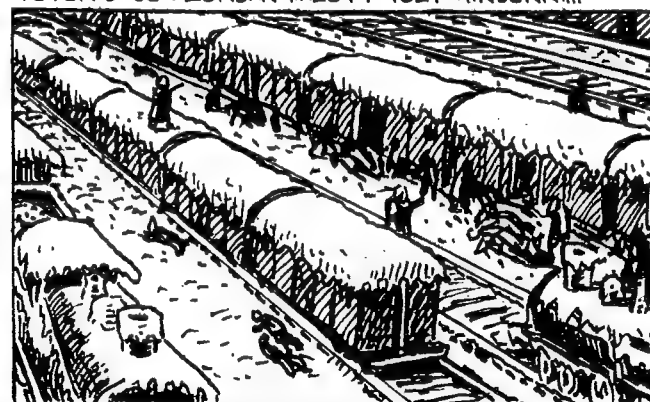
AZTÁN EGY NAP KINYITOTTÁK...

DOBJÁTOK KI A HULLAKAT, ÉS TAKARÍTSÁTOK KI!

A HALOTTAK KENNERÉT VAGY JOBB CIPŐJÉT ELTETTÜK...

...NEKIK MÁR ÜGYSE KELLETT

KINT SOK VESZTEGLŐ VONATOT NEM NYITOTTAK KI HETEKIG; DE AZOKBAN HALOTT VOLT MINDENKI...

MINKET VISSZAZÁRTAK. NAGYON ÖRÜLTÜNK, HOGY VÉGRE VOLT ELÉG ÁLLÓHELYÜNK.

AZ AJTÓNÁL HALMOZTUK FEL AZ ÚJ HALOTTAKAT. A NÉMETEK MINDENNAPOK KINYITOTTÁK: „HÁNY HALOTT?” MI KIDOBÁLTUK, ÉS HAMAROSAN MÁR ÜLNI IS TUDTUNK.

AZTÁN A VONAT ÚJRA ELINDULT, MENT, MENT... A KOCSIBAN
EGYRE TÖBB VOLT A HALOTT, TÖBBEN MEGÖRÜLTEK.

KI AKAROK SZÁLLNI!
ENGEDJENEK KII! KII! KII!

MAJD ÚJRA MEGÁLLT A VONAT.

KINYITOTTAK AZ AJTÓT, HOGY
KIDOBJUK A HALOTTAKAT...

LESZÁLLÁS
- MINDENKI!

NEM HITTÜNK
A SZEMÜNKNEK!

A VÖRÖS-
KERESZT!

IGEN! ÉS A LÁNYOK MINDENKINEK ENNIVALÓT ADNAK
- EGY KIS KÁVÉT ÉS EGY DARAB KENYERET...

MÁR NEM IS EMLÉKEZTÜNK, MILYEN A
KENYÉR. RÉM BOLDOGOK VOLTUNK.

AZTÁN ÚJRA VISSZAKERGETTEK A VONATBA
MEGHALNI; S AZ UTAZÁS FOLYTATÓDOTT...

ÜTKÖZBEN RAJÓTTUNK, HOGY
DACHAU FELE MEGYÜNK.

EURÓPA ÖSSZES
LÁGERÉBŐL MOST MIN-
DENKIT NÉMETORSZÁGBA
SZÁLLÍTOTTAK.

EZ 1945. FEBRUÁR ELEJÉN TÖRTÉNT.
ÉHEZTÜNK, NAGY VOLT A ZSÚFOLTSÁG...

VIGYÁZZ, HOVA MÉSZ!

AI OTT AZ ÜZLET, ÉS
NEM FORDULTÁL BE!

HÚÚÚ!

NA, GYERTEK! VISSZAVÁLTJUK
AZ ÉLELMISZEREKET.

MÉG MIT NEM! HOGY VISSZAADJAK
EGY CSOMÓ FELNYITOTT DOBOZT
ÉS FÉLIG MEGEVETT ÉTELT!

MIT KELL EZEN SZÉGYELLNI?
EZT ÉN NEM ÉHETEM MEG.
VÁRJATOK A KOCSIBAN, MAJD
ÉN ELINTÉZEM.

TUDOD... LEFOGADOM, HOGY
ANJA FÜZETEIBEN A LA-
POK MINDKÉT OLDALA
TELE VOLT IRVA...

MI? MÁR NEM
EMLÉKSEM.
MIÉRT MON-
DOD EZT?

HÁT... HA LETTEK VOLNA
BENNE ÜRES OLDALAK,
VLADEK BIZTOS NEM
ÉGETI EL.

AHA... HÉ!
LATNI AZ
ABLAKBÓLI!

JESSZUSOM, VLADEK
ÉS A BOLTVEZETŐ
KIABÁLNAK
EGYMÁSSAL...

A BOLTVEZETŐ
EGYSZERŰEN
FAKÉPNÉL
HAGYJA...

VLADEK MEG A
NYOMÁBA
ERED...

HÚ, DE
CIKI!

SOMAJ INKÁBB MEGÖLNÉM
MAGAM SEMHOGY VÉGIG-
CSINÁLJAM MINDEZT...

MIT?
VISSZAVINNI
AZ ÉTELT?

NEM. AZT, AMIN
KERESZTÜLMENT.
CSODA, HOGY TÜLÉLTE.

ÁHA, DE
BIZONNOS
ÉRTELEM-
BEN NEM
ÉLTE TUL.

LEHET, HOGY MÉGIS VELE
KÉNE MARADNUNK.
SEGÍTSÉGRE SZORUL.

MOST
VICCELSZ?

...NEM HISZEM, HOGY
MI TÜLÉLNÉNK.

JUHUU!

LÁTJATOK? KICSERÉLTEM, ÉS KAP-
TAM HAT DOLLAR ÁRA ÚJ ÉLELMISZERT
CSÉKÉLY EGY DOLLARÉRT!

HIHE-
TETLEN!...

...BIZTOSAK VOLTUNK,
HOGY KIRÚGNÁK AZ
ÜZLETBŐL!

MIKET BESZÉLSZ? A BOLT-
VEZETŐ IGAZI ÜRIEMBER...

SEGÍTETT, MIHELYST MEGTUDTA,
HOGY BETEG VAGYOK, HOGY MÁLA
ITT HAGYOTT ÉS MILYEN VOLT
A LÁGERBEN.

OJJI! SZÁLLJ BE...
ITT TÖBBÉ NEM
MUTATKOZHATUNK.

MOST HAZAMEGYÜNK,
ÉS ÉN FELHIVOM AZ
ÜGYVÉDEMET MÁLA
MIATT.

DACHAU... AZT MOND-
TAD, NAGYON
ZSÚFOLT VOLT
AZ A TÁBOR...

JA - AZ A TÁBOR - ISZONYAT! KÉSZ
GYÖTRELEM VOLT, FOGALMAD SINCS... ITT
KEZDŐDTEK AZ ÉN MEGPRÓBÁLTATÁSAIM.

BARAKKOKBA VOLTUNK BEZÁRVA, SZALMÁN ÜLTÜNK, ÉS CSAK A HALÁLT VÁRTUK.

A SZALMÁBAN TETVEK VOLTAK...

A TETVEKTŐL TIFUSZT KAPTUNK.

ENNI CSAK KENYERET ÉS
LEVEST ADTAK, DE ELŐSZÖR
MEGNÉZTEK AZ INGÜNKET...

AKI TETVES VOLT, NEM KAPOTT LEVEST. AMI LEHETETLEN. MINDENHOL VOLTAK TETVEK!

ÉS HA VALAKI KAPOTT LEVEST, DE NE ADJ
ISTEN MEGLÖKTÉK ÉS AZ KILÖTTENT...

EGYMÁSNAK ESTEK, MINT A VADALLATOK, A
VÉGÉN MÁR VÉR FOLYT.

NEM TUDHATJÁTOK, MILYEN. AZ, HA VALAKI ÉHEZIK.

OTT, DACHAUBAN
ELFERTŐZÖDÖTT
A KEZEM...

IGYEKEZTEM MINÉL SÚLYOSAB-
BÁ TENNI A FERTŐZÉST...

BE AKARTAM KERÜLNI
A GYENGÉLKEDŐBE.

NÉHA JÖTT VALAKI, HOGY
ELLENŐRIZZE, KI BETEG...

MENJÉL VELÜK!

HALLOTTAM, HOGY A GYENGÉLKEDŐ KÉSZ PARADICSOM.

KEND BE EZZEL A KEZÉT, ÉS KÖTÖZD
BE. HAMAR KI FOG TISZTULNI.

ITT NAPONTA HÁROMSZOR AD-
TAK VALAMIT ENNI, ÉS CSAK
KÉT BETEG JUTOTT EGY ÁGYRA.

DOLGOZTAM, AHOGY
TUDTAM FÉL
KÉZZEL, HOGY
MEGKEDVELJENEK.

FURCSA ENNEK MÁR
MEG KELLETT VOLNA
GYÓGYULNIA!

MINDENNAP PISZKÁLTAM, HOGY
TÖVABB MARADHASSAK.

AÚ!

TESSÉK!
ÚJRA FEL-
NYITOTTAM!

EZ TÉNYLEG NAGYON-
NAGYON FAJT...

FÉLTETTEM A KEZEMET,
INKÁBB HAGYTAM
GYÓGYULNI,
...MÉG MOST IS ITT EZ
A FORRADÁS.

A GYENGÉLKEDŐBŐL EGY ROSSZ BARAKKBA KELLETT
VISSZAMENNEM, AHOL EGÉSZ NAP KINT ÁLLDOGÁLTUNK.

PARLEZ-VOUS
FRANÇAIS?

MI? NEM...

NEM VOLT MIT ENNI, NEM VOLT MIT
CSINÁLNI, CSAK VÁRNI ÉS MEGHALNI.

TUDOK NÉMETÜL
JIDDISÜL, LENGYELÜL ÉS
ANGOLUL.

ANGLAIS?!

DIEU MERCI! ÉN IS
BESZÉLEK KICSI ANGOL.
MÁR KEZDTEM MEGBO-
LONDULNI!...

ITT NINCSEK MÁSIK FRAN-
CIA, ÉS ÉN NEM BE-
SZÉLNI NÉMET. NEM
VOLT SENKI, AKIVEL
BESZÉLNI.

MAGA
LENGYEL
ZSIDÓ, IGEN?
HOGYAN TUD
ANGOL?

ACH... MINDIG
ARRÓL ÁLMOD-
TAM, HOGY EGY-
SZER ELMEGYEK
AMERIKÁBA...

BESZÉLGETTÜNK, ÉS IGY
KÖNNYEBBEN TELT AZ IDŐ.

MINDENNAP MEGTALÁLT ENGEM EZ A FRANCIA...

BRR! JÓ REGGELT!
MA MEGINT NAGYON
HIDEG VAN.

NÉZZEN IDE,
BARÁTOM! VAN
EGY DOBOZOM!

NEM VOLT ZSIDÓ, EZÉRT KAP-
HATOTT CSOMAGOKAT A VÖRÖS-
KERESZTEN KERESZTÜL.

CSALÁDOM KÜLD.
AKAROM, HOGY
MAGA IS EGYEN.

ISTENEM!
SZARDÍNIA!
KEKSZ!
CSOKOLÁDÉ!

MINDENKÉPP OSZTOZNI AKART, ÉS
EZ MEGMENTETTE AZ ÉLETEMET.

A VÁRATLAN' ENNIVALÓ ÖTLETET ADOTT...

PSSZT - AKARSZ
VENNI EGY TABLA
CSOKOLADÉT?
CSOKOLADÉT?!
MILLIOMOSNAK
NÉZEL?

ELCSERÉLEM
AZ INGEDÉRT.

AZ INGMÉRT?! DE HISZ
MEGFAGYNEK!
ÓÓ - MEG A NAPI
KENYÉRADAGODÉRT.

AUSCHWITZBAN EGY ING NEM VOLT DRÁGA,
DE IDE NEM JÖTT BE SEMMILYEN ÁRU.

NAGYON GONDOSAN MEG-
TISZTÍTOTTAM AZ INGET.

ÉS ODAKINT MEG-
SZÁRÍTOTTAM.

SZERENCSÉRE TALALTAM
EGY DARAB PAPÍRT...

EBBE GONDOSAN
BECSONAGOLTAM.

CSAK A LEVESHEZ CSO-
MAGOLTAM KI...

VOLT EGY ING, AMIBEN
NEM VOLT TETŐ!

A RÉGI INGET A NADRÁGOMBA DUGTAM, ÉS AZ ÚJAT MUTATTAM FEL.

RENDBEN.

AZONNAL ADTAK
ENNEM.

TE EGY ZSENI VAGY,
VLADEK. EGY ZSENI!

A FRANCIAÉNAK IS SEGÍTETTEM
INGET SZEREZNI, IGY NAPON-
TA KAPTUNK LEVEST.

DE NÉHANY HÉT MŰLVA BETEG
LETTEM, MÁR ENNI SEM BIRTAM...

TÍFUSZ!

NAGYON MAGAS LAZAM VOLT, ÉS
NEM TUDTAM ALUDNI. TÍFUSZ!

MINDEN ÉJJEL SZEDTE AZ ÁLDOZATAIT.

ÉJSZAKA KI KELLETT MENNEM A VÉCÉRE. A FOLYOSÓ
MINDIG TELE VOLT AZ OTT FELHALMOZOTT HALOT-
TAKKAL. NEM LEHETETT KÖZÖTTÜK ELMENNII...

A FEJÜKRE KELLETT LÉPNI, ÉS EZ SZÖRNYŰ VOLT, MERT ANNIRA CSÚSZOTT A BŐRÜK, AZ
EMBER AZT HITTE, MENTEN HANYATT ESİK. ÉS EZ MINDEN ÉJJEL IGY MENT.

S MOST NEKEM VOLT TÍFUSZOM, ÉS AMIKOR KIMENTEM A
VÉCÉRE, AZT MONDTAM MAGAMBAN: „RAJTAM A SOR. ÉN FOGOK
IGY FEKÜDNI, ÉS RAJTAM FOGNAK KERESZTÜLMENNII!”

MÉG ÉLTEM, AMIKOR ÚJRA JÖTT VALAKI A GYENGÉLKEDŐBŐL...

SOKAN NEM ÉRTÉK MEG, HOGY A GYENGÉLKEDŐBEN HALHASSANAK MEG.

ITT FEKÜDTEM LEGYENGÜLVE, MOZDULNI SEM TUDTAM, NEMHOGY A VÉCÉRE KIMENNI.

A SZOMSZÉDOKTÓL KÉRTEM SEGÍTSÉGET, DE NÉHÁNY ÓRA ALATT MEGHALTAK, ÉS MÁSOK JÖTTEK A HELYÜKRE.

ADTAK KENNERET ÉS LEVEST, DE TÚL GYENGE VOLTAM AZ EVÉSHEZ...

EZÉRT AZ ADAGOMAT A PÁRNÁM ALÁ DUGTAM.

HÉ! ENNEK AZ ÁGYA TELE VAN SZARAZ KENYÉRREL!

HÁT VEDD EL... NEKI MÁR ÚGYSE LESZ RÁ SZÜKSÉGE.

KIALTOTTAM, DE NEM TUDTAM KIALTANI.

MMU... MMN...

TÚL GYENGE VOLTAM, HOGY KIALTSAK...

ERRE FOGTAM A CIPŐM, ÉS KOPOGTAM.

MI EZ A LÁRMA?!

HAH! TARTSD MEG A KENYEREDET!

ENNI NEM TUDTAM, DE DARABKAKKAL FIZETTEM ANNAK, AKI KISÉGÍTETT A VÉCÉRE.

ÉS... LEMENT A LAZAM, ÉS VALAMI ÚJ TÖRTENT.

FIGYELEM!...

AKI ELEG ERŐS AZ UTÁZÁSHOZ, SORAKOZZON...

MINT HADIFOGLYOKAT KICSERÉLNEK A SVÁCI HATÁRON.

ÁLMODTAM CSAK?!

AZOKAT A BETEGEKET KÜLDTEK, AKIK AZÉRT MÉG ÉLVE ÉRHEKNEK A HATÁRRA.

NAGYON GYENGE VOLTAM, DE A KENYÉRÉMERT VOLT KÉT BARÁTOM, AKI SEGÍTETT.

HA CSAK EGY PILLANATRA IS ELENGETEK, A LABAM NEM TARTOTT MEG.

DE VALAHOGY MÉGIS KIJUTOTTAM A KAPUN...

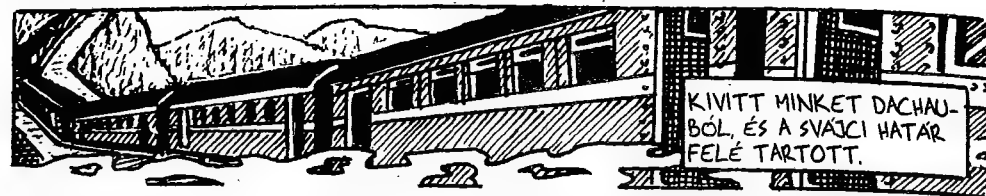

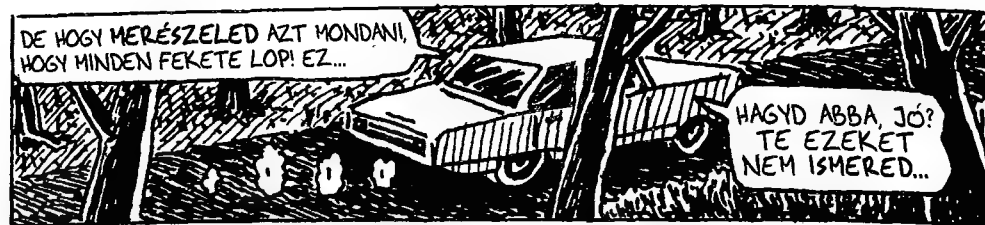
HAH! EGY VONAT!

JÖTT EGY VONAT, AMELY NEM MARHAKAT ÉS LOVAKAT SZÁLLÍTOTT, HANEM IGAZI UTASOKAT - EMBEREKET!

AZT GONDOLTAM, EZ A VONAT BIZTOSAN A GESTAPÓÉ, DE NEM!

NEGYEDIK FEJEZET

MINDIG SPÓROLTAM...

CSAK AZÉRT SPÓROLTAM, HOGY LEGYEN VALAMIM. ÖREGKOROMRA.

MOST ITT VAGYOK ÖREGEN, ÉS NÉZD, MIM VAN...

EGY OXIGÉN PALACKOM, ÉS OLYAN GYENGE VAGYOK A SZÍVEM ÉS A CUKROM MIATT, HOGY MÁR NEM ÉLHETEK EGYEDÜL.

VAN ITT HELY, ELÉG. FRANÇOISE-ZAL IDEJÖHETNÉTEK LÁKNI, LAKBÉRT SEM KÉNE FIZETNETEK...

NEMI, ERRŐL SZÓ SEM LEHET!

AKKOR HOGY ÉLJEK, ARTIE... MONDDI! A NYUGDÍJASOTTHON NEM NEKEM VALÓ.

ÉS HA FELFOGAD-NÁL EGY BENT-LAKÓ ÁPOLÓNÓT? MEGTEHETED.

ÉS MIT SZÓLNAK MAJD A SZOMSZÉDOK, HA LÁTJAK, HOGY EGY NŐ ÉL VELEM?!

MI? HÁT VÉGY FEL EGY FÉRFIT!

JAI TE ÉS MALA... PÉNZT. KERES-NI NEM TUDTOK, ELTÜNTETNI ANNÁL INKÁBB!

HA MALA NEVÉRE ÍRATOK 100 000 DOLLÁRT, AKKOR VISSZAKÖLTÖZIK. EZT TANÁCSOLOD?

TE DÖN-TESZ.

DE HOGYAN SZERVEZZEM MEG A DOLGAIMAT? HA TALÁLNAK EGY LAKÓT A SZOBÁDBA, AKI GONDOSKODIK RÓLAM...

AHA, TALÁN...

NA... GYERE! FEL KELL HOZNUNK A KÜLSŐ ABLAKOKAT.

A FRANCBA AZT REMÉLTÉM, TO-VÁBB MESÉLED A TÖRTÉNETEDET...

BESZÉLGETHETÜNK UTÁNA DE ÉN FÁZOM, ÉS MINEK KÖLTÖK FÜTÉSRE, HA NINCSENEK FENN A KÜLSŐ ABLAKOK?

sóhaj

AZELOTT NEM KEL-LETT SEGÍTSÉG, HOGY FELTEGNYEM AZ ABLAKOKAT.

NÉZD... ÉN MEG-CSINÁLOM, DE ELŐBB MESÉLJ EGY KICSIT ANJÁRÓL!

ANJÁRÓL? MIT MONDHATNÉK? BÁRHOVÁ NÉZEK, ANJÁT LÁTOM...

A JÓ SZEMEMMEL IS, AZ ÜVEGSZEMEM-MEL IS, HA NYITVA VAN, HA CSUKVA... ÖRÖKKÉ ANJÁT LÁTOM.

ÖÖ, ÚGY ÉRTEM, AMIKOR DACHAUBAN VOLTÁL. HOL VOLT ANJA?

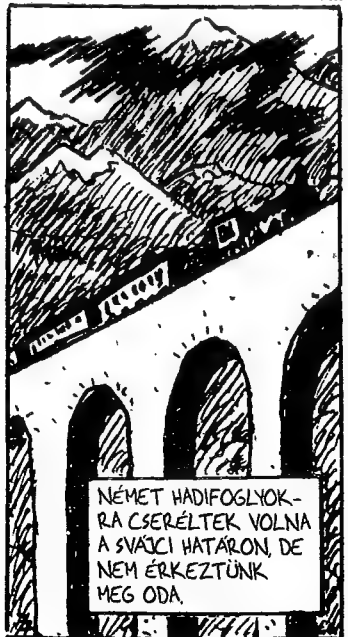

NEM TUDOM - MÁS TÁBOROKBAN... Ő KORÁBBAN KERÜLT EL AUSCHWITZBÓL, MINT ÉN, MEGJARTA GROSS-ROSENT, AZTÁN... NEM EMLÉKSEM...

A HÁBORÚ UTOLSÓ PERCEIBEN TÖRTÉNT: ELHAGYTAM DACHAUT...

EMÉKSZEM, MINDNAJAN KAPTUNK EGY-EGY KINCSESDOBOZT A SVÁJCI VÖRÖSKERESZTTŐL: SZARDINIÁT, KEKSZET, CSOKOLADÉT!

A TIFUSZOM MIATT MÉG MINDIG SOKAT KELLETT PIHENNEM, DE EZ A KINCSE FONTOSABB VOLT AZ ALVÁSNA.

MENETELTÜNK. MEGÁLLTUNK. ÓRAKIG ÁLLTUNK. VOLT JÖVÉS-MENÉS, IZGALOM, MAJD KIABÁLÁS:

FÉL ÓRA MÚLVA MEGÁLLT A VONAT.

EGYESEK ERRE INDULTAK EL, MÁSOK ARRA...

HIRTELEN BELEFUTOTTUNK EGY WEHRMACHT-ŐRJÁRATBA!

APRANKÉNT MINDNYAJUNKÁT - ÚGY 150-200 EMBERT - ÖSSZETERELTEK AZ ERDŐBE, EGY NAGY TÓ PARTJÁN...

NEM ÉRTETTEM, MI FOLYIK ITT, CSAK AZT LÁTTAM, HOGY ÚJRA NÉMET KÉZEN VAGYOK.

ŐRIZTEK MINKET, NEM MEGHETTÜNK EL.

KÉSŐ DÉLUTÁN LEMENTEM A VIZPÁRTRA...

SIVEKET MÉG A HÁBORÚ ELŐTTŐL ISMERTEM. BEDZINBŐL, SOSNOWIEC KÖZELÉBŐL.

PLACCS

EGY IDŐSEBB FICKÓ, 50 KÖRÜLI, BEUGROTT A TÓBA, MESSZE VOLT A TÚLPART.

ÁTÉRT! VAN ELÉG ERŐD, HOGY MEGPRÓBÁLD?

CSAK MARADJUNK A VIZ KÖZELÉBEN. MÉG JÓL JÖHET, HA KEZDŐDIK AZ IGAZI LÖVÖLDÖZÉS.

ELJÖTT AZ ÉJJELE. SZÖRNYEN FÉLTÜNK - CSAK ÜLTÜNK ÉS VARTUNK.

SÍRTUNK ÉS IMÁDKOZTUNK. MOSTANAIG ÉLETBEN MARADTUNK, ÉS MOST CSAK ARRA VÁRTUNK, HOGY LÖJENEK, MERT MÁST NEM TEHETTÜNK.

KORA REGGEL MÉG MIND-
NYÁJAN ÉLETBEN VOLTUNK.

ELTÜNTÉK!

EZ CSODA! EGYET-
LEN NÉMET SEM
MARADT - CSAK A
FEGYVEREIK!

MI TÖR-
TÉNT?

ÉN OTT FEKÜDTEM A PA-
RANCSNOK SÁTRA KÖZE-
LÉBEN - A BARÁTNŐJE
VITATKOZOTT VELE...

KÖNYÖRGÖTT, HOGY ENGEDJEN EL
MINKET, NEHOGY MEGBÜNTESSEK.

'A HÁBORÚNAK VÉGE! MENEKÜLJÜNK!'
EZ A LÁNY MENTETT MEG MINKET!

EGYESEK ERRE INDULTAK, MÁSOK ARRÁ.

TALÁN SZEREZHETÜNK
ÉLELMET AZ EGYIK TANYÁN.

HALT!

EGY MÁSIK ŐRJÁRAT
VOLT, AZOK IS ZSIDÓ-
KAT FOGDOSTAK.

ISHÉTLŐDÖTT A TÖRTÉNET. 40-50-ET MEGTALALTAK
KÖZÜLÜNK, ÉS BEZÁRTAK EGY NAGY CSÜBBE.

EGÉSZ ÉJJELE LÖVÖLDÖZÉST HALLOT-
TUNK A KÖRNEZŐ HEGYEKBŐL...

**PAKK
PAKK
PAKK**

AZ ŐREINK -
MIND
ELMENEKÜLTEK!

KÖVETKEZŐ REGGEL MÉG
MINDIG ÉLETBEN VOLTUNK!

GYERE, SIVEK! KERESSÜNK
MENEDÉKET, AMIG ELÜL-
NEK A DOLGOK!

EGY GARÁZSHOZ ÉRTÜNK. ODAMENTEM...

KÉREM, URAM! SZERET-
NÉNK ELBÚJNI, AMIG IDE-
ÉRNEK AZ AMERIKAIK.

EL INNÉT!
ÉN NEM
AKAROK
BELEKE-
VEREDNI!

KÖNYÖRÜLJÖN!
CSAK EGY-
KÉT NAPRÓL
VAN SZÓ!...

HÁT... VAN OTT HÁTUL
EGY AKNA TÖLEM BELE-
FEKETHETNEK, NEKEM
SEMMI KÖZÖM HOZZA!

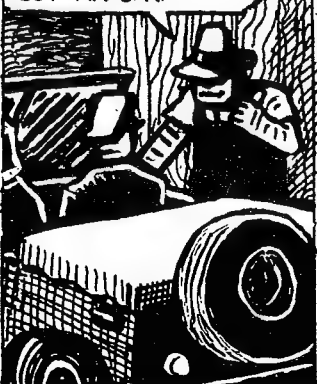
EGY NAPIG FEKÜDTÜNK OTT.
AZTÁN JÖTT KÉT WEHRMACHTOS.

HÉ! MERRE VAN
INNSBRUCK?

ARRA,
TISZT ÚR.

DE VÁRJANAK - HÁTUL
KÉT ZSIDÓ REJTŐZIK
EGY AKNÁBAN!

DE AZOK OLYAN SIETVE
MENEKÜLTEK, HOGY RÁNK
SE HEDERÍTETTEREK.

GYERE, SIVEK! KERESÜNK
EGY BIZTOSABB HELYET.

NÉHÁNY HÁZBA BEKUKUCSKÁLTUNK...

NÉZD CSAK! ITT SENKI
SINCS OTTHON.

EZ A HÁZ RÉSZBEN EGY CSÚR VOLT.

ITT FÖNT ELREJ-
TÖZHETÜNK A
SZÉNA ALATT.

A FALON TÖLRŐL KIABÁLÁST HALLOTTUNK:

SCHNELL, ELSA!
CSOMAGOLJ!

SIESS! EGY PERC,
ÉS EZ A HELY
CSATATÉRRE
VÁLHAT!

A FALUBELIEK MENEKÜLNEK!

HELYES! CSAK
MENJENEK!

A CSÚR TÚLODLALA KISSÉ MEGROGGYANT...

ÚRISTEN!
M-MI
TÖRTÉNT?

A WEHRMACHT MENEKÜL. FELROBBANTOT-
TAK A HIDAT, ELZÁRVA A MENEKÜLÉSI
ÚTVONALAT. SZABADOK VAGYUNK!

NEZZÜNK
KÖRÜL! MÁR
BIZTONSÁGOS.

A-A! ÉN
NEM MEGYK
SEHOVA!

ÍGY EGYMAGAM MENTEM BE AZ ÜRES HÁZBA.

HAH, TEJ!

ANNIT ITTAM, NEM IS TUDOM,
MIKOR HAGYTAM ABBÁ!

MONDTAM, HOGY
BIZTONSÁGOS.
HOZTAM EGY
KIS TEJET!

TEJET!

MINDKETTEN SOK TEJET ITTUNK, MAJD KÖRÜLNÉZTÜNK.

AAH! TYÚKOK!

FALUSI FIÚ VOLT EZ A SIVEK.
NAPONTA LEVAGOTT EGY CSIR-
KÉT ÉS MEGFEJT EGY TEHENET.

MÁR TYÚKOKRÓL
ALMODTAM!

NÉZD CSAK! TALÁL-
TAM FENN RUHAKAT,
LEVETHETJÜK A
CSIKJAINKAT.

A GYOMRUNK SOKKOT KAPOTT
A TEJTŐL ÉS A CSIRKEHÚSTŐL.
SZÖRNYŐ HASMENÉSÜNK VOLT.

LÁM! KEZDEM
ÚJRA EMBERNEK
ÉREZNI MAGAM!

ÉN IS. DE VALA-
HOGY...NAGYON...
ÉMÉLYGEK...

NÉHÁNY NAPIG AGYBAN FEKÜDTÜNK,
AZTÁN MEGÉRKEZTEK AZ AMERIKAIK...

KEZEKET
FEL!
IGAZOLJAK
MAGUKAT!

ELMONDTAM, MIN MENTÜNK KERESZTÜL IDAIG...

EGY ALKALOMMAL EGY ASSZONY ALLITOTT BE TISZTEKKEL.

JA Ő VOLT ANJA LEGIDŐ-
SEBB BÁTJA. Ő VEZETTE
LÓDZ-BAN A CSALÁD
KÖTÖTTÁRUGYARAT.

1939-BEN HELAVAL KIJÖTTEK A VILÁGKI-
ÁLLÍTÁSRA, ÉS ITT MARADTAK A HÁBORÚ
ALATT. 1950-BEN - TE MEG KICSI VOLTÁL -
MI IS HOZZA JÖTTÜNK STOCKHOLMBÓL.

ÉN MARADTAM VOLNA SVÉDORSZÁGBAN
- JÓL MENT AZ ÜZLET - DE ANJA RAGASZ-
KODOTT HOZZA, HOGY EGYÜTT LEGYEN A
CSALÁDJA EGYETLEN ÉLŐ TAGJAVAL.

ÉS - OJJ - AMIKOR HERMAN 1964-BEN CSE-
BENHAGYÁSOS GÁZOLÁS ÁLDOZATA LETT,
ANJA IS HALÓD... NI KEZDETT.

LOLEK, ŐT ISMERED, ÉLVE
MEGÜSZTA AUSCHWITZOT, ÉS MOST
MÉRNÖK ÉS MENŐ EGYETEMI
TANÁR.

ANJANAK EZ A BÁTJA, JOSEF, CÍMFESTŐ
VOLT, REKLAMSZAKEM-
BER, ANJA MINDIG MONDTA,
HOGY RÁ HASONLÍTASZ.

EZ MEG A GYEREKEIK, LOLEK
ÉS LONIA, AKIK A HÁBORÚ
KITÖRÉSEKOR VEZÜNK
VOLTAK, SOSNOWIECBEN.

A KISLÁNY
RICHEU-VEL
VÉGEZTE A
GETTÓBAN.

VOLT LÓDZBAN EGY BARÁTNŐJE - EGY
SZÉPSÉG - DE A LÁNY A PÉNZT ÉS
MULATOZÁST SZERETTE, A NÉMETEK MEG
ELVETTEK ANJA CSALÁDJÁTÓL A GYÁRAT.

JOSEF PÉNZE KEVE-
SEBB LETT, A LÁNY
ELHAGYTA, ÉS Ő
ÖNGYILKOS LETT.

A KÖZÉPSŐ BÁTJA, LEVEK, A HÁBORÚ
ELEJÉN FELESÉGÉVEL OROSZORSZÁGBA
MENEKÜLT, AZTÁN LÁTTA, MILYEN OTT A
HELYZET, ÉS VISSZA AKART SZÖKNI.

AKIK OROSZORSZÁGBA SZÖKTEK,
ÁRULÓKÉNT SZIBÉRIÁBA KERÜLTEK, DE A
VISSZAHOZATALUK EGY VAGYONBA KERÜLT.
KÜLDTEM NÉMI PÉNZT...

'38-BAN PÉNZRE VOLT SZÜKSÉGEM A
GYÁRHOZ, ÉS Ő ADOTT. MOST ÉN
SEGÍTETTEM VISSZA A FELESÉGE CSA-
LÁDJÁHOZ... VARSÓBA.

Levek. Sosnowiec '27

VARSÓBAN MEG... TUDOD, HOGY
VOLT. HA OROSZORSZÁGBAN
MARADNAK, TALÁN MEG MA IS
ÉLNEK.

ANJA SZÜLEI, NAGYSZÜLEI, A NÖVÉRE,
TOSA, A KIS BIBI ÉS A MI RICHEU-NK...
CSUPÁN FÉNYKÉPEK MARADTAK BELŐLÜK.

ÉS A TE CSALÁDOD?

AZ ENNÉM?... MÁR MONDTAM, HOGY APÁMAT, FELÁT ÉS A 4 GYEREKÉT '42-BEN ELVITTEK.

ZOSÁNAK ÉS JADJÁNAK, A HÜGAIMNAK, CSAK 1-1 GYEREKE VOLT, ÉS VELEM JÖTTEK A GETTÓBA, AZTÁN KÉSŐBB AUSCHWITZBAN HALTAK MEG.

MARCUST, A KEDVENC BÁTYMAT, ÉS MOSEST BLECHAMERBE VITTEK, NEM SOKRA RA, HOGY HAZAJÖTTEM A KATONASÁGBÓL.

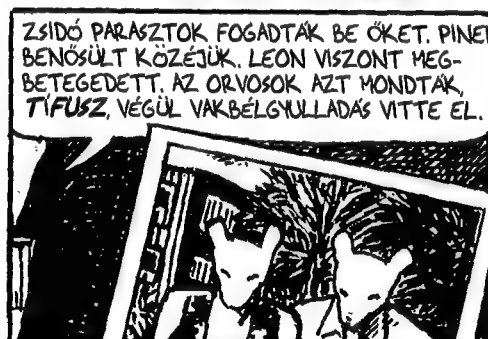
KÜLDTEM NEKIK PÉNZT A VÖRÖSKERESZTTTEL... KENYÉRBE DUGTAM EL.

MEGÍRTAM NEKIK: 'EZ EGY DRÁGA KENYÉR, ÓVATOSAN EGYÉTEK!' A HÁBORÚ UTÁN TALÁLKOZTAM EGY PASASSAL, AKI LÁTTA ŐKET MEGHALNI, DE NEM MONDTA MEG, HOGYAN.

A TÖBBI BÁTÝAM, LEON ÉS PINEK, LEMBERGBE, OROSZORSZÁGBA DEZERTÁLT A LENGYEL SEREGBŐL...

ZSIDÓ PARASZTOK FOGADTAK BE ŐKET. PINEK BENŐSULT KÖZÉJÜK. LEON VISZONT MEG-BETEGEDETTE. AZ ORVOSOK AZT MONDTAK, TIFUSZ, VÉGÜL VAKBÉLGYULLADÁS VITTE EL.

EGYEDÜL AZ ÖCSÉM, PINEK ÉLTE TÚL A HÁBORÚT... RAJTA KIVÜL A CSALÁDBÓL NEM MARADT SEMMI, MÉG EGY FÉNYKÉP SEM.

EZEKET A FOTÓKAT RICHIEU LENGYEL NEVELŐNŐJÉTŐL KAPTUK.

ODAADTUK NEKI AZ ÉRTÉKEINKET, HOGY ŐRIZZE A HÁBORÚ VÉGEIG.

DE Ő UTÁNA AZT MONDTA: A NÁCÍK ELVITTEK AZ ÖSSZES ÉRTÉKET.

NEM HITTEK EL, DE A FÉNYKÉPEKET LEGALÁBB VISSZAADTA.

HAZAJÖTTEM EZEKET?

JA, A TIÉD, DE VÁRJ BELETE-SZEM EGY BORITÉKBA...

A SZIVARDOBOZRA SZÜKSÉGEM LEHET A...

AKKHI!

HÚÚ - LÁTOD! A NITROSTAT AZONNAL SEGÍT, DE TÚL SOKAT BESZÉLTEM, EGY KICSIT LEDÓLÓK.

ÖÖ... ÉS MI LESZ A KÜLSŐ ABLAKKAL?

EGYEDÜL NEM TUDOD FEL-TENNI, ÉN MEG MOST TÚL FÁRADT VAGYOK. TALÁN MAJD HOLNAP MEGCSINÁLJUK.

LEHETETLEN! TÚL SOK DOLGOM VANI CSAK A JÖVŐ HÉTEN JÖHETEK.

AH! AKKOR MOST KELL... ÉN - ÖNNF

REMEK - KAPJÁL MÉG EGY INFARKTUST! NÉZD, MÉG EGYPÁR NAPIG KICSIT TÖBBET FIZETSZ A FÜTÉSÉRT, ÉS KÉSZ.

nyögés

ÖÖ... BOCS, HOGY ENNIT BESZÉLTETTELEK, PAPA!

NEM TESZ SEMMIT, DRÁGÁM! MINDIG NAGY ÖRÖM HA MEGLA-TOGATSZ.

Ö T Ö D I K F E J E Z E T

Tel...

HÉ! HISZ MINDEN ÖSSZE VAN CSOMAGOLVA, MALA! AZÉRT REPÜLTEM IDE, HOGY SEGÍTSEK!

PSSSI! HISZ ISMERED, LEHETLEN SÉG MEGFÉKEZNI... ÚGYHOGY MOST TELJESEN KIMERÜLT, ÉS ÉN IS.

SZIA, APA! HOGY VAGY?

SZÖRNYEN. GYENGE VAGYOK... GYENGE...

KÉRTÉL NEKI OXIGÉN PALACKOT A HOLNAPI GÉPRE?

ÁHA, ÉS RENDELTEM MENTŐAUTÓT, AMI A J.F.K.-RÓL A LA GUARDIA KÓRHÁZBA VISZI. ÉN ELINTÉZEM A FELVÉTELT, TÉGED MEG FRANÇOISE HAZAVISZ.

ÁHA, ÉS RENDELTEM MENTŐAUTÓT, AMI A J.F.K.-RÓL A LA GUARDIA KÓRHÁZBA VISZI. ÉN ELINTÉZEM A FELVÉTELT, TÉGED MEG FRANÇOISE HAZAVISZ.

MEGESKÜDTEM, HOGY RA SE NÉZEK TÖBBÉ, DE HÁT ÉN EGY BALEK VAGYOK! LYUKAT BESZÉLT A HASAMBAN... ÉS MOST ITT VAGYOK.

MALA MALA! GYERE, SIESS!

ANJA BIZTOS EGY SZENT VOLT! NEM CSODA, HOGY ÖNGYILKOS LETT.

TÉGED HIV.

A CSAK A SZÉKLETE MIATT. AZT AKARJA, HOGY LÁSSAM, MIELŐTT LEHÚZZA MOST SEM KÖNNEBB VELE.

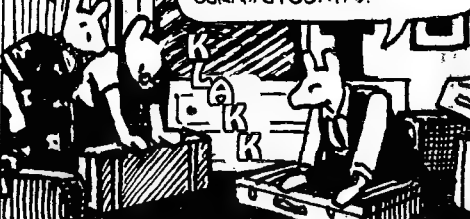

EGYRE ZAVARODOTTABB ÉS KISZOLGÁLTATOTTABB. ...MIT TEHETEK? CSAPDABA EJTETT.

Másnap reggel...

VÉGRE! MEGVAGYUNK!

JA, EGY ÓRA A BECSOMAGOLÁS, VLADEKNEK NÉGY ÓRA A KICSOMAGOLÁS ÉS ÚJRAHATOTGATÁS!

KICSIT SZEDÜLÖK ÜLJÜNK KI A FRIS LEVEGŐRE!

TI CSAK ÜLJETEK. ÉN, MEG FELHIVOM A BÁTAMAT, LEOT, ÉS ELBÜCSÜZOM.

HÓÓÓ! PAR ÉVE KIMENTEM ZSÖMLÉT VENNİ MALÁNAK. EGYSZER CSAK ELSZÉDÜLTÉM, MINT MOST, MEGKAPASZKODTAM EGY BOKORBAN, ÉS ELESTEM...

KIMÁSZTAM AZ ÚTSZÉLRE, HOGY ÉSZREVEGYENEK, DE NE LÉPJENEK RAM. VÉGÜL VALAKI SEGÍTETT.

ÁÁ! MILYEN KELEMES EZ A NAPFÉNY...

JA CSAK TÚL ZAJOS AZ AUTÓPÁLYA MEG A KÖZELI REPÜLŐTÉR MIATT. NÉZD CSAK, ARTIE! LÁTOD AZT AZ APRÓCSKA REPÜLŐGÉPET?...

ILYEN APRÓCSKA GÉPEN REPÜLTÜNK 1946-BAN LENGYELORSZÁGBÓL SVÉDORSZÁGBA TÍZEN LEHETTÜNK, MENEKÜLTEK...

AZELŐTT MÉG SOSEM REPÜLTÜNK. A TÖBBIEK FÉLTÉK, DE ÉN ROGTÓN FELSZÁLLTAM RA...

VOLT OTT EGY ÁRUHÁZ, EGY ZSIDÓ VOLT A TULAJ. BEMENTEM HOZZA...

Aznap késő éjjel...

Fél órával később...

La Guardia kórház...

Úgy egy hónappal később...

ÉS AKKOR JÖTT EGY PARANCS...

MINDNYÁJÁN ÁTMENTÜNK GARMISCH-PARTENKIRCHENBE.

JÓ NÉHÁNY NAPIG NAGYON BETEG VOLTAM.

MÁR JÓL VAGYOK.

EBBEN A TABORBAN KÖNNŰ VOLT AZ ÉLET...

MIRE MEGKAPTUK A SZEMÉLYAZONOSSÁGI OKMÁNYAINKAT, VOLT SOK FINOMSAGUNK.

A VONATOK HOL MEGÁLLTAK, HOL ÚJRA INDULTAK, ÉS GYAKRAN IRÁNYT VÁLTOTTAK...

MEGÉRKEZTÜNK WÜRZBURGBA - MICSODA KÁOSZ!

BOLDOGAN JÖTTÜNK EL.

VÉGÜL MEGÉRKEZTÜNK HANNOVERBE...

NEM VOLT MESSZE, IGY PAR NAPRA ELMENTEM BELSENBE. EGY NAP NAGY TÖMEG ÉRKEZETT, KÖZTÜK KÉT LÁNY, AKIKET ISMERTEM MÉG OTTHONRÓL...

EMLEKSZIK GELBERÉKRE?
ŐVÉK VOLT A NAGY PÉKSÉG
SOSNOWIECBEN...

AZ EGYIK FIÚ TÚÉLTE A HÁBORÚT, ÉS HAZAMENT...

MIT
KERES?

EZ A HÁZ A CSALÁDOMÉ.
GELBER VAGYOK!

AZT HITTÜK, HITLER
VÉGZETT VELETEK!

TAKARODJ, ZSIDÓ!
EZ MÁR A MI PÉKSÉGÜNK!

BANG!

NEM TUDTA MITEVŐ LEGYEN.
AZ ÉJSZAKÁT A HÁZA MÖGÖTT,
A PAJTÁBAN TÖLTÖTTE...

BEMENTEK ODA A LENGYELEK. MEGVERTÉK ÉS FELAKASZTOTTÁK.

...EZÉRT ÉLTE
TÚL A HÁBORÚT!

A BÁTJA MASNAP JÖTT
MÉG A LÁGERBŐL, CSAK
ADDIG MARADT, MÍG
ELTEMETTE...

ELEG! HAL-
LANI SEM
AKAROK
TÖBBET!

CSAK AZT
MONDJAK MEG,
HALLOTTAK-E
ANJÁRÓL?

ÉN LÁTTAM! MEG SE PRÓ-
BÁLTA VISSZASZEREZNI
A VAGYONÁT. A LENGYE-
LEK BÉKÉN HAGYTÁK.

ANJA ÉL! NAGYOT
DOBBANT A SZÍVEM.
EL SE TUDTAM HINNI.

ANJA EGÉSZEN EGYEDÜL VOLT SOSNOWIECBEN...

SÁJNÁLOM, ANJA.
NINCSENEK
HIREIM...

MINDENNAP ÉRDEKLŐDÖTT
A ZSIDÓ SZERVEZETNÉL, ÉS
MINDENNAP SÍRVA TÁVOZOTT.

KÉSŐBB MESÉLTE, HOGY ELMENT
EGY CIGÁNY JÓSNŐHÖZ...

ANJA TUDTA, HOGY OSTOBASÁG, DE
EGY KIS REMÉNYRE SZOMJAZOTT.

TRAGÉDIÁT LÁTOK... HALÁLT!
ELVESZTETTE AZ APJÁT...
AZ ANJÁT... MINDENKIT!

I-IGEN. LOLEK,
AZ UNOKA-
ÖCSÉM JÖTT
VISSZA...

GYERMEKET LÁTOK,
HALOTT GYERMEKET...

RICHIEU!
A KISFIAM,
RICHIEU. SIR.

VÁRJON! MOST EGY FÉRFIT
LÁTOK... BETEGSÉG... A FÉRJE AZ!
NAGYON-NAGYON BETEG VOLT...

JÖN... HAZAFELE TART! HOLDTÖLTÉIG JELET
FOG KAPNI ARRÓL, HOGY ÉLETBEN VAN!

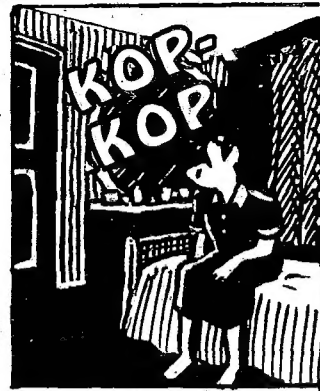

HAJÓT LÁTOK... EGY TÁVOLI HELYET... ÚJ
ÉLETET KEZDENEK OTT... ÉS
LESZ EGY ÚJABB KISFIUK.

ANJA NAPONTA TÖBBSZÖR
ELMENT A ZSIDÓ SZERVE-
ZETHEZ...

OTTHON ÜLDÖGÉLT, MÉG
LEVERTEBBEN, MÍG EGYSZER...

ANJA! KÉPZELJE CSAK!
LEVÉL A FÉRJÉTŐL!

NÉMETORSZÁGBAN VAN...
TIFUSZOS VOLT!

ÚGY, AHOGY A CIGÁNY-
ASSZONY MONDTA!

ÉS ITT VAN EGY KÉP RÓLA! ISTENEM -
VLADEK TÉNYLEG ÉL!

JÁRTAM EGY FÉNYKÉPÉSZNÉL, AHOL VOLT
EGY LÁGERUNIFORMIS - TISZTA, ÚJ DARAB -
SZUVENÍR FOTÓKHOZ...

ANJA GONDOSAN ŐRIZTE EZT A
KÉPET. MÉG MEGVAN AZ ÍRÁSZTA-
LOMBAN! HÉ! HOVÁ MÉGY?

KELL AZ
A KÉP A
KÖNYVEM-
BE!

HIHETET-
LEN!

JA AMIKOR HALLOTTAM, HOGY
ANJA ÉL, MINDENT OTTHAGY-
TAM ÉS ROHANTAM
SOSNOWIECBE.

ELADTAM A DOLGAIMAT, HOGY AJÁNDÉKOKAT VEGYEK.

NÉZD! RUHAKAT MEG
BUNDÁT SZEREZTEM
ANJÁNAK.

TUDOD MIT, HA TE
HAZAMÉGY, ÉN IS
VELED MÉGYEK!

EL IS INDULTUNK, HOL
GYALOG, HOL VONATTAL.

EGY HELYEN HOSSZÚ-HOSSZÚ ÓRÁKIG VESZTEGELTÜNK.

MARADJ ITT A CSOMAGOK-
KAL, SIVEK! ÉN MEGTÖL-
TÖM A KULACSOkat.

AZ ÚTON LENGyel-
ORSZÁGIG SOKSZOR
HIÁNYOZTAK A SIVEK.

MEGJELÖLTEM A VAGONT, DE AMIKORRA VISSZATÉRTEM,
AZ ÁTKERÜLT EGY MÁSIK VAGANYRA.

SIVEK?!

SE A BARÁTOMAT, SE A POGGYÁSZOMAT
NEM TALÁLTAM. OTT ÁLLTAM EGY
SZÁL INGEBEN A VÍZZEL.

SIVEK VISSZAMENT HANNOVERBE,
HOGY MEGKERESSEN...

...DE ÉN MENTEM TOVÁBB
LENGYELORSZÁGBA. 3-4
HÉTIG TARTOTT AZ ÚT.

DE MEGTUDTAM, HOL VÁN A ZSIDÓ SZERVEZET.

NÉZZÉTEK, KI VAN ITT!
VALAKI FUSSON ANJAÉRT,
ÉS HOZZA IDE!

Hah.

V-VLADEK!

ABBAN A PERCBEN MINDENKI, AKI OTT VOLT, VELÜNK EGYÜTT SÍRT.

ANJA, ANJA, DRAGA ANJA!

TÖBBET NEM KELL MONDANOM.
NAGYON BOLDOGOK VOLTUNK, ÉS
ATTÓL FOGVA BOLDOGAN ÉLTÜNK.

KIFÁRASZTOTT A SOK BESZÉD, RICHIEU,
ÉS MÁRA ELEG LESZ ENNIN MESE...

- art spiegelman - 1978-1990

Ad: Postgeschichte in New Yorker Marktstände, nur überwiegend
Row ausserhalb gelegener Regal. Regal ist meist mit mehreren
Materialien an geländebereit. Material ist in Auswahl, sowie es
Rechtlich gegeben. Auswahl New York City

nyvtár

határideje.
lunk fel
nyvekért!

Independent

The Times

Time Out

MAUS

EGY TÚLÉLŐ TÖRTÉNETE

ISBN 963-9602-75-2

789639 602755

"hatásosabb, legsikeresebb
auszt-beszámoló" *Wall Street Journal*

"szavú, megrendítő és egyszerű történet – pontosan jellemezni, és másképp-
mint képregényben ábrázolni, teljességgel lehetetlen" *Washington Post*

"képekben megjelenített elbeszélés" *New York Times*

"ilyen megrendítő műalkotás" *Boston Globe*

A TELJES

B 199933

820(73)

S84

ART SPIEGELMAN

